T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KOSOVA

BAHAR BEKÇİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Kosova

Hazırlayan: Bahar BEKÇİ

ÖZET

Son yıllarda tüm dünyada değişen küresel kurallarla birlikte, ülkelerin dış politikalarında da değişimler kaçınılmaz olmuştur. Özellikle askeri güce dayalı güç yerini diplomasi ve müzakereye dayalı yumuşak güce bırakmıştır. Bu gücün başında da bir uluslararası politika biçimi olan kamu diplomasisi gelmektedir. Artık bütün ülkelerin yakından takip ettiği ve prestijli görünmek için devlet politikalarına ekledikleri bu ılımlı güç, gün geçtikçe daha da önem kazanmaya başlamıştır.

Kamu diplomasisi aracılığı ile hedef kamuoyu ve toplumlarda fikirler ve algılar oluşturulmaktadır. Bu sayede dolaylı yoldan devletlerin karar alma mekanizmalarında etkili olan aktörlerin kararları etkilenmekte ve alınan kararlar kamu diplomasisi uygulayan ülkenin lehine şekillenmektedir.

Türkiye son yıllarda kamu diplomasisi çalışmalarını geliştirmiş, birçok ülkede uygulamaya sokmuştur. Bu bağlamda kamu diplomasisi uygulamalarını hayata geçirdiği ülkelerden biri olan Kosova'da çeşitli çalışmalarda bulunmuş, bu çalışmaları çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, 'Yeni' Türk Dış Politikası, 'Yerel Diplomasi'

Title of the Thesis: Kosovo in Turkish Foreign Policy in the Context of Public Diplomacy

Prepared By: Bahar BEKÇİ

ABSTRACT

In recent years, changes have been inevitable in the foreign policies of the countries with the changing global rules all over the world. In particular, the power based on military power has been replaced by a soft or moderate power based on diplomacy and negotiation. Public diplomacy, which is a form of international policy, comes first among this power. This moderate power, which all countries follow closely and add to their state policies in order to appear prestigious, has started to gain more importance day by day.

Ideas and perceptions are created in target public and societies through public diplomacy. In this way, the decisions of the actors who are effective in the decision-making mechanisms of the states are indirectly affected and the decisions taken are shaped in favor of the country that implements public diplomacy.

Turkey has improved public diplomacy efforts in recent years and put them into practice in many countries. In this context, he carried out various studies in Kosovo, one of the countries where he implemented public diplomacy practices, and carried out these studies through various institutions and organizations.

Keywords: Public Diplomacy, 'New' Turkish Foreign Policy, 'Local Diplomacy

ÖN SÖZ

Türkiye'de yeni yeni gelişmeye ve kullanılmaya başlanan kamu diplomasisi, özellikle güçlü ülkelerin önem verdiği bir politika aracıdır. Kendi ideloljik düşüncelerini başka halklara tanıtmak ve ülkeleri kendi yanına çekmek amacıyla pek çok ülkeye verdiği destek ve yaptığı yardımlar ile dikkat çeken Türkiye, bu alanda yeni gelişim gösterdiği halde başarılı bir yol izlemektedir. Türkiye'nin kamu diplomasisi uyguladığı bu ülkelerden bir tanesi de bizler için akraba gibi gördüğümüz Kosova'dır. Her zaman iyi niyet içerisinde olduğumuz, yakın bir komşumuz gibi gördüğümüz bu ülkeye, kamu diplomasisi içerisinde birçok yardım faaliyetlerinde bulunulmaktadır. Bu sayede hem Türkiye'nin dünyaya tanıtılması hem de özgürlüğüne yeni kavuşan dost ülke Kosova'ya destek verilmesi sağlanmaktadır.

Kosova benim için, yurt dışında ilk gittiğim ülke olması sebebi ile de özel bir öneme sahip olmaktadır. Bu çalışmayı yaparken, gidip gördüğüm, zaman geçirdiğim, caddelerinde gezdiğim bir ülkeyi araştırmak ve çalışmak benim için çok daha keyif verici olmuştur. Bu süreçte bana bu imkânı veren, ellerinden gelen tüm maddi ve manevi desteği sağlayan biricik anneme ve canım kardeşim Emre BEKÇİ'ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez danışmanlığımı kabul eden ancak sadece bu çalışmada değil, üniversite hayatım süresince bana sayısız katkısı olan, engin bilgileri ile her zaman destek veren, kendisini örnek aldığım, çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ'ye milyonlarca kez teşekkür ediyorum.

Severek araştırdığım bu çalışmanın konusunu oluştururken bana fikirleri ve bilgileri ile destek veren, hiçbir zaman güler yüzünü, değerli düşüncelerini ve yardımını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ'e çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM: KOSOVA'NIN GENEL YAPISI VE TARİHSEL SÜRECİNİN İNCELENMESİ **4**

1.1. Kosova'nın Coğrafi, Etnik, Demografik ve Dini yapısı 4

1.1.1. Kosova'nın Coğrafi Yapısı 4

1.1.2. Kosova'nın Etnik ve Demografik Yapısı 5

1.1.3. Kosova'nın Dini Yapısı 5

1.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kosova 6

1.3. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Kosova 8

1.4. Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'nde Kosova 9

1.5. Yugoslavya'nın Dağılma Dönemi 11

1.5.1. 1990'larda Kosova'nın Durumu 12

1.5.2. UÇK'nın (Kosova Kurtuluş Ordusu) Ortaya Çıkışı 14

1.6. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşma Teşkilatı) Müdahele Süreci 16

1.6.1. Prekaz Katliamı 16

1.6.2. Rambouillet Konferansı 17

1.6.3. 1999 NATO Harekâtı 20

1.7. 2008 Kosova'nın Bağımsızlık Süreci 23

1.7.1. Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Birimi (UNMIK) 23

1.7.2. Kosova'da Müzakere Sürecine Doğru 27
1.7.3. Martti Ahtissari'nin Planı ve Kosova Cumhuriyeti'nin İlanı 28
1.7.4. 2008 Kosova'nın Bağımsızlık Dönemi 30
1.7.4.1. Kosova Cumhuriyeti 32
1.7.4.2. Kosova'nın İdari ve Siyasi Yapısı 34
II. BÖLÜM: KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 36
2.1. Yumuşak Güç Kavramı 36
2.1.1. Diplomasi Kavramı 38
2.1.2. Geleneksek Diplomasi ve Kamu Diplomasisi Arasındaki Fark 40
2.2. Kamu Diplomasisi 42
2.2.1. Kamu Diplomasisi Kavramı 42
2.2.2. Kamu Diplomasisi Amaçları 47
2.2.3. Kamu Diplomasisi Aktörleri 49
2.2.3.1. Medya Organları 50
2.2.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları 52
2.2.3.3. İç Hedef Kitle 54
2.2.3.4. Üniversiteler ve Okullar 55
2.2.3.5. Kanaat Önderleri 57
2.2.3.6. Baskı Grupları 59
2.2.3.7. Özel Sektör ve Küresel İşletmeler 60
2.2.3.8. Uluslararası Örgütler (Devlet Üstü Kuruluşlar) 62
2.2.4. Kamu Diplomasisi Türleri 64
2.2.4.1. Kültür Diplomasisi 64
2.2.4.2. Vatandaş Diplomasisi 67
2.2.4.3. Dini Diplomasisi 68
2.2.4.4. Lobicilik 70

2.2.4.5. Savunuculuk 71
2.2.5. Kamu Diplomasisi Teknikleri 73
2.2.5.1. Dinleme faaliyetleri 73
2.2.5.2. Eğitim Programları 74
2.2.5.3. Uluslararası Yayıncılık 75
2.2.5.4. Ünlü Kullanımı 77
III. BÖLÜM: KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDEN TÜRKİYE'NİN KOSOVA POLİTİKASI 79
3.1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi 79
3.1.1. Kamu Diplomasisinin Doğuşu ve Gelişimi 81
3.1.2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Aktörleri 83
3.1.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü 83
3.1.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı 85
3.1.2.3. Dış İşleri Bakanlığı 87
3.1.2.4. Yunus Emre Enstitüsü (YEE) 89
3.1.2.5. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 91
3.1.2.6. Türkiye Radyo Televizyon (TRT) 93
3.1.2.7. Kızılay 95
3.1.2.8. Türk Hava Yolları (THY) 96
3.2. Türkiye-Kosova İlişkileri 97
3.3. Kosova'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Uygulayan Kurumlar 100
3.3.1. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Faaliyetleri 100
3.3.2. Kızılay Faaliyetleri 104
3.3.3. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Faaliyetleri (İHH) 105
3.3.4. Türk Diyanet Vakfı Faaliyetleri 108
3.3.5. Sağlık Bakanlığı Faaliyetleri 110

3.3.6. Yunus Emre Enstitüsü Faaliyetleri..... 111

3.3.7. Diğer Kurum ve Kuruluşların Faaliyetleri 113

4. Kosova'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Getirdiği Sonuçlar ve Değerlendirmeler..... 115

SONUÇ..... 117

KAYNAKÇA VE BİBLİYOGRAFYA 120

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gücün 3 Türü 38

Tablo 2: Yapılan Faaliyetlerin Yıllara Göre Sayısı 101

Tablo 3: Yapılan Faaliyetlerin Alanlara Göre Yüzdelik Dağılımları 102

KISALTMALAR LİSTESİ

OSM:	Osmanlı
UÇK:	Kosova Kurtuluş Ordusu
BM:	Birleşmiş Milletler
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşma Teşkilatı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK:	Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi
YFC:	Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
UNMIK:	Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Birimi
KFOR:	Uluslararası Kosova Barış Gücü
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
LDK:	Kosova Demokratik Birliği
PDK:	Kosova Demokratik Partisi
AAK:	Kosova Geleceğin İttifakı
AB:	Avrupa Birliği
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
EULEX:	Avrupa Birliği Kosova Hukuk Misyonu
IMF:	Uluslararası Para Fonu
IOC:	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
EBRD:	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
TDK:	Türk Dil Kurumu
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
HIV:	İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
AIDS:	Kazanılmış Bağışıklı Yetersizlği Sendromu
WWO:	Hayvan Hakları Organizasyonu

WHO:	Dünya Sağlık Örgütü
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD:	Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği
İKSV:	İstanbul Kültür Sanat Vakfı
HRW:	Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisİ
AA:	Anadolu Ajansı
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TİKA:	Başbakanlık Türk İşbirliği Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
YTB:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı
ENGM:	Enformasyon Genel Müdürlüğü
TKGM:	Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü
YEE:	Yunus Emre Enstitüsü
THY:	Türk Hava Yolları
İHH:	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
TDV:	Türk Diyanet Vakfı
FSK:	Kosova Güvenlik Güçleri
TMK:	Kosova Koruma Tugayı
UEFA:	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
FİFA:	Uluslararası Birlik Futbolu Federasyonu

GİRİŞ

İletişim teknolojileri gelişti, haber ve bilgi kaynaklarının çeşitleri arttı, televizyon, telefon, internet neredeyse her eve girdi. Kitleler artık kendilerini kolaylıkla ifade edebilir hale geldi. Dünyanın bir ucundaki insanla başka ucundaki bir insan kolay bir şekilde diyoğa girebilmekteler. Dolayısı ile bireyler haklarını öğreniyor ve haklarını arayabiliyor, kolayca politikalara katılabiliyorlar. Yani hükümetleri yönlendirebilme gücüne sahipler artık. Eskiden sadece klasik devletten devlete olan resmi ilişki süreci, günümüz dünyasında yeterli olamıyor. Çünkü bilginin ve teknolojinin hâkim olduğu günümüz modern dünyasında hükümetlerin kararları üzerinde, sivil halkın ve örgütlerin de etkisi gün geçtikçe artıyor. Bu nedenle devletler, uluslararsı ilişkilerinde diğer devletlerin halklarına da ulaşmak zorundalar. Bu sebeple de ülkeler için kitlelerin dikkatini çekmek, onları ikna edebilecek mesajları aktarmak ve onları kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmek oldukça önemli bir hale geldi. Ayrıca devlet dışında kalan birçok aktör de kamu diplomasisi etkinlikleri içerisinde aktif olarak bulunmaya başladı. Örneğin üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, medya, baskı grupları vb. kuruluşlar kitleler oluşturabilmekte ve insanları yönlendirebilmekteler. Yönlendirdikleri kitleler sayesinde de hükümet içinde söz sahibi olabilmekteler. Yani hükümet artık tek karar alıcı ve yönetici konumunda değil. Bunlarla beraber eğer hükümetler kendi kendilerinin itibar yönetimini yapamazlarsa, başkaları tarafından yönlendirilmek durumunda kalırlar. Bunun önemini kavramaya başlayan devletler de hem güçlerini artırmak için hem de uluslararası sistemde etkili olabilmek için kamu diplomasisini etkin bir biçimde kullanmanın gereğini kavradılar. Tüm bunlarla beraber, kamu diplomasisi dünya için de faydalı olmaktadır. Örneğin birçok yönden küresel topluma katkı sağlamaktadır. Dünya barışı, insan hakları, sağlık, enerji, çevre gibi global hususlarda devletlerin ya da kurum ve kuruluşların yaptıkları faaliyetler olumlu sonuçlar vermektedir.

Kamu diplomasisi belirlenen hedef kitlenin/yabancı kamuoyunun etki altına alınması için gerçekleştirilen ve bu yolla dış ilişkilerde etkin olma amacını taşıyan tüm

doğru bilgilendirme ve yardım faaliyetleri şeklinde tanımlanabilir. Bu tez çalışmasının da hareket noktası Türkiye'nin kamu diplomasisi politikaları çerçevesinde Kosova'ya yönelik gerçekleştirdiği yardım faaliyetleri olacaktır. Bu yardımları gerçekleştiren kurum ve kuruluşların başında gelen Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ve Yunus Emre Enstitüsü, Türk Kızılay'ı gibi kuruluşlarımızın da Türk kamu diplomasisinde nasıl bir aktör oluşturdukları incelenecektir. Söz konusu bu diplomasinin yabancı ülke halkları üzerinde olumlu imaj oluşturulması acısından önem taşıyan yönleri ele alınacak ve bahsi geçen kuruluşların rolleri incelenecektir.

Ayrıca yine bu tez çalışmasında, Türkiye'nin Kosova ile ilişkilerinin tarihsel süreçteki gelişimi, Türkiye'nin Kosova'daki algılanışı, Kosova'da bir yumuşak güç alanı olarak kamu diplomasisi uygulamaları, devlet dışı aktörlerin devlet politikalarını yönlendirme gücü, kültürel alanda ortaklıkların ne derece etkili oluğu incelenecektir. Bunlarla beraber kamu diplomasisinin tarihçesi, boyutları, teknik ve araçları, dünyadaki örnekleri incelenecek ve ayrıca Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörleri ve faaliyetleri ele alınacaktır.

Bu tez çalışması, devletlerin etkilemek istedikleri ülkeler üzerinde olumlu bir intiba oluşturmak üzere ortaya çıkmış ve uluslararası sistemde aktif rol oynamak isteyen devletlerin dış politikalarında önemli bir yere sahip olan kamu diplomasisinin tarihsel sürecini ele alıp, Türkiye'nin kamu diplomasisi yaklaşımını açıklayarak özelde Kosova'ya dönük pratiklerini incelemek tezin temel amacını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın asıl önemi ise bu kısımdadır. Türkiye'nin Kosova'ya yönelik olan kamu diplomasisi pratikleri daha önce bir-iki çalışma dışında incelenen bir alan olmamıştır. Kamu diplomasisi kavramının Türkiye için yeni bir kavram olması sebebi ile bu alanda henüz yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma da literatürdeki bu boşluğun doldurulması amacı ile yapılmıştır. Türkiye'nin Kosova'daki pratiklerinin incelenmesinden ayrı olarak da ayrıca, Türkiye'nin kamu diplomasisi çerçevesindeki faaliyetlerin yürütülmesinde rol alan kuruluşların görev tanımları ve sorumlulukları ile Kosova'daki etkinliklerinin Türk dış politikasına katkıları incelenecektir. Bir yumuşak

güç uygulama alanı olan kamu diplomasisi faaliyetleri, uluslararası ilişkiler alanında önemli bir uygulamadır ve Türkiye'ye bu sürece yeni girmiş olsa da Kosova'ya yönelik olan kamu diplomasisi politikalarından bugüne dek olumlu sonuçlar alındığı gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye'nin hem dış ülkeler tarafından tanınır ve bilinir olmasını sağlamış, itibarını arttırmış, hem de Türkiye'nin daha da güçlü konuma geldiğini göstermiştir. Bunların yanı sıra insani yönden, dost ülke Kosova'nın yeniden yapılandırılma sürecince yanında olmuş ve yardıma muhtaç olan vatandaşlarına yardım etmiştir.

Çalışmada konu üzerine yazılan ve halen yazılmakta olan zengin literatürden yararlanılmıştır. Literatür araştırmasında, birincil ve orijinal eserlere başvurulmasına özen gösterilmeye çalışırken, alanın kitapları ve belli başlı akademik dergiler takip edilmiştir. Güncel tartışmalara da değinilerek, gazeteler, haber kanalları ve internet siteleri kaynak olarak kullanılmıştır. Özellikle birinci bölümde tarihsel süreç ele alınırken, kitaplardan faydalanılmıştır. Kosova'nın tarihi hakkında pek çok kaynağa, çeşitli görüşlere kolaylıkla ulaşılmaktadır. Ancak Türkiye'nin kamu diplmoasisi alanı incelenirken, kaynak bulmak oldukça zor olmuştur çünkü bu sürece tam olarak 2002 yılında Ak Parti döneminde geçilmiştir. Dolayısıyla kamu diplomasisi kavramı Türkiye için çok yeni bir kavramdır. Bu süreç incelenirken de özellikle gazete haberleri, internet siteleri ve haber kanallarının arşivlerinden faydalanılmıştır. İkinci bölümde dünyada kamu diplomasisi süreci incelenirken ise, akadedemik dergilerden, konu ile alakalı tezlerden ve kitaplardan faydalanılmıştır. Çalışmada yöntem olarak ise, betimsel araştıma yöntemi kullanılmıştır.

I. BÖLÜM: KOSOVA'NIN GENEL YAPISI VE TARİHSEL SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde Kosova'nın coğrafi özellikleri, etnik, demografik ve dini yapısı ile tarihsel süreci ele alınmıştır.

1.1. Kosova'nın Coğrafi, Etnik, Demografik ve Dini yapısı

Kosova, Balkan yarımadasının merkezinde yer alan, Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk ile komşu ve konumu sebebi ile özel öneme sahip olan bir ülkedir (Taşdemir; Yürür, 1999: 135). En eski yerlileri İlirler, Dardanlar ve Yunanlar olarak bilinmekte ve bugün itibari ile birçok çeşitli etnik unsuru içinde barındırmaktadır. Resmi bir dini olmayan ülkede Müslümanlar büyük çoğunluktadır (Emin, 2014: 13).

1.1.1. Kosova'nın Coğrafi Yapısı

Kosova 10.887 km2'lik yüzölçümüne ve 2.126.708 nüfusa sahip bir ülkedir. Balkan bölgesinde konumu olan Kosova'nın başkenti Priştina'dır. Başkent haricinde ki bilinen şehirleri Prizren, Ferizay, Cakova, Gilan, Mitrovitsa'dır (Emin, 2014: 13)

Arazisinin %37'sini dağlık bölgeler oluşturur. Sıradağlarla çevrili olan ülke Dukagjin Ovası ve Kosova Ovası olmak üzere iki tane bölgeden meydana gelmektedir. Avrupa bölgesinin güneyinde, Balkan yarımadasının ise kuzeybatısında bulunmaktadır. Yan ülkeleri Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk'tur (Demirel, 2016: 90).

Ülkede kış ayları soğuk ve karlı şekilde geçmekte, yaz ayları da sıcak ve karasal olmaktadır. Ülkenin iç bölgelerinde rakım ise ortalama 500–600 metredir (https://gezimanya.com/).

Ülkenin Novoberdo bölgesinde olan maden kanyakları oldukça zengindir. Tito Yugoslavya'sı döneminde ülke, linyit kömürünün %58'ini kendi rezervlerinden temin etmekteydi. Ayrıca çinko, gümüş, nikel, kurşun ve altın yatakları barındırmakla birlikte galyum, germanyum, demir talyum, mangan ve bakır gibi maden çeşitliliğine de sahiptir (Aruçi, 2002: 221).

1.1.2. Kosova'nın Etnik ve Demografik Yapısı

Bu bölgenin demografik durumuna baktığımızda ise Kosova'nın %92'lik kesimini Arnavut halkı oluşturmakla beraber Sıplar, Boşnaklar, Türkler, Makedonlar, Çerkezler gibi içinde birçok etnik nüfus vardır. Bu ülkede konuşulan resmi dil Sırpça ve Arnavutça'dır (Korkmaz, 2011: 317).

1.1.3. Kosova'nın Dini Yapısı

Kosova'nın resmi bir dini bulunmamaktadır. Burada halkın büyük bir kesimi Müslümanlardan oluşmaktadır. Kosova nüfusunun, Müslüman kesimine yüzde olarak bakacak olursak %95'lik bir kesime ulaşmaktayız. Müslümanların da %80'ini Arnavutlardır. Arnavutlar haricinde olan Müslümanların geriye kalan kısmı Türk, az bir kısmı da Roman (Çingene) kökenlidir. Müslüman olmayanların çoğunluğu ise Sırp kökenlidir. Nüfus ortalamasında geride kalan %10'luk kesim ise Hristiyanlardan oluşmaktadır. Ülkede Bektaşilik ve Sufizm de yaygın durumdadır (Armaoğlu, 1996: 74).

1.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kosova

Osmanlı Devleti 1299 yılında kurulmuş bir devlettir. Bu yıllarda Osmanlı Devleti yeni kurulmasına rağmen çevresindeki toprakları ele geçirmesi için çok müsait bir ortam bulunmaktaydı. Bunun sebebi ise Osman Devleti'nin Batı bölgesinde güçsüz kalmış Bizans bütünlüğü, Doğu bölgesinde ise Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra beyliklere parçalanmış Anadolu bölgesi mevcuttu. Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren Bizans topraklarını ve Anadolu'daki Beylikleri ele geçirmeye başlamıştır (Ortaylı, 2006: 46).

15. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Osmanlı devleti büyük bir imparatorluğa dönüşmüş bulunuyordu. Bu büyük imparatorluk için Balkanlar, son derece önemli bir bölgeydi: Her şeyden önce Osmanlı İmparatorluğu, 14. ve 15. yüzyıllarda bir Balkan İmparatorluğu olarak doğup gelişmişti. (Ortaylı, 2006: 46). Bu sebeple de Balkan topraklarının güvenliği ve muhafazası, Osmanlı Devleti'nin güvenliği ve muhafazası demekti. İkincisi; bölgenin tarımsal ve hayvansal ürünleri sarayın, Edirne, İstanbul, Selanik ve Bursa gibi kalabalık kentlerin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılıyordu. (İnalcık, 1994: 256). Örneğin 14. ve 15. yüzyıllar boyunca merkezi kentlerin et ihtiyacı Eflak ve Boğdan prensliklerinden, balık ihtiyacının önemli bir bölümü de Tuna nehrinden karşılanıyordu. Ayrıca Eflak ve Boğdan'dan bol miktarda tahıl ürünleri ve bal getirtiliyordu. Ayrıca bu bölge, 1453'ten itibaren imparatorluğun merkezi olan İstanbul'u Avrupa'ya karşı koruyan ileri karakol konumuyla stratejik bir öneme sahipti (Beldiceanu, 1995: 153).

28 Haziran 1389 tarihinde gerçekleşen ve Kosova'nın fethiyle sonuçlanan Birinci Kosova Savaşı hakkında kesin olarak bilinenler, çatışmaların şiddetli geçtiği, iki tarafın da ağır kayıplar verdiğidir. Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahı I. Murat (Hüdavendigar) bu savaşta şehit olmuştur. 18. yüzyıldan itibaren soy ismi "*Obiliç"* olarak anılmaya başlayan Miloş Kobiloviç tarafınca şehit edildiği düşünülen Sultan I. Murad'ın yerine oğlu Bayezid, savaşta hayatını kaybeden bir diğer isim olan Prens Lazar'ın yerine ise küçük oğlu Stefan Lazareviç geçmiştir. Lazareviç

Osmanlı'ya bağlanmayı kabul etmiştir (Danişmend, 1947: 79). Bugün hala Sırplar 28 Haziran tarihini kutsal bir gün olarak anmaktadır. Zira Sırplar için 1.Kosova Savaşı'nın yeri çok ayrıdır. Savaşın olduğu bölgedeki bir anıtta şu sözler yer almaktadır; *"Sırp olan ya da Sırp kökenli olup da Kosova'ya savaşa gelmeyenin, hiçbir zaman torunu olmasın"* (Şanlı; Jable, 2007: 75).

Osmanlı Devleti egemenliğine geçen Kosova'nın çok önemli ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle, Osmanlı yönetimi bölgede yoğun bir devşirme İslamlaştırma politikası uygulamıştır. Kosova'yı fethetmesinden itibaren nüfusu çoğunlukla Sırplardan oluşan bu bölgeye Arnavutları ve Türkleri yerleştirmeye başlamıştır. Balkanlarda Osmanlı döneminin başlaması Kosovalı Arnavutlar için çok önemli bir olay olmuştur, çünkü Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kosova'da Sırp toplumunun nüfusu azalmaya başlamış, demografik yapı Arnavutlar lehine gelişmiş ve Arnavutlar çoğunluğu oluşturmuştur. Bu savaşta Sırpların Osmanlı ordusuna yenilmeleriyle bugünkü Sırbistan ve Karadağ dışında Arnavutluk, Makedonya ve kuzey Yunanistan'ı kapsayan Büyük Sırbistan İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiştir. Bu yenilgi, yüzyıllar boyunca özellikle Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından mitolojik öğeler katılarak yaşatılmıştır (Taşdemir; Yürür, 1999: 135).

Arnavutlar 600 yıla yakın Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında yaşamış ve Osmanlı yönetimine çok fazla hizmet vermişlerdir. Örneğin imparatorluğun yönetiminde olan 292 sadrazamdan 28'i Arnavut asıllıdır (Sipahioğlu, 2009: 21).

Kosova, Balkan Savaşları'nın sonuna kadar Osmanlı hakimiyeti altında kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Balkan Savaşları'nı kaybettikten sonra geri çekilmek zorunda kalınca, 30 Mayıs 1913'te yapılan Londra Antlaşması ile Kosova Sırbistan Krallığı'na bağlanmıştır (Taşdemir; Yürür, 1999: 136).

Osmanlı İmparatorluğu Kosova'dan çekilince Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Kosova'yı ele geçirmiş ve çok sayıda Arnavut Müslümanı katletmiştir. Bölgede Sırp nüfusunun sayısını artırmak için de çok sayıda Sırp'ı Kosova'ya yerleştirmiştir.

1.3. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Kosova

1. Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi ve parçalanmasıyla birlikte, Batılı devletler tekrar güçlü bir Germen toplulukla karşı karşıya gelmemek için, bir Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulması amacı ile Slav ırkından olan topluluklara ve özellikle de Sırplara büyük destek sağlamıştır. Batılı Devletler, Sırbistan merkezli olan çok uluslu bir Krallığın kurulmasının en uygun çözüm olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Bu kapsamda 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı resmen kurulmuştur. Krallığın Kosova'da yer almasına rağmen, Kosova'ya hiçbir statü verilmemiştir. Böylece Sırbistan Kosova topraklarını denetimi altına almış ve Balkanların batısındaki en büyük güç Sırbistan olmuştur (Emiroğlu, 2006: 79). Güney Slavlar Krallığı veya I. Yugoslavya denilen bu devlet birçok etnik unsuru içinde bulundurmuştur. Bu etnik unsurlar, %43 Sırp, %23 Hırvat, %8,5 Sloven, %6 Boşnak, %5 Makedon, %3,6 Arnavut ve %14 Alman şeklindedir (Johnstonei, 2004: 273).

Bu dönemde Sırp idaresi altında olan ve bu durumdan en çok olumsuz etkilenen topluluklar Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklar'dır. Sırpların gerçekleştirdiği, başta toprak reformu olmak üzere idari birtakım uygulama ve düzenlemeler sonucunda Kosova toprakları üzerinde Sırplar idareyi tamamıyla ellerine geçirmiştir. Böylece bölgede çoğunluk durumunda olan Arnavutlar ile diğer çeşitli etnik unsurları idare ve yönetimden uzak tutmuşlardır. Sırp denetimine geçen Kosova'da Sırpların izlediği politika, Kosova'ya Sırpları yerleştirmek, Arnavutların sayısını azaltmak şeklinde olmuştur. Kosovalı Arnavutların ve diğer Müslümanların zorla Türkiye'ye ve diğer ülkelere göç etmesini sağlamıştır. Bu yaşananlarla beraber 1921'de 1. Yugoslavya Krallığı da tamamen Sırpların denetimine geçmiştir. 1929 yılında parlamento feshedilmiş, bunun yerine bir diktatörlük rejimi kurulmuştur (Armaoğlu, 2010: 183).

I. Yugoslavya uzun süreli bir devlet olamamış, II. Dünya Savaşı sırasında Almanya ve İtalya tarafından işgal altında kalmıştır. 8 Temmuz 1941 tarihinde devlet parçalanmıştır. İşgal esnasında Hırvatların Nazilere katılması, Sırplarınsa Nazi

birliğini reddetmesiyle ülke içinde çok kanlı bir savaş yaşanmış, bu savaş sebebi ile Sırp nüfusunun yaklaşık dörtte biri hayatını yitirmiştir. Aynı yıllarda İtalya tarafından egemenlik altına alınan Arnavutluk ve Arnavutluk'un bir parçası olarak Kosova da işgal altında kalmıştır (Yılmaz, 2005: 36).

1.4. Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti'nde Kosova

II. Dünya savaşı süresince Yugoslavya, Almanya'nın işgaline uğradıktan sonra, Kosova'nın bulunduğu bölgede saldırı altında kalmıştır (Nedim, 2010: 78-79). Bu durum karşısında Arnavutlar ile Yugoslavya ittifak kurmuş ve Almanya'ya karşı savaş başlatmışlardır. Bu duruma Arnavutlarında katılmasını isteyen Yugoslavya bunun zaferle sonuçlanması durumunda Arnavutları kendi bünyesine katabileceğini belirtmiştir (Karatay, 1998: 88).

Almanya savaştan mağlubiyetle ayrıldıktan sonra Yugoslavya verdiği sözü tutmayarak Kosova'nın bağımsızlığına karşı gelmiştir. Bunun açıklamasını da 1980 yılında Arnavutların gazetesinde yayınlaşmış bir yazıda belirtmiştir. Kosova'nın aslında Arnavutlara ait olduğunu, zamanı geldiğinde onlara geri teslim edileceğini, ancak uygun zamanı beklemeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu bildirgeye rağmen Kosova'ya verilen sözler hiçbir zaman tutulmamıştır. Bu süreçte Arnavutlar ikiye bölünmüş ve Almanya'ya karşı Arnavut vatandaşların bir kısmı Partizanlar ile birlik oluşturarak, Almanya'ya karşı işgali savunmuşlardır ve ilerleyen süreçte Partizanlar Kosova'yı himayeleri altına almışlardır (Enver, 2008: 125).

Bu dönemde Tito'nun önderliğini sürdürdüğü Yugoslavya, Kosova'ya 1945 yılında belirli yetkilere sahip Sırbistan'a bağlı özerk toprak statüsü vermiştir. İlerleyen süreçte bu dönem Tito'nun vefatı üzerine farklı bir boyuta taşınmış olup Kosova ve Yugoslavya için yeni bir başlangıç olmuştur. Tito'nun vefatı Yugoslavya için tarihsel bir dönüm noktasıdır. Arnavutlar en demokratik zamanlarını Tito ile yaşamış ve Tito'nun vefatı ile birlikte ülke içerisindeki dengeler bozulmuş olup, partilerin ve

kurumların bu denge sorunu yüzünden bir kısmı güçlerini yitirmeye başlamıştır. Bu sorunları takip eden ekonomik sorunlar ve gruplar arasında milliyetçilik ülke bütünlüğünü dağıtmak için yeterli olmuştur. Kendi önderliğinde Yugoslavya'yı dengede tutabilen Tito'nun vefatından sonra ekonomik krizler birbirinin arkasını takip etmiş, en son petrol krizi patlak vermiş, enflasyon %2000'lere dayanmıştır. Bu sorunların faturası da dışlanan Kosova'ya kesilmiştir (Ural, 2001: 153).

Tito'nun vefatını gözleyen Sırp halkı, Kosova halkının zor durumda kalacağını bildiği için Tito'nun yaşının ilerlemesini fırsat bilerek, daha o hayattayken Yugoslavya'nın askeri gücünün %70 ini kendi taraflarına çekmişlerdir (Karatay, 1998: 107).

Sırp halkının arkasına aldığı askeri güç, Hırvat halkının milliyetçi ve radikal güçleri ile tehlikede kalacağını bilen Kosova Halkı, Tito'nun vefatıyla birlikte zor bir durum ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durumu da son günlerinde öngörmüş olan Tito, Sırp taraftarı olan birçok yandaş kişiyi partiden ihraç etmiştir. Bu süreçlerde artan dış borç, ekonomik çıkmaza girme, işsizliklerin artması ve milli taraf oluşma durumları kötü gidişatı daha çok hızlandırmıştır. Sırpların aşırı milliyetçi duyguları yeniden daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası tekrar Sırplar tek millet olmak için ayaklanma başlatmıştır. Sırpların liderleri Miloseviç ve yakın arkadaşları olmuştur. Yugoslavya'da Sırpları iyi temsil edemedikleri için bu ayaklanmayı başlattığını belirten Miloseviç 1988 yılında Sırbistan Cumhuriyeti'nin başkanı seçilmiştir (Sancaktar, 2017: 283).

1974 Yugoslavya Anayasası:

Yugoslavya'nın son anayasası olan dördüncü anayasasıdır. Yugoslavya halklarını bir arada tutan en önemli unsur olan Tito, uyruk sorununa çözüm olması amacıyla 1974 Anayasası kapsamında, ülke genelinde tüm halklara daha fazla özgürlük vermiştir. Böylece de Kosova'nın özerklikleri genişletilmiş, anadil eğitimine başlamış ve demokratik adımlar bu anayasa ile atılmıştır. Ayrıca her federasyon kendi

kendini yönetme yetkisine sahip olmuştur. Parçalanma bölünme yetkisi kalkmıştır. Bu belirgin yasalar ile fakir ve zengin ayrımı da daha çok ortaya çıkmıştır. Çünkü Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan gelişmiş bölgeler olurken, Kosova az gelişmiş bir bölge olmuştur (Özgüç, 2017: 490)

Yüzyıllardır bölgenin hâkimiyeti üzerine anlaşmazlıklar yaşandığı için Sırplar bu yapılan yasaları endişe verici bulmuşlar ve anayasayı eleştirmişlerledir. Hatta Yugoslavya'nın çöküşünü hazırlayan neden olarak bile göstermişlerdir (Yürür, 1999: 48-49).

Kosovalı Arnavutlar'ın çoğunluğu yapılan bu anayasa değişikliğini yeterli bulsa da radikal milliyetçi olan belli bir kesim bağımsızlık taleplerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

1.5. Yugoslavya'nın Dağılma Dönemi

1990'lı yıllarda dağılma sinyalleri veren Sırbistan, Karadağ, Bosna, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya gibi halk toplulukları Yugoslavya'yı oluşturmaktaydı. 1981 yılında, Yugoslavya bünyesinde en önemli isim olan Tito'nun da ölümüyle beraber, ülkede yıllar boyu süren ekonomik sorunlar ile etnik ve dinsel çeşitlilik sebebi ile çok hassas olan denge sarsılmaya başlamış ve ülkede huzursuzluklar baş göstermiştir (Radan, 2002: 154).

Ülkenin dağılmasına öncülük eden ilk olaylar ise 1981'de Priştina Üniversitesi bünyesinde bir eylem ile başlamıştır. Eylemin asıl amacı üniversite yemekhanesindeki yemekleri ve yurtlardaki yaşam koşullarını protesto etmekken, 2 gün içinde eylemler büyümeye, amaçlar değişmeye ve başka bir hal almaya başlamıştır. En başında sadece bir öğrenci eylemi olarak başlayan hareket, hükümet politikalarını hedef almaya, pek çok Arnavut vatandaşı kendi tarafına çekmeye başlamış ve sloganlar en sonunda Kosova'ya bağımsızlık taleplerine gelmiştir. 6 şehre yayılan olaylar toplumun her kesiminden Arnavut'u, öğretmenleri, madencileri,

işçileri ve memurları bir araya toplayan bir isyan şekline dönüşmüştür. Eylemler esnasında göstericiler ve polis arasında büyük çatışmalar çıkmış, polis sert tedbirler almıştır. Bu çatışmalarda 250 kişi yaralanmış, 9 kişi hayatını kaybetmiştir. Olaylar üzerine gösterilerin devam ettiği 3. gün Federal Hükümet bölgede olağanüstü hal ilan etmiştir (Johnstone, 2002: 213).

Yugoslavya'nın dağılma konusu ilk olarak bir devletin iç meselesi olarak görülse de artan şiddetli eylemler, çıkan çatışmalar ve etnik düşmanlıklar sayesinde, bu sorunun devleti aşan bir konu olduğu görülmüştür. Yugoslavya'da geçmişten beri devam eden çatışma ortamının varlığı toplumların bilincine olumsuz düşünceleri yerleştirmiştir. Bunları uzlaştıracak ve ortak bir paydada buluşturacak bir sistem kurulamamış olması bir kez daha Yugoslavya'nın sonunun getirmiştir. Tito'nun hayata geçirmek için çalıştığı *"Yugoslavyacılık"* ideolojisi farklı kültür ve dinlerden oluşan bu toplumu bir araya getirip ortak paydada buluşturmayı hedeflemiş ancak bunda uzun süreli bir başarı sağlanamamıştır. Böylece yeniden başa dönülerek, herkesin kendi tarihi, dini ve kültürel tercihleri kapsamında bağımsızlıklarını istedikleri kargaşa ortamı yeniden başlamıştır (Alkan, 2017: 37)

Bu kapsamda da Yugoslavya'nın parçalanması, öncelikli olarak 1990 yılı Aralık ayında Slovenya'nın ve 1991 yılı Ocak ayında Makedonya'nın, 1991 yılı Haziran ayında Hırvatistan'nın ve ardından da 1992 yılı Mart ayında Bosna-Hersek'in bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle başlamıştır (Alkan, 2007: 22-23).

1.5.1. 1990'larda Kosova'nın Durumu

Yugoslavya Lideri Miloseviç döneminde, 1989'da Kosova'nın özerkliği elinden alınmış, Sırp yönetimi altına geçmiştir. Arnavutlar bu dönemde Tito'nun ölümüyle birlikte de iyice yalnız kalmışlar, Yugoslavya'nın siyasi gücü Sırpların eline geçmiştir. Bu dönemde Kosova'nın sahip olduğu yerel parlamento Sırplar tarafından dağıtılmış, 114 vekil hakkında, protestolara katıldıkları iddiasıyla soruşturma başlatılmıştır. Böylece Kosova hükümeti resmen ortadan kalkmıştır (Ramet, 2002:

31). Bunların yanında Arnavutça eğitim veren Kosova okulları yasaklanmıştır. Arnavut kökenli olan 3.000'den fazla polis memuru Belgrad hükümetine karşı tutum sergiledikleri için mesleklerinden atılmıştır. Ayrıca fabrikalarda çalışan, çiftlik kooperatiflerinde ve diğer devlet kontrolündeki işletmelerde çalışan on binlerce Arnavut işçi işlerinden atılmış ve bunların yerine Sırp kökenli insanlar yerleştirilmiştir (Kınzer, 1992). Böylece Kosova Sorunu yeni bir durum içine girmiş, iç savaşlar artık Kosova'ya sıçramıştır.

Kosova, 1990 yılına on binlerce Arnavut'un bir araya toplandığı sivil bir ayaklanmayla ve prestolarla giriş yapmıştır. Arnavutlar, Sırplardan siyasi sebeplerden tutuklu olanların serbest kalmasını ve siyasi yargılamaların bitmesini talep etmişlerdir. İlk başta barışçıl bir şekilde başlayan eylemler, fabrikada çalışan işçilerin de dahil olmasıyla birlikte büyük bir şiddete dönüşmüş ve birçok tren, otobüs ve diğer araçlara karşı saldırılar yapılmıştır (Vickers, 1998: 242).

7 Eylül 1990 yılında gizlice Kaçanik'te toplanan 111 eski vekil Kosova Cumhuriyeti Anayasası'nı kabul etmiştir. Bu esnada Kosova'nın özerkliğini kaldırıp, kendi yönetimine geçiren Sırplar radyo ve TV istasyonlarıyla beraber, eyaletin kontrolünü de tamamen ellerine geçirmiştir. Arnavutlara ait olan kütüphaneler, sanat galerileri, Rilindja gazetesi, sinemalar, müzeler kapatılmış ve ilkokuldan üniversiteye dek eğitim dili tekrar Sırpça yapılmış, Arnavut öğretmenler mesleklerinden atılmıştır. Üniversite öğrenci topluluklarında var olan Arnavut öğrenci sayısının azaltılması için çalışmalar yapılmış, Sırp öğrencilerin topluluklarda yer alması için projoler hayata geçirilmiştir (Judah, 2008: 73).

Yaşanan olaylara karşılık olarak Arnavutlar, hükümetin sert tavırlarına karşılık olarak sivil itaatsizlik politikasını uygulayarak, Sırp kurumlarına karşı aynı kurumları hayata geçirme girişimlerine başlamışlardır. Arnavutlar, eğitim dili Arnavutça olan kendi 'paralel üniversite'lerini kurmuş, üniversiteden kovulan Arnavut profesör ve öğrencilerle bir araya gelerek yeraltı (underground) eğitim sistemini oluşturmuşlardır (Vickers, 1998: 245-7). Arnavutların lideri olan İbrahim Rugova

önderliğinde 1991'de Kosova kendi parlamentosunu kurmuş, hatta referanduma giderek bağımsızlığı yönünde oylama yapmış ve halkın %99'unun oyunu almıştır. Ancak Sırp yönetimi yapılan bu referandumun yasadışı olduğunu ilan etmiş ve Kosova'ya karşı olan baskılarını daha da artırmıştır (Çelik, 2013: 49).

Artan baskılar karşısında Kosova'da büyük boyutlara varan insan hakları ihlallerinin olması ile uluslararası toplum tepki göstemeye başlamıştır. Artan tepkiler karşısında Yugoslavya Başbakanı Milan Panic tarafından 1992 yılının sonu ve 1993'ün başında, Kosova'ya karşı yapılan bu insan hakları ihlallerinin azaltılacağını söylenmiş ve Panic, bu hususta Arnavutların lideri olan İbrahim Rugova ile de görüşmelere başlamıştır. Fakat gerçekleştirilen düzenlemeler çerçevesinde Kosova Arnavutlarının sosyal ve kültürel haklarının iyileştirilmesi, ihlallerin azaltılması sözü yerine getirilmemiştir.

1.5.2. UÇK'nın (Kosova Kurtuluş Ordusu) Ortaya Çıkışı

UÇK amacını, Kosova sorununa uluslararası bir boyut kazandırıp, Batı'nın dikkatini çekip onlardan destek bulmak şeklinde belirtmiştir. UÇK'nın basın sözcüsü olan Yakup Krasniçi, UÇK'yı şu şekilde açıklamaktadır: *"Biz, Kosova'nın bağımsızlığını hedef edinen milli ve siyasi bir teşkilatız. Bizim hürriyet savaşçılarımız kendi tercihlerini yapabilecek konumdadırlar. Kim kanıyla vatanını savunuyorsa kendi kaderi hakkında karar vericidir."* (Yılmaz, 2005: 48).

Bosna-Hersek savaşını durdurmak için 1995'te yapılmış olan Dayton Antlaşması, en başında Kosovalılara umut vermiştir. Fakat Andlaşma yapıldıktan sonra Kosovalılar için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Görüşmelere Kosovalı olan hiçbir temsilci davet edilmemiş ve Kosova sorununa acil bir çözüm gerekmediği kaanatine varılmıştır. Kosovalıların taleplerine yer verilmeyince, Kosova'lı Arnavut gençler, yurtdışında olan Arnavutlardan da destek bularak ayaklanma faaliyetlerine başlamışlardır. 1993 yılında kurulduğu tahmin edilen UÇK, Dayton Barış

Antlaşması'nda istenilen bağımsızlığın elde edilemeyeceği anlaşılınca, 1997'den itibaren etkin bir şekilde faaliyetlere geçmiştir (Taşdemir; Yürür, 1999: 146).

Sırp polislerinin silahlı saldırılara başlaması, artan baskıları Kosova'daki Arnavutlar'ı kendilerini korumak için çözüm üretmeye itmiştir. Böylece de Arnavut halkının silahlı direnişinin bir kanadı olarak UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu) ortaya çıkmıştır. UÇK, Almanya, İsviçre, Fransa ve İtalya gibi misafir işçi barındıran ülkelerdeki mülteci Kosovalılar arasından, küçük bir gurup olarak kurulmuştur. Bu gurup Kosova'da var olan Sırp askeri noktalarda vur kaç çalışmaları yapmak amacı ile silah ve mühimmat toplamaya başlamıştır. O dönem Kosova'nın başkanı olan Haşim Taci ve arkadaşları hepsi UÇK örgütünün kurucularındandır (http://www.ntv.com.tr). Kosova sınırına yakın olan merkezlerden hareket edip, öncelerde eğitimsiz ve amatör gönüllülerden kurulmuş olan UÇK, Sırp inzibat güçlerini ve hükümet çalışanlarını öldürmeye başlamıştır. Sırp güvenllik güçleri bu eylemlere UÇK gerillalarına yataklık eden köylere saldırarak karşılık vermiştir. Şubat 1998'in sonlarında Sırpların yine böyle bir karşılık verdiği esnada Kosova'nın merkezindeki Drenica bölgesinde seksen sivilin öldürüldüğü bir katliam yaşanmıştır. Katliamın yarattığı şok bir anda bütün Kosova'yı sarmıştır. Bu olay sonucunda pasif direniş son bulmuş, kitlesel silahlı mücadeleye girilmiştir. UÇK saldırıya geçmiş ve temmuz ayında ülkenin üçte birini ele geçirmiştir. Olayların üzerine UÇK, Sırpların lideri Milosevic tarafından yasadışı bir terör örgütü olarak ilan edilmiş ve Sırp polisi ile askerlerinden UÇK'ya karşı hareket başlatmalarını istemiştir (Sarı, 2010: 74).

Sırp baskısından kurtuluş amacı ile kurulmuş olan UÇK, kısa bir zaman içerisinde halkın desteğini kendi taraflarına çekmiş ve aynı zamanda sorunların çözümü ile ilgili uluslararası görüşmelerde temel belirleyici unsur haline gelmiştir. Ortaya çıktığı ilk günlerden beri UÇK yabancı diplomatlarla diplomatik ilişkiler kurmuştur (Bajrami, 2001: 69-70). UÇK'nın ortaya çıkışı, iç savaş ve silahlı mücadelenin de başlaması en sonunda uluslararası topluluğun dikkatini çekmiştir. Senelerdir barışçıl yollarla gerçekleşemeyen şey birkaç ay içerisinde şiddete başvurma

yoluyla başarılmıştır ve dünya kamuoyunun gözleri buraya çevrilmiştir (Petritsch; Pichler, 2002: 72).

Kosova'da gerçekleşen olayların uluslararası toplumda dikkat çekmesi ile birlikte BM ve NATO 1998 yılında müdahaleye başlamıştır. NATO, Sırp lideri Milosevic'e kuvvet kullanma tehdidinde bulunulurken, BM ise Yugoslavya'ya karşı silah ambargosu uygulanması kararı vermiştir. Böylece Belgrat yönetiminden, Sırplar tarafından bölgede gerçekleştirilen etnik temizliğin ve yapılan baskıların bir an önce sonlandırılması istenmiştir. Uluslararası toplum tarafından yoğun baskı sürdürülmesi sonucunda Milosevic geri adım atmak zorunda bırakılmış ve askeri operasyonlarını sonlandırmıştır. Bunun sonucunda ABD Kosova Özel Temsilcisi olan Richard Holbrooke ile Sırp lideri Miloseviç arasında 12 Ekim 1998 yılında bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmanın hususlarının denetlenmesi için Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi (AGİK) çeşitli gözlemcilerini Kosova'ya yollamıştır. Sonuç olarak İbrahim Rugova tarafından yıllarca devam ettirilen siyasi direnişin yapamadığını, UÇK silahlı direniş ile başarmış ve Kosova sorunu artık kendine uluslararası platformda yer bulmuştur (Türkoğlu 2001: 120-121).

1.6. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşma Teşkilatı) Müdahele Süreci

1.6.1. Prekaz Katliamı

1998'de Kosova'da, Sırp ve Arnavut kuvvetleri arasındaki çatışma devam ederken, ülkenin orta kesimlerinde yer alan Prekaz köyünde, UÇK'nın kurucularından olan Adem Jashari[1] ve ailesi ile bazı konukların olduğu ev Sırp güçleri tarafından kuşatılmıştır. 2 gün süren saldırılar, 5-7 Mart 1998'de yapılmıştır. Tank ve ağır silahlarla Jashari'nin evini kuşatan Sırplar, 7 Mart'a kadar devam eden çatışmaların

[1] Kosova'da özgürlük ve halk hareketlerinde ön saflarda yer alan Adem Jashari, 1991 yılında Arnavutluk'a giderek burada gönüllü olanları eğitmiş, kurucuları arasında yer aldığı UÇK'nın Drenica Bölge Komutanlığını üstlenmiştir.

ardından aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu Jashari ailesi üyelerini ve evde bulunan konukları öldürmüştür. Bu olayda 50'nin üzerinde insan hayatını kaybetmiştir. Bu katliam tarihe Prekaz Katliamı olarak geçmiştir (Eroğlu, 2017: 83-84). Bununla beraber bu olay Kosova Savaşı'nın gidişatını değiştirmiştir.

28 Şubat 1998 yılında Sırp güçleri tekrar Jashari ailesiyle bağları olduğunu düşündüğü başka ailelerin de evlerine saldırıda bulunmuş ve bu saldırılarda 17 kişi hayatını yitirmiştir. Dönemin Sırp generali olan Nebojsa Pavkovic, katliama ilişkin *"Tanınmış bir suçluya karşı normal bir polis operasyonuydu"* açıklamasını yapmıştır (https://www.yenihaberden.com).

Katledilmesinin ardından Adem Jashari, Kosova Savaşı'nın ve ülke bağımsızlığının en önemli sembollerinden biri haline gelmiştir. Kosova'nın ilk Cumhurbaşkanı olan İbrahim Rugova, Jashari'ye *"Kosova'nın Kahramanı"* unvanını vermiştir. Ülkesi için çok önemli bir yeri olan Jashari, az sayıdaki fotoğraflarından birinin, günümüzde tişört ve çeşitli eşyaların üzerine basılmasıyla Kosova'da kalplerde yaşatılmaktadır. *"Arnavut Che Guevara"* olarak anılan Jashari'nin fotoğrafında genel olarak *"Bac, u kry"*[2] yazıyor (https://www.yenihaberden.com).

1.6.2. Rambouillet Konferansı

Kosova'ya ait Raçak Köyü'nde Şubat 1998'de 80 Arnavut'un öldürüldüğü bir katliam yaşanmıştır. Gerçekleştirilen bu katliama uluslararası toplum sert bir biçimde tepki göstermiştir. NATO, bir an önce Sırpların, Kosovalı Arnavutlara karşı gerçekleştirdiği katliamın son bulmasını söylemiş, aksi taktirde Sırbistan'a karşı harekât başlatacaklarını açıklamıştır. Bu bağlamda Kosova krizinin barışçıl yollarla çözümü için 29 Ocak'ta bir araya gelen Uluslararası Temas Grubu (ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya), bir barış anlaşması yapmak için taraflardan 6-14

[2]Amca, başardık.

Şubat tarihleri arasında Fransa'nın Rambouliet kasabasına gelmelerini ve müzakereye katılmalarını istemiştir (Türkoğlu, 2001: 120-121).

Sürece, Sırp ve Arnavut tarafları ile Fransa ve İngiltere Dışişleri Bakanları katılmıştır. Sırbistan Ulusal Meclisi, toplantı yapıp 3 ret oya karşı 277 kabul oyu alıp, müzakerelere katılma kararı almıştır. Aldığı bu karar ile Sırbistan, Rambouillet Görüşmeleri'ne Başbakan Ratko Markoviç ile Sırbistan Ulusal Meclisi Başkanı Milan Milotinoviç'in de içinde bulunduğu 13 kişilik bir heyet yollamıştır. Kosova'yı ise ağırlıklı olarak UÇK üyeleri temsil etmiştir. UÇK'nın lideri ve sözcüsü olan Adem Demaçi, bölgeye özerklik tanınması konusuna karşı çıktığı için görevini bırakmıştır. Cumhurbaşkanı Rugova'ya müzakere için davet gönderilmemiştir. Bu sebeple Kosova adına Rambouillet Görüşmelerine UÇK'ya yakın olması ile bilinen ve Cumhurbaşkanı Rugova'ya muhalif olan Birleşik Demokratik Hareket'in lideri Recep Qosja ve UÇK'nın temsilcisi olan Hashim Thaci çağrılmıştır. Konferans'ta Kosova'yı UÇK'nın temsil etmesine Sırplar sert bir şekilde karşı çıkmış, daha Konferans başlamadan uzlaşmaz bir tutum izlemeye başlamışlardır (Keiichi, 2010: 138)

6 Şubat 1999 yılında Rambouillet kasabasında başlayan görüşmelerde Temas grubu, hazırladıkları barış planı taslağını taraflara sunmuştur. Taslakta genel olarak, iki taraf arasında bir an önce ateşkesin gerçekleştirilmesi, mültecilerin evlerine gitmesi, Sırp askerlerinin bölgeden derhal çekilmesi, bölgede NATO'nun konuşlandırılması ve 3 yıl sonra Kosova'nın geleceği konusunda referanduma gidilmesi gerektiği belirtilmiştir. Görüşmeler genel olarak, Kosova'da barışın sağlanması için Sırp lideri Miloseviç'e sunulan şartları içermektedir. Yedi tane bölümden oluşan Rambouillet Bildirisi'nin Kosova'yı içeren kısmında Kosova sorununa kesin çözüm bulmak için uluslararası bir toplantı düzenleneceği açıklanmıştır. Yine aynı bölümün *"Çok Uluslu Askeri Güç"* başlığı adı altında antlaşmaya uyulmasını sağlamak için, NATO'nun bölgeye davet edilmesi bildirilmiştir. Bu konu Sırpların en çok karşı çıktıkları ve egemenliklerinin ihlali olarak kabul ettikleri madde olmuştur (Allen, 1999: 18).

Tasarlanan Barış Planı, üç yıllık dönemi kapsayacak bir biçimde hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra Barış Planı'nda, Sırbistan'ın Kosova üzerindeki tüm gücünü yitirebileceği ve zaten statüsü tartışmalı olan Kosova'ya çok geniş bir özerklik tanınması sonucunda, Yugoslavya ile sadece sınırlı kurumsal bağların kalabileceği açıklanmıştır. Ama yapılan bu açıklamalar Barış Planı üzerinde uzlaşmaya varılmasını zor bir durum içine sokmuştur. Ayrıca Sırplar Barış Planı'nda Kosovalı Arnavutların Yugoslavya sınırlarını değiştiremeyecekleri konusunda bir madde yer almasını istemişler ve bağımsız olmaktan vazgeçtiklerine yönelik Kosovalı Arnavutlardan bir sözleşme imzalamalarını talep etmişlerdir. (Gürkaynak, 2011: 171).

Rambouillet Konferansı'nda maddeler uzun bir süre tartışma konusu olmuştur. Sırplar uzlaşmaz bir tutum sergileyip, sürekli olarak anlaşma metnine karşı çıkmış ve görüşmeleri zor duruma sokmuştur. Hill'in planı olarak bilinen bu maddelere Sırpların yanı sıra Arnavutlar da ilk etapta karşı çıkmıştır. Arnavutlar, bağımsızlık yerine özerklik olmasını, Sırplar ise anlaşmanın garanti altına alınması için 30.000 kişiden oluşan NATO kara birliğinin Kosova'da bulunmasını istememiştir (Ramet, 2002: 326) Anlaşmanın gittikçe çıkmaza girmesi karşısında, Arnavutlara, onların çözüm arayışlarını kabul etmemesi durumunda, uluslararası toplumun Sırplara karşı bir yaptırımda bulunamayacağı hatırlatılmış, bunun üzerine, Batı'nın desteğini kaybetmekten korkan Arnavutlar, 23 Şubat günü prensipte anlaşmayı kabul etmişlerdir (Bideleux; Jeffries, 2007: 544).

Konferans sonucunda ortaya konan anlaşma metni, Kosovalılar tarafından imzalansa da Sırplar tarafından imzalanmayınca geçerli olamamıştır. Bunun sonucu olarak diplomatik yöntemler sorunu çözmede yeterli olamamış ve konferanstan beklenen sonuçlar alınamamıştır. Barış sağlanamayınca Kosova'daki sivil katliamlar devam etmiş ve yaşanan olayların sürekli olarak medyada yer alması sebebi ile 24 Mart 1999 yılında NATO, Kosova'ya müdahalede bulunmuştur (Türkoğlu, 2001: 121).

1.6.3. 1999 NATO Harekâtı

Rambouilet'de bir araya getirilen ve görüştürülen taraflar, uluslararası toplumun tüm çalışma ve çabalarına rağmen, Yugoslavya'nın anlaşmayı imzalamaması üzerine uzlaşamamışlardır. Bunun üzerine NATO, önceden de belirttiği gibi, ihlal edilen ağır insan haklarını durdurmak için 78 gün süren hava harekâtını başlatmıştır. Bu harekâtı gerçekleştirmek içinse BM Güvenlik Konseyi'nin onayını almamıştır (Türkoğlu, 2001: 121).

NATO, 22 Mart 1999 tarihinde 36.000 kişiden oluşan birliği ile sınırlardan içeri girmiş, buna ek olarak 8.000 kişilik bir birlik de gerektiğinde sınırı geçmek üzere hazırda bulundurulmuştur (Mcgwire, 2000: 76). NATO Genel Sekreteri Javier, yapılacak olan müdahale öncesinde tüm diplomatik yolların denendiğini ancak sonuç alamadıklarını, hava müdahalesinin son çare olduğunu ve 24 Mart 1999'da başladığını açıklamıştır. Bunun yanı sıra NATO'nun kuruluş amacı ve ahlaki sorumlulukları sebebi ile de Kosova Bölgesine müdahalenin zorunlu bir hal aldığını belirtmiştir (Manavoğlu, 2008: 39- 40).

Gerçekleştirilen bu harekât ile amaç, Miloseviç yönetiminin idare ettiği Kosova'daki Sırp birliklerinin geri çekilmesi, insan hakları ihlaline son verilmesi, şiddet eylemlerinin bitmesi ve mültecilerin evlerine gitmesi için yapılan diplomatik çabalara katkı sağlamaktır.

ABD Başkanı Bill Clinton, güç harekâtının başlaması ile bu harekâtta hedefin, Kosovalılara karşı gerçekleştirilen saldırıların son bulması ve Sırp birliklerinin zayıflatılarak tekrar bir harekât gerçekleştirmelerini engellemek olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber NATO da bir açıklama yapmış, harekâtın son bulması için 5 tane şart olduğunu belirtmiştir (http://www.nato.int). Bu şartlar;

- *Sırp birliklerinin Kosova halkına karşı gerçekleştirdikleri şiddet, saldırı ve baskıların derhal bitmesi,*

- *Sırp birliklerinin hepsinin Kosova'dan bir an önce geri çekilmesi,*
- *Kosova'da uluslararası bir askeri gücün konuşlandırılması,*
- *Mültecilerin ve göçe zorlanan insanların tamamının koşulsuz ve güvenli bir biçimde evlerine dönmesi,*
- *Rambouillet Antlaşması esas alınarak, uluslararası hukuka ve BM Antlaşması'na uygun bir biçimde bir anlaşmanın yapılabilmesi için Miloseviç'in uzlaşmaya istekli olmasının garanti altına alınması* (http://www.nato.int).

78 gün süren hava saldırıları süresince Sırbistan'ın stratejik hedefleri vurulmuş, Sırbistan direnişinin yok edilmesi için çalışılmıştır. Yapılan hava harekâtı boyunca sivil hedeflerin de vurulması, Sırbistan altyapısının büyük ölçüde hasar almasına neden olmuş, bu durum NATO'ya yönelik eleştirilerin yapılmasına neden olmuştur. Eleştirilerin ardından Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin toplanmasını talep etmiş, aynı gün Konsey toplanmış ve konu görüşülmüştür. Buradaki görüşmelerde Rus temsilci, NATO'nun BM Şartı'na uymadığını, bu ihlalin hem Kosova içinde hem de uluslararası sistemde zararlı sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda diplomatik yolların hepsi denenmeden YFC'ye açıkça saldırıda bulunulduğu ve uluslararası hukukta insani müdahale konusunun düşünülmediği açıklanmıştır. Bu konu hakkında 26 Mart'ta devam edilen görüşmede Rusya'nın, Belarus ve Hindistan'la beraber olup sunduğu, NATO'yu kınayan ve BM şartının 2/4., 24. ve 53. maddelerinin ihlal edildiğini iddia eden karar tasarısı tartışılmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde karar tasarısı, 3 lehte oy almış (Rusya, ÇHC ve Namibya) ve 12 aleyhte oy alıp karşı çıkılmıştır. Bu durum karşısında NATO'nun Kosova'da yürüttüğü harekâtı, BM Güvenlik Konseyi ne açıkça destek vermiş ne de açıkça karşı çıkımıştır (Embel, 2004: 143).

Harekâtta, uçaksavar kuvvetlerinin bulunduğu yerler, askeri idare ve istihbarat merkezleri hedef olarak belirlenmiştir. Harekâtın maddi yöndeki en büyük yükünü ABD ve İngiltere üstlenmiştir. Harekât süresi boyunca NATO uçakları hiç zayiat vermemiş ve operasyonlar boyunca 27.000 hava uçuşu gerçekleştirilmiştir. Toplamda 23.000 adet bomba ve füze kullanılmıştır. NATO'nun hava saldırıları

devam ederken Sırplar 800.000 Kosovalı'yı yurtlarından etmiş, Makedonlar ve Arnavutlar başta olmak üzere ülkeden göç etmeleri için zorlanmıştırlar. Bununla birlikte yine harekât süresince Arnavut ve Sırplar'da yaklaşık olarak 5000'er insan hayatını yitirmiştir (Çevikbaş, 2011: 35).

Gerçekleştirilen müdahaleler sonrasında Yugoslavya büyük oranda zarar görmüş, halk yaşanan ekonomik sıkıntılardan ve sürekli savaş hali içinde bulunulmasından bıkmış ve isyan etmeye başlamıştır. Sırp halkı, NATO'nun amacına ulaşmadan harekâtı sonlandırmayacağını anlayınca Miloşeviç yönetimine karşı çıkmaya başlamıştır. Diğer yandan NATO'nun müdahalesi devam ederken Batılıların diplomatik ve barışçıl yöntemlerle çözüm bulma çabaları da devam ediyordu. Bu kapsamda giderek daha detaylı bir şekilde gerçekleştirilecek kara operasyonu organize edilmeye başlanmıştı ki, 9 Haziran 1999 tarihinde Milosevic barış anlaşmasını kabul ettiğini açıkladı (Yürür, 1999: 31).

Yapılan anlaşmadaki maddeler ana hatları ile şu şekildeydi: Kosova halkına karşı yapılan şiddet ve baskı derhal son bulacak; bölgede konuşlanan Sırp kuvvetleri bir an önce geri çekilecek; Bölgeye BM Güvenlik Konseyi sivil ve askeri bir uluslararası barış gücü yerleştirecek; BM Güvenlik Konseyi Kosova'nın normal hayata geçişini sağlayacak bir sivil idare birimi tayin edecek; müdahale esnasında yerlerinden ayrılmak zorunda kalan mültecilerin güvenli bir biçimde evlerine geri dönmeleri desteklenecek; Kosova'da özerk bir yönetimin kurulması için çalışmalar gerçekleştirilecek; UÇK silahsız bir şekilde varlığını sürdürecektir (http://www.kosova.de).

Böylece 3 Haziran 1999 yılında taraflarca imzalanan Kosova için Barış Planı anlaşmasıyla Kosova'da yaşanan çatışmalar son bulmuştur. BM Güvenlik Konseyi, Kosova'da askeri ve sivil olarak yer almasının altyapısını içeren 1244 Sayılı Kararı kabul etmiş, UNMIK (Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Birimi) ve KFOR (Uluslararası Kosova Barış Gücü) 1999 yılının haziran ayında bölgede çalışmalara başlamışlardır. KFOR, BM uluslararası askeri gücüdür, bu oluşuma NATO üyesi 24

ülkenin katılımıyla beraber, NATO üyesi olmayan 8 ülke de katılmıştır. Haziran 1999 yılında bu gücün içerisinde Rusya da yer almaktaydı fakat 2003 yılında KFOR'dan çekilmiştir (Klasnja, 2007: 16).

Sonuç olarak 3 ay süren NATO müdahalesi sonucunda NATO'nun çok uluslu kuvvetleri Kosova'ya yerleştirilmiş ve Kosova halkının güvenliği sağlanabilmiştir. Kosova'nın yönetimi 1999 yılından 2008 yılına dek, yaklaşık olarak dokuz yıl Birleşmiş Miletler (UMNIK)'in elinde olmuştur.

6 Ekim 2000 yılında ise Sırbistan'da yapılan başkanlık seçimlerini kaybeden Miloşeviç, bu yenilgiyi kabul etmek istememiş, fakat ülkede toplu eylemler gerçekleştirilince istifa etmek zorunda kalmıştır. Miloşeviç, 28 Haziran 2001 yılında Hollanda'nın Lahey kentindeki Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'ne savaş suçlusu olarak teslim edilmiş fakat mahkeme süreci tamamlanamadan hayatını kaybetmiştir. Bu sırada da BM gözetimi altında Kosova'da geçici olarak bir hükümet seçilmiş ve böylece Kosova bağımsızlığa doğru bir adım daha atmıştır (Stevanoviç, 2005: 310).

1.7. 2008 Kosova'nın Bağımsızlık Süreci

1.7.1. Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Birimi (UNMIK)

NATO'nun gerçekleştirdiği Kosova müdahalesinin sonucunda anlaşmaya varılması ile 10 Haziran 1999'daki Sırp silahlı kuvvetleri Kosova'dan geri çekilmiş ve NATO'nun Kosova Gücü *"KFOR (Kosovo Force)"* ile Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu *"UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)"* Kosova'ya yerleşmiştir. Bu gelişmeden sonra Kosova yeni bir döneme girmiştir. KFOR'u takiben, UNMIK de Kosova'daki görevini devralmıştır. Bu kapsamda BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ile Kosova'daki siyasi ve yönetim görevleri ile komşu ülkelerle ilişkileri UNMIK'in görevi alanına girmiştir.

Böylece Kosova'da güvenliğin sağlanması, demokratik kurumların hayata geçirilmesi, seçimle belirlenen parlamentonun işlemesi, ekonomik hayatın düzene girmesi, demokrasi ve insan haklarının sağlanması gibi görevlerin UNMIK eli ile yürütüleceği açıklanmıştır (Türkoğlu; Türkeş, 2008: 278).

12 Haziran 1999 yılında Kosova'ya giren KFOR güçlerinin amaçları, mültecilerin güvenli bir şekilde evlerine geri dönmesini sağlamak, azınlıkların korunması, yardımların dağıtılması, zarar gören yerlerin tekrar inşa edilmesi, mayınlı bölgelerin temizlenmesi, sınır güvenliğinin sağlanması, sivil hukuki kurumların oluşturulması gibi Kosova'da toplumsal hayatı düzenlemektir. Kosova'da bulunan KFOR askerlerinin sayısı 50.000 kişi civarındaydı ve bunların 20.000'i ilk beş gün içerisinde Kosova'ya girmiştir. KFOR'un ana görevi, Kosova'da hayatın normale dönmesi için yapılan çalışmalarda ülke güvenliğinin sağlaması şeklinde belirtilmiştir (https://www.nato.int). KFOR'a asker yollayan ülkelerin arasında Türkiye'de bulunmuştur. 1000 kişiden oluşan Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti, 1–9 Temmuz tarihlerinde bölgeye gönderilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, UNMIK'ın çalışmalarına destek olacak çalışmalar yapmış ve bu bağlamda Kosova'da çok uluslu polis gücüne de görevliler gönderip katkı sağlamıştır. Bu görev kapsamında 2002 yılına dek 138 Türk Polisi bu işin içinde bulunmuştur (https://unmik.unmissions.org).

UNMIK'ın gerçekleştirdiği faaliyetlerin amacı ise, bölgede denge sağlanması şeklindedir. Böylece sadece Kosova içinde değil, Sırbistan'da ve genel olarak bütün Balkanlar ülkelerinde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, istikrarın oluşması ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu sebeple hem Sırbistan'ın hem de Kosova'nın isteklerinin belirli kapsamlarda giderilmesi ile bölgede bir kez daha aynı olayların tekrar etmemesi için, siyasi bir yapı kurulması hedeflenmiş, bu bağlamda çalışmalara başlanılmıştır. Bu süreçte kurulacak siyasi yapı içinde Kosovalılar ile birlikte diğer küçük etnik azınlıkların da garanti altına alınmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Tüm bu görevlerin UNMIK sorumluluğu altında olduğu açıklanmış ve bu sorumluluk ile görevlerin en iyi şekilde yerine

getirilmesinin Kosova Sorunu'nun çözümlenmesinin anahtarı olduğu, bu bilinçle hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Embel, 2004: 64)

UNMIK, dört tane oluşumdan meydana gelen işbirliği ile kurulmuştur (Jackson, 1999: 14-17). Bunlar:

1. Polis ve Adli işler: Kosova Polis Gücü, Birleşmiş Milletler denetimi altında düzenlenmiştir.
2. BM sorumluluğu altındaki Sivil Yönetim: Birleşmiş Milletler'in direkt olarak gerçekleştirdiği ve yerel ile merkezi boyuttaki ana idari işlevlerin yürütülmesine dair fonksiyonları olmalıdır.
3. AGİT gözetimi altında Demokratikleşme ve Kurumsallaşma: Demokratik kurumların, yapılacak seçimlerin, yargıda bağımsızlığın, basın özgürlüğünün ve insan hakları temininin sağlanmasına yönelik aşamaları içine alır.
4. AB denetimi altında Yeniden Yapılanma ve Ekonomik Gelişim: İktisadi ilerlemeye ilişkin kapsamlı çalışmalarla birlikte Kosova yeniden inşa edilmelidir.

1999'da gerçekleşen Kosova harekâtından sonra geçen dokuz yıl süresince BM'nin Kosova Misyonu UNMIK, ülkede yasama, yürütme, yargı organlarının görevlerini geçici olarak sürdürmüştür. BM'nin çalışmaları sonucunda idare alanındaki standartlar yükselmiş, insan hakları ihlalleri bitmiştir. Polis işleri, adli işler ve sivil yönetim BM'ye, demokratikleşme ve demokratik kurumların oluşturulması AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)'e, ülkenin yeniden yapılanması ve ekonomik kalkınma ise AB'nin görevi alanına devredilmiştir.

UNMIK idaresi altındaki Kosova, bağımsız devletlere özgü olan demokratik kurumlara kavuşmaya başlamış ve UNMIK'ın, Kosova'da göreve başlamasından 6 ay sonra, belediyeleri yönetmek için Kosova halkının geniş kesimlerinden temsilciler tayin etmiştir. 2000 yılının şubat ayında Ortak Geçici İdari Konseyi resmen tüm paralel güvenlik ve yönetim yapılarının yerine geçmiştir. 2000 senesinin son zamanlarına

gelindiğinde, cumhurbaşkanlığı, milletvekilliği, icra memurluğu, finans ve topluluk komiteleri ile belediye meclis seçimleri yapılmıştır. 28 Ekim 2000'e gelindiğinde yerel düzeyde 30 tane belediye seçimi tamamlanmıştır.

Kosova'da 28 Ekim 2000'de UNMİK gözetimi altında yapılan ilk yerel seçimler UNMİK'ın siyasi alanda olumlu olarak attığı ilk adımdır. Yapılan bu yerel seçimlerde İbrahim Rugova'nın lideri olduğu LDK (Kosova Demokratik Birliği) partisi, oyların %58' ini almış ve birinci gelmiştir. Haşim Thaçi'nin lideri olduğu PDK (Kosova Demokratik Partisi) ise oyların %27'sini, AAK (Kosova Geleceğin İttifakı) partisi de oyların %7,7'sini kazanmıştır. Kosovalı Sırplar ise yapılan seçimlere tepki gösterip, gösteriler yapmışlardır (http://www.fas.org).

Seçimler yapılmış olsa dahi Kosova, 1999 yılından 2004 yılına dek yalnızca 10 tane bakanlığını kendisi yönetebilmiştir. Güvenlik, mülkiyet hakları, dış politika gibi önemli konular ise UNMİK yönetimi altında olmuştur. Kosova bu durumdan rahatsız olsa da UNMİK, Anayasal Çerçeve'nin sebep olduğu bazı yetki ve sorumlulukları, Kosova'nın tek başına yerine getiremeyeceğini belirtmiş bu nedenle bu yetkileri Kosova hükümetinin devralmasına müsaade etmemiştir.

Yapılan seçimler ve UNMIK'in demokratikleşme çalışmalarına başlamasıyla beraber, Kosova'da oluşturulacak olan statü konusunda arayışlara girilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye dâhil olmak üzere 12 ülkenin katılımı ile kurulan Kosova'nın Dostları Grubu üyeleri, toplantılar gerçekleştirerek görüşmelerde bulunmuş, statü ve yapabilecekleri katkılar konusunda fikirlerini açıklamışlardır. Bunun yanı sıra Kosova'da yaşayan Türk azınlığın hak ve bazı statüleri konusunda sıkıntıların yaşandığı belirtilmiştir. Kosova'daki Türk azınlık Türkçe'yi tekrar resmi dil olarak kabul ettirme mücadelesine girmiştir. Türkiye bu konuda Kosovalı Türklere destek verip, kısmi bir ilerleme gerçekleştirilmesine katkı da bulunmuştur. Bu çerçevede Kosova'da Türkçe yayın yapan gazete, dergi, radyo ve televizyon kanallarının sayısı artış göstermiştir (Aksu, 2010: 28-29).

Genel olarak bakıldığında UNMIK, Kosova'da göreve başladığı andan itibaren Kosova'nın yeniden yapılanma sürecine destek sağlamak için faaliyetlerde bulunmuştur. Bu süreç içerisinde aşamalı bir şekilde, aldığı yetkileri yavaş yavaş Kosova yerel hükümetine devrederek gözetim rolünü sürdürmüştür. Son aşamasında ise UNMIK, Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesine destek vererek, kendi yönettiği geçici yönetim yetkilerini kalıcı bir otoriteye devretmiştir.

1.7.2. Kosova'da Müzakere Sürecine Doğru

UNMIK'ın katkıları ile Kosova, 28 Ekim 2000'de seçilmiş bir parlamentoya, cumhurbaşkanına ve başbakana sahip olmasına rağmen hala UNMIK tarafından yönetilmekteydi. Sadece Kosova'dan kaynaklanan nedenlerden değil, UNMIK'ın sebep olduğu sıkıntılardan dolayı da Kosova kendi resmî kurumlarını yönetememekteydi.

UNMIK, Kosova hükümet yönetiminin ve diğer geçici kurumların yönetiminin devrini 2003 Haziran tarihinde resmen başlatmış, kademe kademe Kosova'ya bırakmaya başlamıştır. Yetki devrini organize etmesi ve denetlemesi için de dönemin UNMIK başkanı olan Michael Steiner, 7 Kosovalı ve 7 de uluslararası yetkiliden oluşan, toplam 14 kişiden meydana gelen bir konsey kurmuştur. BM'nin, ekonomi politikaları, tarım, maliye, basın gibi konularda Kosova'ya daha fazla yönetim hakkı vermesi belirtilmiştir. Buna rağmen Kosova 2004'e de sadece 10, 2005'e dek ise eğitim, spor, sağlık, çevre gibi konularla ilgilenen 12 bakanlığı yönetebilmiştir. Gümrük, dış politika, hukukun işlevselliği, mülkiyet hakları gibi konular ise uzun süre UNMIK yönetimi altında kalmıştır (Önen, 2006: 110-115).

Sürekli devam eden bu belirsizlik halinden sonra ülkede Arnavutlar şiddet eylemlerine başlamıştır. 2004 yılının Mart ayı ortalarında yaşanan kanlı olaylar 1999 yılından beri ülkede yaşanan en büyük olay haline gelmiştir. 17-19 Mart 2004'de yaşanan ve 3 gün boyunca aralıksız devam eden eylem ve şiddet olayları, Sırp ve Arnavutlar arasındaki nefretin büyüklüğünü yeniden göstermiştir. Bu tarihte, 3

Arnavut çocuğun trajik bir biçimde boğulup hayatlarını kaybetmesi ve bu duruma Sırpların neden olduğunun iddia edilmesi üzerine, Arnavutlar eylem ve gösterilere başlamıştır. Aşırı yanlı grupların ve medyanın kışkırtılması ile beraber olay büyük bir şiddet eylemine dönüşmüş, taraflar birbirlerinin mal ve mülklerine zarar vermiş, Sırp Ortodoks kiliseleri yakılmış, buna karşılık olarak camilere saldırılar düzenlenmiştir (http://www.turksam.org/tr).

Yaşanan şiddet olaylarının yanı sıra, Arnavutlar tarafından kurtarıcı olarak görünen UNMIK ve KFOR, 2004 yılına kadar hala ülkenin statüsünün belirlenmemiş olması ve belirsizlik halinin bir türlü son bulmaması nedeniyle, bazı aşırı milliyetçiler tarafından işgalci güç olarak görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda misyonun hala bir adım atmaması Arnavutları her geçen gün daha da kışkırtmıştır. Bu duruma isyan eden Arnavutlar, 72 BM aracına zarar verrmiş, UNMIK aleyhine sloganlar atıp, gösteriler düzenlemeye başlamıştır. Yaşanan bu olaylarda 19 kişi hayatını kaybetmiş, 800'ün üzerinde de kişi yaralanmıştır. 4000 Kosovalı Sırp ise evlerini terk etmek zorunda kalmıştır (Türbedar, 2004: 59-60).

Kosova'nın statüsünün henüz netleşmemiş olması ve standartların istenen seviyeye getirilmemiş olmasına rağmen, Arnavutlar UNMIIK'e baskılarını arttırmış ve Sırbistan ile Kosova arasında, Kosova'nın nihai statüsüne yönelik görüşmelerin yapılmasına başlanmıştır. Niyahet 2005 yılının sonlarına doğru gelindiğinde ise görüşmeler başlamış, tüm dünyanın ilgisi buraya çevrilmiştir (Yılmaz, 2005: 61).

1.7.3. Martti Ahtissari'nin Planı ve Kosova Cumhuriyeti'nin İlanı

BM tarafından Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi için, Finlandiya eski cumhurbaşkanı olan Martti Ahtissari özel temsilci olarak seçilmiştir. Sırbistan Hükümeti ve Kosovalı yetkililer arasında Ahtisaari arabuluculuk yapmış ve taraflarla 120 kez görüşülmüş, orta yol bulunmaya çalışılmıştır. Fakat görüş ayrılıkları bir türlü son bulmamış, bunun üzerine BM, Kosova Özel Temsilcisi Ahtisaari'den Kosova için bir çözüm planı hazırlamasını istemiştir. Ahtissari, Kosova'nın durumu ve siyasal

gelişmeleri ilgili değerlendirmeler yaptığı Ahtisaari Planı olarak bilinen planı, 14 aylık bir müzakere sonucunda Şubat 2007'de BM'ye sunmuştur. Ahtissari'i yaptığı planda, Kosova'nın uluslararası alanda gözetim altında tutulması şartı ile bağımsız bir ülke olarak kabul edilmesinin en doğru yol olacağını belirtmiştir. Ahtissari'nin yaptığı bu planı değerlendirmek ve görüşmek üzere BM tarafından kapalı bir toplantı organize edilmiştir. Bu toplantıya Sırbistan başbakanı Vojistlav Kostunica'da katılmış ve Ahtissari'nin planına karşı çıkarak, yeni bir müzakere sürecinin başlatılmasını ve Ahtissari yerine başka bir elçinin tayin edilmesini talep etmiştir. Bunun nedeni, Plan dahilinde Kosova'ya bağımsızlık verilecek olmasıydı. Zaten ilk başta Kosovalı Arnavutlar da bu plana soğuk yaklaşmış çünkü uluslararası gözetimi kabul etmek istememişlerdir (http://www.setimes.com).

ABD, İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkeler, Ahtissari Planı'nı desteklemiş, Rusya Kosova'nın bağımsızlığına ilişkin bütün kararları bloke edeceğini belirtmiş ve Kosova'nın Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olarak kalmasını desteklediğini ve müzakerelere devam edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Sırbistan hem uzlaşma müzakerelerine devam etmiş hem de Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan devletlerlerden kendinde destek bulmaya çalışmıştır. Yapılan müzakerelerde Çin de Ahtisaari Planı'na karşı çıkmıştır (http://www.bbc.co.uk).

Görüşmeler sonuçsuz kalınca BM Güvenlik Konseyi başka bir Kararname Tasarısı hazırlanmış ve bu Tasarı ile Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi için dört ay ek süre ile görüşmelerin uzatılmasına karar vermiştir. Hazırlanan Kararname Tasarısı'nda dört aylık süre içerisinde Kosova'nın nihai statüsü yine belirlenemezse, Ahtissari Planı'nın uygulamaya sokulacağına ve Kosova'nın koşullu bağımsız ülke olarak kabul edileceğine dair karar alındığı açıklanmıştır. Rusya ve Sırbistan hazırlanan bu yeni Kararname Tasarısı'na da karşı çıkmış, bu nedenle de Kararname Tasarısı yürürlüğe girememiş ve geçerli sayılamamıştır (Krasniqi, 2012: 356).

Sırplar, Ahtisaari Planı'na karşı çıkarken, Kosova'nın bağımsızlığını destekleyen tüm planları reddedeceklerini söylemiş, Rusya da aynı çizgiden giderek,

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden Kosova'nın bağımsızlığı için olan her kararı engelleyeceklerini dile getirmiştir. Arnavutlar ise kendi kaderlerini tayin etme haklarının bir an önce netleşmesini istemişlerdir. Bu durum karşısında, Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi için yeni müzakereler oluşturulmaya devam edilmiş ve Troyka'nın[3] arabuluculuğunda yeni bir müzakere düzenlenmiştir (Oğultürk, 2015: 119-121). Hazırlanan her yeni karar taslağı Kosova'ya bağımsızlık sağlaması sebebi ile her seferinde Rusya'dan red yemiştir. 10 Ağustos 2007 yılında görüşmelere başlanılmış, 120 gün süren ve yapılan bu yeni müzakerelerde de ortak nokta bulunamamış, net bir sonuca varılamamıştır. 10 Aralık 2007'de görüşmeler bir sonuca vardırılamadan bitirilmiştir (Türbedar, 2017: 149).

Ahtissari Planı'ndan ve yapılan ek müzakerelerden bir sonuç alınamayınca ve müzakereler sonlandırılınca, Kosova yönetimi 17 Şubat 2008 yılında Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan ettiklerini açıklamıştır. Kosova bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Rusya ve Sırbistan bu bağımsızlığı tanımadıklarını açıklamıştır. Tek taraflı bağımsızlık ilan eden Kosova'ya uluslararası devletler destek vermiş, bu sayede Kosova Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı hızla tanınmaya başlanmıştır. (Lindsay; Between, 2011: 190)

1.7.4. 2008 Kosova'nın Bağımsızlık Dönemi

17 Şubat 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova Devleti'nin bağımsızlığını, ilk önce aynı gün içerisinde Costa Rica tanımıştır. 1 gün sonra 18 Şubat'ta Türkiye, ABD, Fransa, İngiltere, Afganistan ve Arnavutluk tanımıştır. Bugün itibari ile Almanya, İsviçre, İtalya, Polonya, Belçika ve Japonya gibi büyük devletlerin de içinde bulunduğu 117 devlet Kosova Devleti'nin bağımsızlığını kabul etmiştir. Kosova Devleti'ni en son 4 Eylül 2020 yılında İsrail tanımış, 2020 Mart ayı itibari ile de 18 ülke tanımasını geri çekmiştir (https://tr.wikipedia.org). AB ise Kosova Devleti'ni direkt bir kurumsal yapı olarak değil, üye devletleri yoluyla

[3] Troyka: ABD, AB ve Rusya temsilcilerden oluşmuştur.

tanımayı seçmiştir. Ancak 5 AB ülkesi (İspanya, Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Romanya ve Slovakya) hala Kosova Devleti'ni tanımamıştır. Türkiye, Kosova'nın bağımsızlığını ilan ettiği günün 1 gün sonrasında Kosova'yı tanımış olmasının yanında, başka devletlerin de Kosova Devleti'ni tanınmasına destek vermiş, bunun sonucu olarak Pakistan ve Mısır da Kosova'yı tanımıştır. Türkiye Cumhuriyeti, ilk Kosova Büyükelçisi olarak, bağımsızlık ilanından yaklaşık 2 ay kadar sonra, 21 Nisan 2008 yılında Metin Hüsrev'i tayin etmiştir (Yenigün, 2010: 65).

Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığını tanımamış, bağımsızlık ilanına şiddetle karşı çıkıp, Sırbistan Parlamentosunda Kosova'nın bağımsızlığını geçersiz sayan bir karar almıştır. Bunun ardından Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülkeleri kınamış, bu ülkeler ile diplomatik ilişkilerini azaltmış, Türkiye de içinde olmak üzere, bazı ülkelerdeki büyükelçiliklerini kapatmıştır. Kosova'nın tanınmaması için başka faaliyetlerde de bulunmuş, diplomatik çaba göstererek hukuk alanında mücadele etmeye çalışmış ancak başarı sağlayamamıştır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) 22 Temmuz 2010 yılında verdikleri hukuki kanaat ile Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı bir durum olmadığını açıklamıştır. Bunun yanı sıra Sırbistan, Kosova'nın bağımsızlığının geçersiz kılınması için, yeniden müzakereler düzenlenmesi amacı ile 28 Temmuz 2008 yılında BM Genel Kurulu'na bir karar tasarısı sunmuş, ancak Brüksel ve Washington'un baskılarıyla vazgeçmek zorunda bırakılmıştır (Türbedar, 2017: 154).

Bağımsızlığını açıklayan Kosova Devleti, Yugoslavya'dan ayrılan en son ülke olmuştur. Bu bağımsızlık ilanı Kosova'nın yaptığı ikinci bağımsızlık ilanı olmuştur. Zira 1991 yılında da bağımsızlık ilan etmiş fakat uluslararası alandan destek alamamış, o yılda kendisini tanıyan yalnızca Arnavutluk olmuş ve bu ilan geçerli sayılmamıştır.

Kosova'nın ilk Cumhurbaşkanı olan Fatmir Sejdiu ve ilk Başbakanı olan Hashim Thaçi, bağımsızlık ilan ettikten sonra konuşma yapmış; Kosova'da tüm yurttaşların eşit haklara sahip olacağını, demokratik bir yönetim şekline sahip

olacaklarını, ilişkilerin saygı ve hoşgörü ile sürdürüleceğini, yeni Kosova'da etnik topluluklar ile azınlıkların haklarının korunacağını, bunun yanı sıra bütün komşu ülkeler ile iyi ilişkiler kurmaya devam edeceklerini açıklamışlardır.

Kosova bağımsızlığının ilan edilmesinin ardından, Ahtisaari Planı'na uygun olarak BM ve AB'ye başvuru yapan ülke, Kosova'da sivil bir gözlemci heyet ile bir polis gücü bulundurulmasını talep etmiştir. Bu süre içerisinde de NATO'ya bağlı KFOR, görevi olan güvenliği sağlama işini sürdürmüştür (http://www.usak.org.tr).

9 Nisan 2008'e gelindiğinde Kosova Parlamentosu, Kosova Cumhuriyet Anayasasını kabul etmiş, ve Anayasa 15 Haziran 2008'de resmen yürürlüğe sokulmuştur. Bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Kosova, Ahtisaari Planı'na uygun bir şekilde uluslararası gözetim altında olmuştur. Bu süre içerisinde UNMIK yasama ve yürütme yetkilerini elinde bulundurmuş, anayasa ilan edildikten sonra ise yetkileri tamamen Kosova Parlamentosuna bırakmıştır. Böylece Kosova Cumhuriyeti resmen bağımsız ve egemen bir devlet olduğunu açıklamıştır (https://www.haberturk.com).

1.7.4.1. Kosova Cumhuriyeti

9 Nisan 2008 yılında kabul edilen Kosova Cumhuriyet Anayasası ile Kosova, *"Arnavut ve diğer etnik topluluklardan oluşan çok etnikli bir ülke"* olarak tanımlanmıştır. Anayasa'nın yürürlüğe girmesi, Kosova'nın devletleşme sürecinin tamamlanmasındaki en önemli gelişme olarak görülmüştür. Kosova, Anayasa'sını Ahtisaari Planı'ndaki uluslararası denetim altında bağımsızlık şartlarıyla kabul etmiştir. Kosova, bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 192 devletten kendisini tanıma isteğinde bulunmuştur. Bu güne dek ise 117 ülke tarafından tanınmıştır. Ancak 2020 Mart ayı itibari ile 18 ülke, Kosova'nın tanınmasını geri çekmiştir, böylece bugün itibari ile 99 ülke tarafından tanınmaktadır (http://www.turksam.org/tr).

2008 yılının sonlarına doğru BM yönetimi yavaş yavaş Kosova'dan çekilmeye başlamıştır. Bu çekilme ile beraber Avrupa Birliği görevli organlar oluşturmaya başlamış, Kosova'da teknik ve yönetsel işleri devralma yoluna gitmiştir. Kosova'da görev yapan iki tane temel AB organı oluşturulmuş; EULEX (Avrupa Birliği Kosova Hukuk Misyonu) ve Kosova Avrupa Birliği Ofisi / Kosova Avrupa Özel Temsilcisi. Böylece gözetim yetkisi BM'den çıkıp, AB'nin EULEX Misyonuna geçmiştir. EULEX Misyonu temel amacını, Kosova'nın siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda Avrupa standartlarına erişmesine ve ülkede barış ile istikrarın sağlanmasına ve korunmasına destek vermek, şeklinde açıklamıştır. EULEX Misyonu'nun görev alanları ise danışmanlık, kontrol ve tavsiye mekanizması şeklinde belirtilmiştir. Görev süresi birkaç kez uzatılan EULEX'in 14 Haziran 2020'de ise görevi sona ermiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Ofisi yaptığı açıklamada, EULEX'in Kosova'da varlığını sürdürmesine artık gerek kalmadığını ve artık ülkede kalma yetkisinin olmadığını belirtmiştir (https://www.avrupa.info.tr).

Yaşanan gelişmeler sonucunda Sırbistan geri adım atmamış ve bölgeyi hala kendisine bağlı Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi olarak görmektedir. 2013'te Sırbistan ve Kosova arasında Brüksel Antlaşması imzalanmış ve bu sayede iki ülke arasındaki ilişkiler daha üst seviyeye çıkarılarak, biraz daha iyileşmesi hedeflenmiştir.

Günümüzde ise Kosova; içinde Arnavutları, Türkleri, Sırpları, Hırvatları, Karadağlıları, Boşnakları, Torbeşleri, Romanları ve Goralıları barındıran heterojen nüfuslu bir yapıya sahiptir. Kosova Cumhuriyeti'nin bayrağı, mavi arka plan üzerinde altı etnik grubu temsil eden altı yıldızı, onun altında da Kosova haritasını barındıran şekildedir. Bu altı yıldızı temsil eden gruplar ise, Arnavutlar, Sırplar, Türkler, Boşnaklar, Goralılar ve Romanlar'dır. Kosova Milli Marşı'nın ise sözleri yoktur, çünkü Kosova'da birden fazla resmi dil vardır (Oktay; Jonilda, 2016: 43-59).

Kosova, bağımsızlık sürecinin öncesinde de sonrasında da Türkiye Cumhuriyeti'nden çok büyük destek görmüştür. Türkiye eğitimden sağlık alanına dek birçok önemli konuda Kosova'ya sağladığı desteklerle Kosova'nın yanında olduğunu

göstermiştir. Örneğin, Kosova'da savaşın ardından okulsuz kalan köylere okullar inşa etmiş, öğrencilerin istedikleri dilde eğitim almasını sağlamış, Türkçe eğitim alan öğrencilere ise ilkokuldan itibaren lise eğitimine dek kitap yardımları yapmış, bunun yanı sıra dil, din, ırk ayrımı yapmadan tüm öğrencilere kalem defter gibi kırtasiye desteği vermiş, eğitim için gereken tüm eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Sağlık alanında da yardımlar yapmış, hastanelerin eksiklerinin tamamlanmasını sağlamış ve her kente en az bir tane olmak üzere ambulanslar göndermiştir. Türkiye, Kosova'nın kalkınmasına da destek vermiş, bu kapsamda ekonomik yatırımlarda bulunarak, Kosova ile ticaretini genişletmiş ve bu yatırımlar için yatırımcıları da teşvik etmiştir.

1.7.4.2. Kosova'nın İdari ve Siyasi Yapısı

Kosova, parlamenter demokratik yönetim şekline ve çok partili sisteme sahiptir. Kosova Anayasası 15 Haziran 2008'de yürürlüğe girmiş, yasama yetkisi ise Kosova Meclisi'ne verilmiştir. Meclis'i 4 yıl için seçilen 120 üye oluşturmaktadır ve bu 120 üyenin oluşturduğu sandalyelerin 100 tanesi doğrudan seçilmekte olup, 10 tanesi Sırpalar için, diğer 10 tanesi de ise etnik azınlıklar için ayrılmış şekildedir. Yürütme görevi, Başbakan başkanlığında hükümette aittir. Cumhurbaşkanı devletin başı konumundadır. 7 Nisan 2016 yılından 2020 yılına dek hükümetin başında eski başbakan Haşim Thaçi vardır ve 2020 yılında istifa etmiştir. Yargı yetkisi bağımsız mahkemelerdedir. Bakanlar ise Kosova Meclisi tarafından seçilirler ve 5 yıllık bir görev süreleri vardır. Başbakan ve Cumhurbaşkanı Kosova Meclisi tarafından, Meclis'teki tüm milletvekillerinin üçte iki çoğunluğu sağlamasıyla ve gizli oylama yoluyla seçilir. Eğer adaylardan hiçbiri üçte iki çoğunluğu sağlayamaz ise, yapılan üçüncü oylamada en fazla oyu alan başkan kişi seçilir (http://file.setav.org/Files/Pdf/20141017111147_42_kosova_web.pdf).

Kosova Anayasası'nda 14 Kısım ve 162 madde bulunmaktadır. Anayasa içeriği açısından, neredeyse dünyada en gelişmiş anayasalardan biri olarak görülmektedir. Kosova Anayasası'na bu özelliği sağlayan ise insan haklarına, etnik azınlıklara ve diğer sosyal gruplara karşı gösterdiği saygı ile pozitif ayrımcılık

ilkesinin var olmasıdır. Anayasa, Kosova Cumhuriyeti'ni güçler ayrılığı (separation of powers) ilkesine dayanan bir Demokratik Cumhuriyet olarak belirtmiştir. Bunun yanı sıra meclisin en yüksek yasama organı olduğunu açıklamış; cumhurbaşkanını ise halkın birliğini temsil eden ve kurumların demokratik işleyişinin, devlet yasalarının ve politikalarının uygulanmasından sorumlu garantör olan kişi olarak belirtmiştir. Bu Anayasa ile özgürlük, barış, demokrasi, eşitlik, insan hakları, mülkiyet hakları, hukukun üstünlüğü, ayrımcılık yapmama, çevreyi koruma, sosyal adalet gibi ilkelere sahip bir devlet düzeninin olduğu ifade edilmiştir. Dini inançlar konusunda ise Kosova Cumhuriyeti laik ve tarafsız bir ülkedir (https://www.kosovahaber.net).

Kosova'nın üye olduğu uluslararası kuruluşlar ise IMF, Dünya Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Venedik Komisyonu, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'dir (http://www.mfa.gov.tr).

II. BÖLÜM: KAMU DİPLOMASİSİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Yumuşak Güç Kavramı

Yumuşak güç kavramını açıklamadan önce güç kavramına açıklık getirmekte fayda olacaktır. Türkçe karşılığı "*güç*" olan İngilizce'de "*power*" olarak kullanılan kavramın Latince kökeni "*potestas*" veya "*potentia*" kelimelerine dayanmaktadır ve bir başkasını etkileme yeteneği veya kapasitesi anlamına gelmektedir (Miller, 1987: 397). Güç kavramı Morgenthau'ya (1985: 127-164) göre; bir ilişki türü olmasının yanında bir uluslararası politika oluşturma aracı ve bu politikaları uygulama vasıtasıdır. Kavramı başka bir şekilde açıklayan Holsti (1964: 179) ise gücü, "*bir ülkenin kendi çıkarlarına yönelik davranmasını sağlamak için karşı tarafı cezalar, ödüller, ikna etme ve baskı kurma gibi yöntemlerle etkileme ve yönlendirme kapasitesi"* şeklinde tanımlamaktadır.

1990'lardan itibaren akademik alanda olduğu kadar siyasetçiler ve medya üzerinde popülarite elde eden yumuşak güç kavramı, güç tartışmalarına yepyeni bir nefes getirmiştir. Bu kavrama ilk defa, Joseph S. Nye'ın 1990 senesinde yayımlanan "Bound To Lead" isimli kitabında değinilmiş, daha sonrasında yazar, "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı kitabında tekrar bu kavrama açıklık getirmiştir. (Nye, 2002). Kavram, Amerikan ulusunun 1980 yılları boyunca düşüşte olduğu bir dönemde Amerika Birleşik Devletleri hegemonyasının sürdüğünü açıklamak gayesiyle ele alınmış bir kavramdır. Nye tarafından Soğuk Savaş sonrasında ortaya atılan bu kavram, istediğini zor kullanmak ya da para vermek yerine, kendine çekme yoluyla elde etme yeteneğini ifade etmektedir (Nye, 2005: 5). Kavram ile alakalı olarak Nye (2004: 5) sert gücü, başkalarının pozisyonunu değiştirebilmek için ekonomik veya

asgari güç kullanarak havuç veya sopaya[4] başvuran bir güç çeşidi olarak ele alırken; yumuşak gücü, bir ülkenin sahip olduğu değerler, fırsatlar, refah seviyesi vb. hususlar sebebi ile ona hayranlık duyan ülkelerin, o ülkeyi takip etmesi ve izlemesi şeklinde vurgulamaktadır. Buradan hareketle yumuşak güç, herhangi açık bir tehdit, karşılıklı çıkar alışverişi veya değiş tokuş olmadan başkalarının davranışını ikna veya cazibe ile belirleme gücü veya yeteneği olarak da tanımlanmaktadır. Fakat aktörler bunu yaparken, para ya da baskı araçlarını kullanmamakta; ortak değerlere çekme ve bu değerlere ulaşmaya katkıda bulunmanın doğruluğunun kabul ettirilmesini ve benimsetilmesini tek ana yol olarak görmektedirler (Nye, 2005: 14-15)

Öte yandan artan önemiyle birlikte gerek yazında gerekse uluslararası politikada çok yaygın bir kullanım alanı elde eden yumuşak güç, halen üzerinde tam anlamı ile akademik bir uzlaşı elde edilememiş bir kavram olarak ele alınmaktadır (Akhundova, 2015: 18).

Özet olarak yumuşak güç, temel olarak kandırma ve özendirme kabiliyetidir. Sert gücü kullanmak kolay ancak yumuşak güç kavramını kullanabilmek çok daha zordur. Örneğin askeri güç ve ekonomik güç durumları başkasının fikirlerini değiştirmek için sert güce örnektir. Bu sert güç tehdit ya da ikna edici şekillerde de olmaktadır. Yumuşak gücü kullanma şekli ise karşı tarafı kendi tarafına çekebilmek için çok uğraş gerektirebilir. Sert güç kadar kullanılması kolay değildir. Sonuç alabilmesi yılları alabilmektedir. Yumuşak güç kavramı, kamu diplomasasi ile de doğrudan ilişkilidir ve bazı zamanlarda birbirlerinin yerine de kullanıldığı olur. Fakat kamu diplomasisi kavramı, yumuşak güç kavramına kıyasla daha somut ve dar alanı kapsamaktadır.

[4] Havuç ve sopa terimi İngilizlerden dünya politikasına sunulmuş bir yönetim şeklidir. Terimin orijinali *"Carrot and stick method"*dur. Bir tür ödül ve ceza kelimelerinin farklı bir şekilde belirtilmesidir. Burada havuç olumlu durumu, sopa ise olumsuz durumu temsil etmektedir.

Tablo 1: Gücün 3 Türü

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askerî Güç	-zorlama -caydırma -koruma	-tehdit -kuvvet	-zorlayıcı diplomasi -savaş -ittifak
Ekonomik Güç	-teşvik -zorlama	-para verme -yatırım	-yardım -rüşvet
Yumuşak Güç	-hayranlık uyandırma -gündem yaratma	-değerler -kültür -politikalar -kurumlar	-kamu diplomasisi -iki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Nye, 2005: 37

2.1.1. Diplomasi Kavramı

Diploma sözcüğü, Eski Yunan'da *"ikiye katlamak"* anlamına gelmekteydi. Eski Yunan'da ve Roma İmparatorluğu'nda devlete ait olan tüm resmî belgelere, bunların katlanış biçimleri sebebiyle *"diploma"* denilmekteydi. Zamanla bu belgeleri koruyacak, düzenleyecek ve gerektiğinde deşifre edecek profesyonel katiplere ihtiyaç duyuldu ve böylece *"diplomasi"* kavramı, 18. yüzyıla kadar, *"belgeleri inceleme bilimi"* olarak tanımlandı. Diplomasi bu tarihlerde devletler arasında yapılmış olan

anlaşma ve sözleşmelerin değerlendirilmesi, arşivlerin korunması ve bunların tarihinin icelenmesi bilimi anlamındaydı (Tuncer, 2005: 13)

Diplomasi kelimesinin TDK litaratüründeki karşılığı, *"uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işte çalışan kimsenin görevi, bu görevlilerin oluşturduğu topluluk ve güç, bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik"* (http://www.tdk.gov.tr) şeklinde açıklanmaktadır.

Juergen Kleiner diplomasiyi; resmi devlet temsilcileri tarafından diğer ülkelerin devleti ve devlet dışı aktörlerini kurallara ve uygulamalara göre yönlendiren ilişkiler ağı olarak belirtmektedir (Kleiner, 2009).

Sancar ise (2012: 11), diplomasiyi *"bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya diğer devletlerin karar vericilerine iletmesi süreci"* olduğunu açıklamıştır. Bu bağlamda bu sürecin, devlet görevlileri arasında görüşmeler yapılarak yürütüldüğünü, bu kapsamda da diplomasinin görüşme sanatı olarak da açıklanabileceğini belirtmiştir.

Diplomasinin bilim mi sanat mı olduğu konusunda tartışmalar vardır. Bilgi ve kültür birikimine ihtiyacının olması nedeniyle bilim, başarıya ulaşmak için yeteneğe ve tecrübeye ihtiyaç duyulması bakımından da sanat olduğu açıklanmaktadır. Bu bağlamda da diplomasiyi sanatla beraber zekâ ile iç içe geçmiş şekilde vurgulayan bir tanım da bulunmaktadır. İngiliz Sir Ernest Satow'a göre diplomasi; *"zekânın müstakil devletler arasındaki resmi ilişkilere tatbik edilmesi demek olup, bu özelliği dolayısı ile de bir sanattır"* (Versan, 1995: 89-90).

Diplomasi, devletlerarasında olan ilişkilerde önemli konulardan bir tanesidir. Uluslararası sorunları çözüme ulaştırmanın birbirinden faklı iki yolu vardır ve bunlar savaş ile diplomasidir. Çözümlerin tükendiği noktalarda güç kullanmak savaş metodunun devreye sokulmasını beraberinde getirir. Fakat her sorun güç ve savaş

aracılığla çözülemez. Bu çözüm yöntemlerinin barışçıl yolla olanları vardır. Bu yol diplomasi ile mümkündür. Diplomasinin de bir savaş ile çözülen yolla olduğu gibi, sorun çözme özelliği vardır. Bu nedenle diplomasiye *"barış zamanındaki silahsız savaş"* tanımlaması da yapılmaktadır. Bu bağlamda diplomasi, devletlerin birbirleriyle olan sorunlarına savaş ve güç ile değil, barışçıl yollarla çözümler bulmayı amaçladığı bir konudur. Diplomasi hem ülkeler arasındaki ilişkileri yönetme görevi hem de bu görevin uygulama alanı olarak açıklanmaktadır (Erzen, 2014: 8).

Diplomasi aynı zamanda bir süreç anlamına da gelmektedir. Bir hükümetin belli konularda olan fikirlerinin ve yargılarının doğrudan doğruya muhatap aldığı devletlerin liderlerine iletmesi sürecidir. Diplomasi süreci, devletlerin yetkili isimlerinin birbirleriyle karşılıklı olarak iletişim kurmaları şeklinde olmaktadır. Diplomasi bu nedenle çatışma ve savaştan uzakta olan, barışçıl bir görüşme alanıdır (Gönlübol, 2000: 112).

2.1.2. Geleneksek Diplomasi ve Kamu Diplomasisi Arasındaki Fark

Bilginin ve teknolojinin hâkim olduğu günümüz modern dünyasında hükümetlerin kararları üzerinde, sivil halkın ve örgütlerin de etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle devletler, uluslararası ilişkilerinde diğer devletlerin halklarına da ulaşmak mecburiyetindedirler. Sadece klasik devletten-devlete olan resmi ilişki süreci, günümüz dünyasında yeterli olmamaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisinde devletten-diğer halklara veya halklardan-halklara şeklinde ilişki boyutu önemli bir hale gelmektedir.

Tuch'a göre geleneksel diplomasi genellikle gizlilik ve mahremiyet içinde gerçeleşen bir süreçtir. Diğer yandan kamu diplomasisi, tanımınında belirtildiği gibi neredeyse her zaman açık ve şeffaf olan bir süreçtir (Tuch, 1990: 3-4). Bunun yanında, geleneksel diplomasi savaş, barış, bölgesel sorunlar ve etnik sorunların çözümü, uluslararası ticaret ve ulaşım operasyonları gibi temel alanlarda çalışmalarını gerçeleştirirken, kamu diplomasisi uygulamaları ise insan hakları, insani yardımlar,

işçi hakları, küresel çevre sorunları, genetik mühendisliği ve biyoteknoloji gibi bilim alanları, uluslararası barış kurumları gibi daha geniş alanlarda faaliyetler göstermektedir (Center, 2011).

Gelişen teknoloji ve küreselleşen dünyada artık klasik diplomasi araçları ve yöntemleri yeterli olamamaktadır. Öte yandan kamu diplomasisi, yumuşak güç unsuru sayılan kitle iletişim araçları gibi yeni teknolojileri etkin bir biçimde çalışmalarına ortak etmektedir. Bu yönüyle de kamu diplomasisi, yumuşak güç unsurlarını kullanması sebebiyle geleneksel diplomasinden daha verimli olmaktadır (Ekşi, 2015: 45).

Geleneksel diplomasi ve kamu diplomasisi arasındaki farklar sadece bunlar değildir. Öncelikle geleneksel diplomasi alanında gerçekleştirilen çalışmalar resmi, dikkatli ve bilimsel iken, kamu diplomasisi çalışmaları gayri-resmi şekillerde olmaktadır. Bununla birlikte geleneksel diplomaside tek taraflı kavrama, kamu diplomasisinde ise karşılıklı olarak birbirini anlama dinamiği bulunmaktadır. Ayrıca geleneksel diplomasi çalışmaları tek yönlü ve bilgilendirici şekilde olurken, kamu diplomasisi uygulamaları, diyalog ve değişim üzerine kuruludur. Öte yandan geleneksel diplomaside toplumların davranışları üzerinde herhangi bir değişiklik amacı olmazken, kamu diplomasisinde hedef toplumun hareketleri, ülke çıkarları doğrultusunda değiştirilmeye çalışılmaktadır (Snow, 2009: 3-12).

İki diplomasinin öznelerinde de farklılıklar mevcuttur. Geleneksel diplomasinin öznesi ve muhatabı olanlar hedef devlet ve hükümet organları iken, kamu diplomasisinin öznesi ise hedef kamuoyu, sivil toplum ile vatandaşlar olmaktadır. Geleneksel diplomaside devlet ile resmiyet kavramları büyük önem taşırken, çağdaş uluslararası politika gereği kamu diplomasisinde ise daha çok şeffaflık ile kamuoyu, sivil toplum ve vatandaş önemlidir (https://www.kamudiplomasisi.org).

2.2. Kamu Diplomasisi

İletişim teknolojilerinin geliştiği, haber ve bilgi kaynaklarının çeşitlerinin arttığı, enformasyonun bollaştığı günümüz dünyasında, ülkeler için kitlelerin dikkatini çekmek, onları ikna edebilecek mesajları aktarmak ve kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmek oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu gelişen teknoloji ve küreselleşmenin etkisiyle beraber kitlelerle iletişime geçmek kolaylaşmakta fakat bu durum rekabeti ve çekişmeyi de arttırmaktadır. Zira yalnızca ülkeler için değil, uluslararası alanda çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, hatta terör örgütleri için bile kitlelerin dikkatini çekmek büyük önem taşımaktadır. Artık bunun önemini kavrayan ülkelerin ise mesajlarını kitlelere aktarması, kitlelerle iletişim kurması, kitleleri kendi tarafına çekmesi, bu ülkelerin güçlerini artırmaları için önemli bir hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak da ülkeler açısından, uluslararası sistemde etkili olabilmek için kamu diplomasisinin önemini kavrayabilmek, doğru hamlelerle hayata geçirebilmek ve kendileri için bir ülke markası inşa edebilmek zorunlu hale gelmiştir.

Bu bölümde anlatılan, devletlerin çıkar, fırsat, tehdit ve potansiyel tehdit merkezli değerlendirmelerine istinaden oluşturdukları ve başka ülkelerin kamuoylarını etkileme amacı ile yürüttükleri faaliyetleri kapsayan kamu diplomasisi, diğer ülkelerin hükümet dışı aktörlerini ve kamuoylarını hedeflemektedir. Ülkeler, kamu diplomasisi vasıtasıyla yabancı ülke vatandaşları ile kendi vatandaşları ve kurumları arasındaki diyaloğu da yaygınlaştırma olanağına sahiptir (Doğan, 2012: 13).

2.2.1. Kamu Diplomasisi Kavramı

Kamu diplomasisi kavramını uluslararası literatürde ilk defa 1965'te, Amerikalı emekli bir diplomat olan, Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu'nun dekanı Edmund Gullion kullanmıştır (Demir, 2012: 13). Gullion'un,

kurulması amacıyla destek verdiği Edward R. Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'nin ilk zamanlarında yayınladığı broşürde kamu diplomasisi kavramı şu şekilde açıklanmıştır (Saraçlı, 2014: 273);

> *"Kamu diplomasisi; dış politikanın düzenlenmesi ve yürütülmesi noktasında, kamu tutumlarının etkilenmesi ile ilişkilidir. Kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin ötesinde yer alan Uluslararası İlişkiler boyutlarını, hükümetlerin diğer devletler üzerinde kamuoyu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve devletlerin bizatihi kendisinin ve diğer devletlerle olan ilgi alanlarını, dışişleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, diplomatlar ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve kültürlerarası etkileşim sürecini kapsamaktadır."*

Türkiye'de gündeme gelmesi ise, 2010 yılında Başbakanlığa bağlı olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün kurulması ile olmuştur. Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'te geçen kamu diplomasisi kavramı "*bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika*" şeklinde açıklanmıştır (Ekşi, 2014: 112).

Kamu diplomasisi kavramı ilk olarak ABD'de kullanılmış, daha sonrasında ise Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır. George Washington Üniversitesi Kamu Diplomasisi Enstitüsü kurucularından olan Walter R. Roberts'ın açıkladığı üzere, son otuz senedir kullanılan kamu diplomasisi kavramı, ilk önceleri uluslararası enformasyon ve kültür programı olarak açıklanmaktaydı. Yine de kamu diplomasisinin, *hükümetlerin barış zamanlarında diğer ülke vatandaşlarıyla olumlu ilişkiler kurması* anlamı şeklinde açıklanması da çok eski değildir (2007: 36).

Gregory (2008: 274-290), kamu diplomasisinin ilk anlamının propaganda olduğunu, ancak 1970'lerden itibaren negatif ve kaba bir anlamı barındırdığı için propaganda teriminin yerini kamu diplomasisi kavramının aldığını belirtmiştir.

Bahsi geçen tanımlamaların çerçevesinde, kamu diplomasisine tek yönlü bakmamak gerekir. Gifford Malone bu sürecin çift yönlü olduğunu belirtir ve önemini şu şekilde vurgular: *"Eğer kendi toplumumuzu ve politikalarımızı anlatmak istiyorsak öncelikle iletişime geçmek istediğimiz halkın kültürünü, psikolojisini, tarihini ve özellikle de dilini öğrenmek gerekmektedir"* (Malone, 1998).

Kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerde diplomasinin yeni bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda kamu diplomasisi, günümüz uluslararası aktörleri tarafından diğer aktörlerin kamuoylarının istenilen doğrultuda hareket etmelerini sağlamak ve etkilemek maksadıyla kullanılan, vazgeçilmez bir dış politika yöntemi halini almıştır (Selvi, 2019: 55).

Devletler politika geliştirirken hem iç hem de dış kamuoyunu dikkate almak zorundadırlar. Bu nedenledir ki geliştirilen politikaların muhataplar nezdinde kabul görebilmesi için hedef kitlenin gönüllerinin kazanılması, empati kurmalarının sağlanması ve netice itibariyle olumlu bir imaj oluşturulması zaruridir. Bu zorunluluk, dış politikayı destekleyen bu faaliyetler bağlamında, bizi kamu diplomasisi kavramına götürmektedir (Kocabıyık, 2019: 165).

Kamu diplomasisi, hükümetlerin yalnızca ülkelerin hükümetlerinden ziyade diğer ülkelerin halklarıyla iletişim kurmak ve onları çekmek için kaynakları seferber ederek kullandıkları bir araçtır. Kamu diplomasisi, yayın yaparak, kültürel ihracatı sübvanse ederek, değişimler düzenleyerek vb. yoluyla bu potansiyel kaynaklara dikkat çekmeye çalışır (Nye, 2008: 95).

Stratejik bir iletişim aracı olarak kamu diplomasisi ise, *"halkı anlamak, bilgilendirmek ve etkilemek"* anlamına gelmektedir (Kalın, 2011: 11).

Bilgi çağının yeni koşulları altında yumuşak satış, zorla satıştan daha etkili hale gelmiştir. Fakat kamu diplomasisini, basit propagandadan ayıran koşulların iyi görülmesi gerekmektedir. Kamu diplomasisi sadece halkla ilişkilerden ibaret olarak nitelendirilemez. Bu doğrultuda kamu diplomasisinin üç boyutu şu şekilde sıralanabilir (Nye, 2005: 108-109);

1- **Günlük iletişim ve bilgilendirme:** Belirlenen hedefe dair boşluk bırakılmaması için sürekli haber akışını sağlamak, özellikle dış basına kullanabileceği doğru malzemeyi vermek gerekmektedir. Bu bağlamda iç basına verilen beyanatlarda söylenen sözlerin dışarıda nasıl algılanabileceğini hesaplamak, ilginin dağılmaması için konuyu devamlı olarak işlemek, dikkatli olmak ve bu hususta haberlerin bütünsel ve tutarlı bir şekilde akışını sağlamak çok büyük önem arz etmektedir.
2- **Stratejik planlama ve ülkenin "Markalaşması":** Sahip olunan vizyon doğrultusunda olay ve semboller kullanılarak, ülkenin olumlu bir şekilde algılanması için bir izlenim yaratmak amacıyla planlı bir sürece gereksinim vardır. Dikkatle oluşturulan ve uzun bir zamanı kapsayacak bu planlı süreçte hem ülkenin itibarına zarar verecek karşı saldırıların önüne geçilmesi hem de ortaya çıkabilecek problemlere karşı gerekli önlemler alınır. Akademik konuşmacılar ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla verilen mesajlar güçlendirilir. Yaratılan güvenilir ve istikrarlı ülke imajı kullanılarak, ülke hakkında kalıcı ve olumlu bir anlayış oluşturulur.
3- **Uzun vadeli ilişkilerin kurulması ve kurumsallaşması:** Staj Olanakları, Burslar, Seminerler, Değişim Programları, Konferanslar ve Medya Kanallarının kullanılması suretiyle yıllar içerisinde önemli kişilerle, uzun vadeli ve olumlu ilişkiler kurulması kamu diplomasisinin en önemli boyutudur. Propagandanın oldukça kaba ve basit stiline nazaran, daha etkin bir algılama yönetimi kuran böylesi bir iletişim, çok daha etkili ve verimli olmaktadır. Kişisel ilişkilerin yarattığı samimiyet ve kültürel anlamda anlaşılır ve kabul edilir hale gelmek, ülkenin meselelerini anlatmada ileride büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Hedeflenen ortak değerlerin geliştirilebilmesi ve kelimelerin etkili olabilmesi için, söylemin eylemlerle desteklenmesi gerekmektedir. Bir başka anlatımla, eğer yürütülen dış politika kamu diplomasisinin söylemleri ve sembolleri ile çelişiyor, uygulanmakta olan politikalar belli bir planlamaya dayanmıyorsa kamu diplomasisi yarardan çok zarar getirmektedir. Özellikle yaratılan olumlu beklentilerin ve iş birliği vaatlerinin karşılanmadığı durumlarda hayal kırıklıkları daha büyük olmakta ve radikal hareketler güç kazanmaktadır. Dolayısıyla kamu diplomasisi sürecine şu üç nitelik muhakkak dâhil edilmelidir (Gökırmak, 2011: 6).

- **Kapsayıcı olmak:** Kamu diplomasisi yürütülürken toplumun yalnızca belli bir kesimi düşünülerek mesajların hazırlanması sonuç getirmemektedir. Kapsayıcı bir kamu diplomasisi tüm nüfusa ulaşmayı hedefler; çağrılarını zengin bir elite veya benzer şekilde öne çıkan ancak küçük bir azınlığa sınırlamaz. Toplumun içindeki elit bir zümrenin ya da bir azınlık grubunun kazanılması, kitlelerin de kazanıldığı ve iş birliği yapacakları anlamına gelmemektedir (Kugelman, 2005: 3).
- **Samimi ve dürüst olmak:** Özellikle bireysel ilişkilerde gösterilecek içtenlik ve davranışlardaki iyi niyet, güven duygusunu güçlendirmekte ve uzun dönemli iş birliği için gerekli meşruiyet zeminini sağlamaktadır. Samimi kamu diplomasisi, uluslarının politikalarının iyiliğini ve değerini göstermeye ve bu kişilere ve politikalarına güvenilebileceklerini dürüst ve adil bir şekilde kanıtlamaya yönelik meşru ve yürekten arzuya sahip kişiler tarafından üstlenilir. Yabancı halklara hitap etmekte başarısız olan ve onlara cehalet, saygısızlık veya düpedüz düşmanlıkla davranan bir kamu diplomatı işini yapmıyordur. Samimiyetin gerçek anlamda hissedilmesi kamu diplomasisinin etkinliği için oldukça önem arz etmektedir fakat bunu hiçbir zaman abartılı bir nezaket veya dalkavukluk şeklinde düşünmemek gerekir. Bu tarz tavırlar, yürütülen politikanın samimiyetine gölge düşürmektedir.
- **Hedeflenen ülke/ülkelerin milli "kimliğine" ve değerlerine saygı göstermek:** Kamu diplomasisi ulusal kimliğin kutsallığının içsel olarak tanınmasını içermektedir. Bu kimliğe saygı duyarak kendi değerlerinizi

göstermek, örneğin dilinizi ve hukukunuzu *tanıtmak-sevdirmek-özendirmek*, ancak dayatmamak son derece önem arz etmektedir. Bu tarz dayatmalar genellikle hedeflenenin tam aksi sonuçlar vermektedir.

Günümüz itibariyle devlet dışında kalan birçok aktör, kamu diplomasisi etkinlikleri içerisinde aktif olarak bulunmaktadır. Bu çerçevede, üniversiteler ve diğer okul türleri, sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri, medya ve haber ajansları, ülke içindeki kamuoyu, özel sektör işletmeleri ve küresel ölçekli işletmeler, uluslararası örgütler ve kamuoyu baskısı oluşturabilecek gruplar başlıca devlet dışı kamu diplomasisi faktörleri arasındadır (Erzen, 2012: 91-108).

Kamu diplomasisi, birçok yönden küresel topluma katkı sağlamaktadır. Dünya barışı ve güvenlik, insan hakları, sağlık, ekonomik gelişmeler, enerji, organize suçlar, çevre, göç gibi global hususlarda devletlerin ya da sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları faaliyetler olumlu sonuçlanmaktadır.

Son olaraksa kamu diplomasisinde oluşturulan uzun vadeli stratejilerin öncelikli amacı, uzun vadede kendi ülkelerinde önemli mevkilere, kamu yönetiminde üst kademelere gelebilecek ya da halihazırdaki durumda o makamlarda görev yapan kişilerle ilişkilerini uzun süreli olarak ilerletmektir. Bu ilişkilerin ilerletilmesinin ve geliştirilmesinin yolları ise burs, öğrenci değişim programları, stajlar, seminerler, konferanslar vb. gibi kamu diplomasisi araçlarıdır.

2.2.2. Kamu Diplomasisi Amaçları

Kamu diplomasisinde temel amaç, yabancı ülkelerde bulunan halkın, hükümetin ve halkı yönlendiren kanaat önderlerinin düşüncelerine olumlu yönde etki etmek, kendilerine sempati oluşturmak ve kendi politikalarına göre yönlendirebilmektir. Kamu diplomasisi uygulayan devlet, kendi hakkında olumlu itibar ve imaj oluşturmaya çalışmasının yanı sıra, kendisi hakkındaki olumsuz algıları

ve düşünceleri de düzeltmek için çalışmaktadır. Mark Leonard Kamu diplomasisi isimli kitabında, kamu diplomasinin ana amacını *köklü ilişkiler inşa etmek olarak* açıklamıştır. Daha kapsamlı şekilde açıklanacak olursa, diğer ülkelerin ihtiyaçlarını, kültürlerini, insanlarını anlamak; bakış açılarını paylaşmak, yanlış algılamaları düzeltmek, ortak paydalar bulmak kamu diplomasisinin başlıca hedefleridir (Leonard, 2002: 9). Fortner ise kamu diplomasisinde ana amacın *"kamu iletişimi aracılığıyla, hedef ülke vatandaşlarına yönelerek diğer ülkelerin politikalarını etkilemek"* olduğunu belirtmektedir. (Fortner,1993: 278)

Saraçlı'ya göre kamu diplomasisinin dört tane önemli ve başlıca amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, hedef olarak belirlenen kamuoyunun anlaşılması ve tanınmasıdır. Devletler belirlediği amaçlar çerçevesinde yabancı kamuoyunu etkileyebilmek için ilk olarak onları tanımalı ve onlar hakkında genel bilgi sahibi olmalıdır. Bu tanıma süreci resmî kurumların aracılığıyla da olabilir, sivil toplum örgütleri aracılığıyla da olabilir, bunların yanında çok uluslu şirketler, sanatçılar, sporcular, bilim insanları gibi aktörler de olabilir (Saraçlı, 2014: 286). Örneğin gençlik ve spor alanından bir proje yapılıyorsa, sporcular, antrenörler, spor kulüpleri, gençler, ulusal federasyonlar, uluslararası spor organizasyonları, hakemler vs. aracılığıyla bu projeler hayata geçirilir.

Kamu diplomasisinin ikinci amacı bilgilendirmedir. Bu kısımda, kamu diplomasisi uygulamayı amaçlayan ülke, hedef aldığı kamuoyunu doğru bir şekilde tanıdıktan sonra, hedef alınan kamuoyunun kendilerini daha iyi tanımasını sağlamak, kendisine karşı olan ön yargıları ve kötü algıları değiştirmeye çalışmaktadır (Saraçlı, 2014: 286).

Kamu diplomasisinin üçüncü amacı olarak sosyal ve kültürel etkileşimi gösterir Saraçlı. Sanat, spor, yabancı dil eğitimi, akademik değişim, oryantasyon programları, sinema, sergi, tiyatro ve türlü spor faaliyetleri gibi çeşitli etkinlikleri içine alır bu amaç. Kamu diplomasisini bu tür sosyal ve kültürel etkileşim araçları ile gerçekleştiren ülkeler, uluslararası alanda daha çok gündem oluşturmakta ve

kendilerine yönelik olumlu algıların oluşmasına fırsat sağlayıp saygınlıklarını artırmaktadırlar (Saraçlı, 2014: 286).

Kamu diplomasisinin dördüncü ve son amacı, hedef kamuoyunun desteğinin alınmasıdır. Bu ise hedeflenen kamuoyuna yönelik çalışmalarda bilgi sahibi olmak, onları anlamak ve anlaşılmak ve onlarla etkileşim kurmakla gerçekleştirilir (Saraçlı, 2014: 287).

2.2.3. Kamu Diplomasisi Aktörleri

Kamu diplomasisi küreselleşme ve gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte kolaylıkla hedef kitleye ulaşabilmektedir. Bununla beraber kaynak ise artık sadece hükümet değildir. Ulusal şirketler de kamu diplomasisi faaliyetlerine dolaylı yoldan etki edebilmektedir. Kamu diplomasisinin kaynaklarının artmasıyla birlikte bu kaynaklar bazen devletin çalışmalarına katılabilmekte ve iş birliği içinde olabilmekte, bazen de özerk olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler (Sancar, 2012: 90). Kamu diplomasisinde özerk olarak hayata geçirilen faaliyetler gönüllülük ilkesine dayalı olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda Signitzer kamu diplomasisi aktörlerinin hala devletle ilişkili aktörler olduğunu söylemektedir ve bunu şu şekilde ifade etmektedir: *"Kamu diplomasisinin hükümet ve devlet boyutu, onun öncelikli aktörlerinin hala devletle ilişkili olanlar olduğunu göstermektedir. Ancak hem sivil toplum örgütlerine hem de devlet dışı aktörlere doğru artan bir yön değişimi mevcuttur"* (Signitzer, 1992: 209).

İmaj ve itibarı artırmak için kullanılan kamu diplomasisinde, hedeflenen faaliyetleri hayata geçirmek için bir çok araç vardır. Kamu diplomasisinde imaj ve itibar yönetimi araçlarının başında ise geleneksel medya (gazete, radyo, televizyon ve yayınlar), yeni medya (internet, sosyal medya ve uydu yayınları), uluslararası etkinlikler (spor, kültür, reklamlar ve ünlü kullanımı) ve uluslararası yayımcılık gelmektedir.

Sanat, tiyatro, sergi, dil eğitimi, akademik değişim, sinema vb. gibi bir dizi etkinliği içeren faaliyetler de kamu diplomasisinin araçları arasındadır. Bu tür faaliyetler aracılığıyla ülkeler kendilerine yönelik kötü düşüncelerin değişmesini, olumlu bir algının oluşmasını hedeflemektedirler. Kamu diplomasisi aktörleri de bu algı yönetimini yapmaya yönelik hareket eden kişiler, kurum ve kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Bostancı, 2012: 44-45).

2.2.3.1. Medya Organları

Medya, kamu diplomasisi etkinliklerinde çok yaygın olarak kullanılan, gündem oluşturmada ve hedef kamuoyunu etkilemede en etkili olan araçtır. Kamu diplomasisinde medya ve haber ajanslarının önemi her geçen gün artmaktadır. Bunun sebebi ise, özellikle artan teknoloji ile beraber hükümetlerin zamanı kontrol etme ve hızını ayarlama yeteneğinin zorlaşmasıdır (Zaharna, 2010: 85). Ülkelerin temsilcileri olan elçilikler, bir anlamda o ülke hakkında bilgi akışını sağlayacak olan en yakın ve birincil aktörlerdir. Bu sebeple ABD, İngiltere ve Fransa gibi birçok devletin elçiliklerinde, uluslararası alanda ülke hakkında olumlu imaj oluşturulması için basın ateşeleri kurulmuştur (Sancar, 2012: 89).

Eyüpoğlu'na göre istenilen mesajları hedef kitleye ulaştıran bir araç olan medya, ülkelerin yaşam tarzlarını, fikirlerini, gücünü ve önceliklerini tüm dünyaya göstermektedir. Türkiye'nin medya kuruluşları da diğer ülkelerin medya kuruluşları gibi, kendi ülkesine hizmet etmekte ve tüm Türk kaynaklarından yayınlanan haberler, yabancı medyada ülkemiz ile ilgili fikirleri belirleyebilmektedir (2018: 33).

Bostancı'nın açıkladığı gibi, medya haber verme, eğitme, bilgilendirme, kamuoyu oluşturma, ikna etme ve yönlendirme gibi işlevlere sahip olduğu için siyasal, kültürel ve sosyal alanlarda önemli bir kamuoyu etkileme aracıdır. Medya araçları, bireylerin ve kitlelerin belirli konulardaki kanaat ve tutumlarını yönlendirerek, onların siyasi tercihlerini de etkilemektedir. Bununla beraber kamuoyunun alışkanlık ve

beğenilerini değiştirme ve yaşam biçimlerini şekillendirmede de önemli bir etkendir. (Bostancı, 2012: 130-131)

Medyanın ilk olarak gündem belirleme, kamuoyu oluşturma, kamuoyu desteği üretme gibi görevleri vardır. Medyanın ele aldığı konular kamuoyunun gündemini yaratmakta ve halkın düşüncelerini de alttan alta etkilemektedir. Ancak bununla beraber, kitle iletişimi ve teknoloji alanında artan gelişmeler de kamu diplomasisini etkilemiş ve medya-siyaset ilişkisinin geçmişe kıyasla daha şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlamıştır (https://www.kamudiplomasisi.org).

Medyanın kamu diplomasisi etkinliklerinde hem araç olarak hem de aktör olarak önemli bir konumu vardır. Haber verme, eğitme, kamuoyu oluşturma, bilgilendirme, eğlendirme, gündem yaratma, ikna etme ve yönlendirme gibi temel özellikleri olan medyanın, kamu diplomasisinin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkısı büyüktür. Medya bir yandan kişilerin haber alma hakkını savunurken, diğer yandan da demokrasilerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü büyük güç olarak görev yapmaktadır. Bir taraftan kanaat oluşturma sürecinde etkili olan medya, diğer taraftan bu kanaatlerin geniş kitlelere hızlı şekilde ulaştırılmasını sağlamaktadır (https://www.kamudiplomasisi.org).

Medya konusunda verilecek en iyi örneklerden biri şudur: bu alandaki dünyanın en büyük ustalarından biri olan Amerikan kamu diplomasisinin 1999 yılında ülkemizde gerçekleştirdiği hassas bir konudur. 1999 yılında yaşanan, 20.000'e yakın vatandaşımızı kaybettiğimiz iki büyük depremin ardından dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, Türkiye'yi ziyarete gelmiştir. İzmit'teki depremzedelerin çadır kentine yaptığı bu ziyaret sırasında kucağına Erkan Işık isimli bir bebek almış ve bu bebeğin Başkan'ın burnunu sıkarkenki görüntüleri sonraki yıllarda ilgi çekici bir fotoğraf halini almıştır. Çekildiği tarihten sonra dünyanın dört bir köşesini dolaşan ve uluslararası medyada yüzlerce kez yer alan bu fotoğraf, bir hatıra parası olarak Türkiye Cumhuriyeti Darphanesi tarafından basılmıştır. ABD'nin imajının sorunlu olduğu,

kötü algı yarattığı ülkelerde, Amerikalı kamu diplomasisi yürütücüleri, özellikle bu tür onarıcı imaj çalışmaları yapmakta ve bunlarda da çoğu kez başarılı olmaktadırlar.

2.2.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Devlet, değişen teknoloji, gelişen dünya ile artık kamu diplomasisi alanında çalışma yapan ve sorumlulukları bulunan tek aktör konumundan çıkmıştır. Ona yardımcı olan ve kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştiren önemli aktörlerden biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal ihtiyaçları karşılamak için dayanışmacı ve katılımcı bir anlayışla kurulan topluluklardır. Varlığını sürdürebilmek ve etkinlik alanını arttırabilmek için gönüllü katılıma ihtiyaçları vardır. Kuruluşların amacı toplumun yönetiminde söz sahibi olmak, kendi yollarında ilerleyenlerin ve benzer kaygıları taşıyanların isteklerini duyurmak ve yerine getirmeye çalışmaktır (Cılızoğlu, 2004: 25).

STK'ların yükselmesi ve ilerlemesi dünyanın birçok bölgesinde 1970'lerde başlamış ve 1990'lı yıllarda sayılarında büyük artış görünmüştür. 1990'larda ortaya çıkan bazı küresel sorunlarla beraber uluslararası hükümet dışı organizasyonlar, yeni kamu diplomasisinin dikkat çeken aktörleri arasında kendilerine yer bulmaya başlamışlardır. Sürdürülebilir kalkınma, HIV/AIDS ve diğer salgın hastalıklar, insan hakları, işçi sorunları gibi acil olarak çözülmesi gereken konularda öncü bir güç konumuna ulaşmışlardır. STK'lar özellikle uluslararası kalkınmaya destek verme ve insani yardım yapma konularında önemli bir aktör olmuşlardır (Katjusi, Kaori: 264-265).

Günümüzde modern toplumların en etkin siyasi baskısı ve toplumsal değişim aktörü olan STK'ların, kamuoylarında katılımcı demokratik yapı ve çoğulcu bir toplumun oluşmasına katkıları büyüktür (Akçadağ, 2016: 1). STK'ların toplumla devamlı sıkı bir yönde ilişki içerisinde olmaları politika yapıcılarını etkilemektedir. Bununla beraber kamu diplomasisi için dış politikada da önemli bir etkileri olmaktadır.

Bu çerçevede STK'ların karar alma ve kararların yürütme sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer aldıkları belirtilmiştir (Eren, 2017: 43).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sivil toplum kuruluşları, resmî kurumlar dışında olan ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları bulunan, bu doğrultuda gereken mecraları ikna etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştiren, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar veya üyelik ödemeleri ile elde eden örgütlerdir. Bu bağlamda kurulmuş pek çok vakıf, dernek, sendika ve meslek kuruluşları vardır. Bunlar çalışmalarını devletten bağımsız olarak ve ayrı olarak, ancak devletin eksik kalan yönlerini tamamlamak için yaparlar. Küresel gelişmelere paralel olarak etkin bir gelişim ve etkileşim içindedirler ve artık kamu diplomasisinde söz söyleme konusunda diğer aktörler kadar etkilidirler. Bu yönden günümüzde STK'ların gerek dış politikada gerek iç politikada etkileri göz ardı edilemez. ABD'de, Avrupa'da, Japonya'da çok sayıda dernek, vakıf, birlik, meslek kuruluşu, kooperatif, sendika, belirli bir seviyeye getirdikleri gelir ve fonlarıyla toplumsal sorunların çözümünde, ülke yönetiminde, hatta ülke ekonomisinde önemli etkiye sahiptir (Şahin; Öztürk, 2008: 26)

Tüketiciler ve ülke vatandaşları ticari küresel markalara göre sivil toplum kuruluşlarına daha çok güven beslediklerini söylemektedirler. Kendi adlarına hareket etme hakkını genellikle sivil toplum örgütlerine vermeyi seçmektedirler. Bunun nedeni ise STK'ların herhangi bir ticari kaygısı olmayan, tek kaygıları savundukları toplumsal fikirlerin halk adına gerçekleşmesini amaçlayan kuruluşlar olmasıdır. Örneğin Hayvan Hakları Organizasyonu (WWO) dünya çapında nesli tükenmekte olan hayvanları korumaya yönelik faaliyetler yürütürken herhangi bir maddi çıkar sağlamamaktadır. Aynı şekilde Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'de dünya genelinde insanlığın büyük sorunlarından biri olan bulaşıcı hastalıklarla mücadelesinde çalışırken herhangi bir ekonomik çıkar gözetmemektedir. Bu bağlamda yine örnek olarak, yapılan bir araştırmaya göre Uluslararası Af Örgütü, Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Greenpeace ve Oxfam örgütleri, Fransa, Almanya ve İngiltere'de en çok güvenilen sivil toplum kuruluşları olmuşlardır (Tench; Yeomans, 2006: 116).

Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarında da sivil toplum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Çünkü ülkemizde de sivil toplum örgütleri kamuoyu oluştururken hükümete karşı da baskı grubu işlevi görmektedir. Kamu diplomasisi mesajlarının verilmesinde destekte bulunulan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) gibi sanayi topluluklarının beraberinde, kültür sanat faaliyetlerinin düzenlenmesinde müzeler ve vakıflar, İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) gibi kuruluşlar Türkiye'nin STK'larına verilebilecek başlıca örneklerdendir.

2.2.3.3. İç Hedef Kitle

Kamu diplomasisinde devletler diğer devletlerin halkını hedef kitle olarak görmekte ve çalışmalarını onlara göre yönlendirmektedir. Fakat bundan önce, kamu diplomasisinin başarılı olabilmesi için devletler ilk olarak, kendi vatandaşları ile doğru iletişim kurmaya çalışmalı, mesajlarını önce kendi vatandaşlarına, yani iç hedef kitlesine inandırmalı ve olumlu algı oluşturmalıdır. Bu bağlamda iç hedef kitle kamu diplomasisinin önemli aktörlerinden bir tanesidir.

Bir ülkede nüfus miktarı, vatandaşın bilgisi ve ülkesine duyduğu sevgi, kamuoyunun kamu diplomasisi çalışmalarını yönlendirmektedir. Kamu diplomasisinin hedef kitlesi yabancı uluslarken, kamusal işler tamamıyla iç hedef kitleye hitap etmektedir. İç hedef kitle kamu diplomasisinde sosyal paydaş olarak ele alınmakta ve dışarıdaki başarıdan önce ülke içerisinde başaranın sağlanması, olumlu algı yaratılması ve dünyaya aktarılması gibi bir görevin gerçekleştirilmesinde önemli bir aktör olarak görev yapmaktadır.

İç hedef kitleye olan yaklaşım öncelikle, dış hedef kitleye verilen mesajların algılanmasında etkilidir. Burada söylenmek istenen aslında Mustafa Kemal Atatürk'ün *"Yurtta barış, cihanda barış"* sözüyle basitçe anlaşılabilir. Yani kendi ülkemizde barış, özgürlük, adalet, eşitlik, insan haklarına duyulan saygı gibi değerlerin var olması, dışarıda da bu konularla ilgili olumlu algılamaların oluşmasına katkı

sağlamaktadır. Örneğin International Human Rights Watch (HRW-Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü) her yıl, ülkelerin insan hakları konusunda olan durumlarını raporlarla açıklamaktadır, bu raporlar o ülkenin iç hedef kitlesine uyguladığı politikaları ve verdiği değeri göstermektedir. Bu gibi raporlarda olumsuz durumların bulunması, o ülkenin içerisinde yumuşak güç avantajına dönüştürülebilecek değerlerin bulunmadığının göstergesidir. HRW'nun ülkemize yönelik olan, 2011 yılındaki gelişmeleri değerlendirdiği ve 2012 Dünya Raporu'nda açıkladığı, Türkiye'de gazetecilerin tutuklanması, kadına şiddet gibi konuların var olması, Türkiye'de insan haklarına yönelik kısıtlamaların olması şeklindedir. (Watch; Report, 2012). Kuncizk de bir ülkede imaj yerleştirmenin ilk önce kendi insanları ve kendi gazetecileriyle anlaşarak, evde başladığının altını çizerek, en iyi imaj yerleştirmenin insan haklarına saygılı olmak, demokrasinin yerleştirilmesi ve basın özgürlüğünün varlığı olduğunu belirtmiştir (Kunczik, 1997: 285).

2.2.3.4. Üniversiteler ve Okullar

Üniversiteler, ülkelerin gelişmişlik düzeyini ve akademik seviyelerini en iyi ortaya koyan kurumlardır. Ülkelerin kendi bünyelerinde önemli üniversiteler ve akademisyenleri bulundurması, bu ülkelerin dünyanın çeşitli ülkelerinden öğrenciler için cazibe merkezi olmasını sağlamaktadır. Dünyanın her yerinden en başarılı öğrencileri değişim programlarıyla okutan üniversiteler, kültür diplomasisi aracılığını da görmekte ve çok önemli beyin göçlerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadırlar. Kamu diplomasisinde kültürel mesajları iletmek için okullar ve üniversiteler özel bir önem arz etmektedirler. Bunun sebebi ise üniversitelerde ve okullarda farklı kültürlerden insanlar bulunması ve sahip oldukları kültürel değerleri birbirlerine yansıtmalarıdır. Bunun en ünlü örneklerinden biri, tüm dünyada yaygın olan öğrenci değişim programlaırnın en tanınanı Erasmus Programı'dır. Okullar ve üniversiteler akademik yıl içerisinde, yabancı öğrencileri kolayca kendi programlarına katabilmektedirler. Üniversiteler arasında gerçekleştirilen Erasmus öğrenci değişim programları, bir ülkenin kendi kültürel değerlerini karşılıklı olarak diğer ülkenin öğrencilerine, onlar üzerinden de diğer ülke vatandaşlarına aktaran bir araçtır. Bu

bağlamda üniversiteler sadece Erasmus ile değil, uyguladıkları başka değişim programlarıyla da kültürel diplomasiye katkı sağlamaktadır.

Akademik değişim programları ile beraber öğrenci bursları da hedeflenen amaca ulaşmaya yönelik en önemli kamu diplomasisi araçlarındandır. Örneğin tüm dünyada pek çok kişinin bildiği Fullbrigt bursları dışında, Birleşik Krallık tarafından dağıtılan Chevening bursları, Almanya'da DAAD bursları, AB tarafından karşılanan Erasmus bursları vb. üniversite veya üzeri eğitim alan öğrencilere verilen burslar içindedir (Demir, 2012: 5).

Üniversite ve okullar, kamu diplomasisi sürecinde özellikle kültürel diplomasiye yaptıkları katkılarla ön planda olmaktadır. *"Üniversiteler daha çok kültürel diplomasi çalışmaları bakımından etkili olmakla beraber, okullar genellikle bulundukları ülkenin yurttaşlarına kültürel değerlerin aktarılmasına katkıda bulunmaktadır"* (Sancar, 2012: 92). Özellikle yabancı ülkelerde kurulan üniversiteler, üniversiteyi kuran ülkenin kültürünün ve değerlerinin tanıtılmasında ve anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu okullar, bulundukları ülkenin yasalarına göre eğitim vermekte fakat kendi kültürel değerlerini yansıtan ders kitapları, kendi dilinde yazılmış olan ders kitapları ve kültür sanat faaliyetleri aracılığıyla öğrencilerine aktarmaktadırlar.

Sadece üniversiteler bünyesinde gerçekleştirilen değişim programları ile değil, konferans, kongre gibi çeşitli vasıtalarla da ülkenin iletmek istediği mesaj aktarılmaktadır. Bu bağlamda üniversiteler sadece ulusal çapta faaliyetlerde bulunmamakta, davet edildikleri uluslararası konferanslarda ya da eğitim ortaklığının bulunduğu ülkelerde olan tüm bilimsel çalışmalarda kamu diplomasisi mesajlarının iletilmesi konusunda önemli bir yere sahiptir. Bu gibi fırsatlar bireysel çabalarla elde edilememektedir.

Üniversiteler dışında, bulundukları ülkenin yasalarına bağlı olarak eğitim veren ancak kendi kültürel değerlerini aktaran, dil ve sanat etkinlikleriyle öğrencilere

ulaşmayı hedefleyen yabancı eğitim kurumları da kamu diplomasisi alanında önemli bir yere sahiptir. Örneğin Türkiye'de bulunan Saint Joseph, Notre Dame de Sion, Saint Benoit, Robert Koleji, İtalyan Lisesi, Alman Lisesi ve Üsküdar Amerikan Lisesi gibi eğitim kurumları söz konusu ülkelerin kendi kültürel değerlerini bu okullarda eğitim alan öğrencilere yansıtmaktadır (Sancar, 2012: 103).

2.2.3.5. Kanaat Önderleri

Yabancı literatürde *Opinion Leader* olarak geçen kanaat önderleri, düşünceleri ve davranışlarıyla etrafındaki kişiler tarafından model olarak alınan, insanlar üzerinde etkisi olan kişiler anlamına gelmektedir. Kanaat önderinin aynı zamanda aydın, fikir önderi gibi tanımları da bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde kanaat önderinin etki alanı değişiklik göstermekle beraber, çevresindeki insanların saygı gösterdiği, akıl aldığı, düşüncelerine değer verdiği, belirli konular üzerinde uzmanlığı kabul edilen, toplum üzerinde yönlendirici etkisi bulunan kişiler olduğu kabul edilmektedir. Kanaat önderleri sahip olduğu etnik, dini ya da fikri özellikler sebebiyle çok büyük kitleleri etkileyebilecek, onları yönlendirebilecek, pesinden sürükleyebilecek güce sahiptir. Kanaat önderlerinin toplumu etkileme, hedef kitleyi yönlendirme ve kamuoyu oluşturma gücü kimi zaman medyanın gücünü bile aşmaktadır (Mutlu, 1993: 122; Kışlalı, 1997: 330).

Kanaat önderleri kavramı ilk kez, Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet'in, 1940 ve 1948'de ABD'de yapılan başkanlık seçimlerini inceledikleri "Halkın Tercihi" adını verdikleri çalışmalarında yer almıştır. Araştırmacıları kanaat önderine götüren bulgular ise, bireylerin toplum içerisinde tek başlarına olmadıkları, başkalarıyla farklı düzey ve çeşitlilikte etkileşimde bulundukları, kitle iletişim araçlarından aldıkları bilgiyi başka insanlarla paylaştıkları, düşüncelerini açıkladıkları ve başkalarıyla fikir alışverişi içinde olduklarının saptanmasıyla olmuştur. Çünkü bu etkileşimlerde bazı bireylerin diğer bireylerin üzerinde etkin olduklarını, onları yönlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamındaki örneklem grubunun içerisindeki kişilerden bir kısmı kendi çevrelerindeki bazı kimselerin görüşlerine çok önem verdiklerini, bu kimselerin

tecrübelerine, düşüncelerine, bilgi ve görüşlerine başvurmadan önemli davranışta bulunmadıklarını söylemişlerdir. Bu doğrultuda araştırmacılar, başkalarının saygısını kazanan bu etkin kişileri kanaat önderi olarak tanımlamışladır (Güngör, 2013: 102-103).

Rogers kanaat önderini, diğer kişilerin tutum veya davranışlarını kendi istedikleri yönde etkileme gücüne sahip bireyler olarak açıklamıştır (Rogers, 2010). Aslında kişiler çevrelerinde yer alan kanaat önderlerini, farklı nedenlerden dolayı daha üstün bir konuma yerleştirdikleri için bu bireyler tarafından yönlendirilmektedirler. Kanaat önderlerini üstün konuma yerleştiren bireyler diğer kişileri de etki altında bırakmakta, ilgili konulardaki tercihlerini ve karar verme süreçlerini etkilemektedirler (Güngör, 2015: 227).

Özkan, dünyaca ünlü bir ödül olan Nobel ödülünü alan kişilerin kamu diplomasisi mesajlarının hedef kitleye iletilmesinde önemli kanaat önderleri olduğuna vurgu yapmaktadır. Örneğin Nobel ödülü alan Orhan Pamuk, Türkiye için verilebilecek örneklerdendir. Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü alması Türkiye açısından çok önemli olmakla beraber kamu diplomasisi vizyonuna olumlu katkılar sağlamaktadır (2015: 10).

Kanaat önderlerinin toplumsal hayattaki yeri ve önemine Türkiye'den bir örnek olarak Erzurumlu Naim Gölleroğlu Hoca verilebilir (1925-1999). Erzurum'da 1993 yılında yaşanan, PKK terör örgütünün yaptığı Yavi ve Çiçekli Köyü katliamlarının ardından on binlerce kişi sokağa dökülmüştür. Olaylar güvenlik görevlileri tarafından kontrol altına alınamamıştır. Olayların kontrol altına alınmasında sıkıntılar yaşanması üzerine, vali ve kolordu komutanı, tüm Erzurum halkı üzerinde etkisi olan şehrin kanaat önderi Naim Hoca'yı halka seslenmesi için çağırmıştır. Naim Hoca halkı sükûnete davet etmiş ve sağduyu çağrısında bulunmuştur. Bunun sonucunda ise şehirde olaylar kontrol altına alınabilmiştir. Naim Hoca'nın toplumsal huzurun sağlanmasındaki bu başarısının ardından dönemin Başbakanı olan Tansu Çiller tarafından tebrik edilerek Ankara'ya davet edilmiştir. Ve

ardından Naim Hoca tüm ülkeye örnek olarak gösterilmiştir (Sabuncuoğlu, 2011; Yıldırım, 2004).

2.2.3.6. Baskı Grupları

Baskı grupları, hedefledikleri amacı gerçekleştirmek için oluşmuş gruplar olarak hükümeti ve resmi organları kendi çıkarları lehine etkilemeyi amaçlayan ve bunun için faaliyet gösteren topluluklardır. Baskı gruplarının en önemli özelliği siyasal iktidar amacı gütmemeleridir. Baskı grupları isteklerini siyasal iktidarı etkileyerek elde etmeye çalışmaktadır. Baskı grupları, düzenli veya düzensiz bir şekilde bir araya gelmiş ve kendi istekleri doğrultusunda hareket eden, hükümet politikasını etkilemeyi amaçlayan örgütlerdir (Daban, 2017: 28). Sancar baskı gruplarını; "*belli bir amacı gerçekleştirmek amacıyla oluşmuş gruplar olarak hükümeti ve resmi organları çıkarları lehine etkilemeyi amaç edinen ve bunun için sürekli çalışan topluluklar"* olarak açıklamıştır (2012: 107).

Siyasal iktidarı etkilemek, kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek için her türlü faaliyette bulunabilen kişilerin oluşturduğu topluluklar olarak tanımlanan baskı grupları, kamu diplomasisi aktörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gruplar hükümetler üzerinde ekonomik veya sosyal baskı uygulayarak kararların kendi istekleri doğrultusunda alınması için çalışmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde hükümetlerin politikalarını etkilemeyi amaçlayan baskı grupları içerisinde çeşitli ulusların lobileri ve bunların yanı sıra devletin güçlü sivil toplum kuruluşları da yer almaktadır.

Baskı grupları içinde değerlendirilebilecek olan sendikalar, konfederasyonlar, ticaret ve sanayi odaları, büyük şirketler, holdingler ve dernekler gibi pek çok yapılanma mevcuttur. Bu kuruluşalar yerel hükümetleri baskı altında tutabilmelerinin yanında, diğer ülkelerin hükûmetlerini de alacakları kararlar konusunda etki altına alabilmek için çalışmalar yapabilmektedirler. Gerçekleştirdikleri

bu çalışmalar sonucunda da kendi ülkelerinin kamu diplomasisi alanında ülke hükümetine katkıda bulunmaktadırlar.

Baskı grupları farklı amaçlar gütmekte, mesleki, ideolojik, politik ve ekonomik çıkarlara dayalı gruplar olabilmektedirler. Bu gruplar, siyasi aktörler, meslek örgütleri, sendikalar ve yerel yönetimler tarafından hedeflenen belli amaçlar için kurulabilmektedir (Aziz, 2011: 26).

2.2.3.7. Özel Sektör ve Küresel İşletmeler

Ertürk'e göre (2010: 28) küreselleşme, maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler etrafında meydana gelmiş birikimlerin uluslararası sınırları aşıp, dünya çapında yayılmasını ifade eder. Bu değerler, ekonomik olabildiği gibi, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarda da olabilir.

Özel sektör ve bu kesimin çok uluslu küresel işletmeleri kamu diplomasisinde hükümetlerin çalışmalarına katkıda bulunan diğer aktörlerdir. Özel sektörün bu denli evrensel boyutlara ulaşması küreselleşme sonucunda meydana gelmiştir. Küresel şirketler ve onların ürettiği markalar insanların günlük yaşamlarına hükümet temsilcilerinden daha fazla yakındır. Özel sektörün ve çok uluslu şirketlerin neredeyse devletler kadar etkili olmaları, onları bu alanda sorumluluk almaya ve hedef kitleye yönelik faaliyetler yapmaya yönlendirmektedir (Goodman: 2006: 7.)

Çok uluslu şirketler ve özel sektör, farklı kültürlere sahip olan hedef kitleler ile etkileşim içerisinde olan ve çalışmalarını bu yönde devam ettiren aktörlerdir. Hedef kitle üzerinde oluşturduğu olumlu algılarla başarılı olan bu şirketler, hedef kitleyi etkileme ve yönlendirme etkisine sahiptir. Küreselleşmeyle beraber popüler olan, birçok kıtada insanların ilk tercihleri arasında yer alan markalaşmış çok uluslu şirketler, fikirlerin yayılabilmesi için bir araç halini almışlardır. Özel sektör, halkla ilişkiler ve pazarlama gibi konulardaki kapasitesi ile kamu diplomasisi faaliyetlerine destek olarak hükümetlere katkıda bulunmaktadır. Kendi ülke kimliklerini yansıtan bu

işletmeler, özellikle kültürel diplomasi alanında etki göstermektedir. Örneğin ABD'ye ait olan markalardan Coca Cola ve McDonald's ABD'deki kültürün yaygın hale gelmesine katkı veren önemli uluslararası sektörlerdendir. Sony denince Japonya'nın, Mercedes denince Almanya'nın akıllara gelmesi ve bu firmaların çeşitli organizasyonlarda sponsor olarak yer alması hem markanın hem de merkez ülkenin kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır. Kısacası çok uluslu şirketler ülke imajını temsil etmekle beraber, ülke kültürünün yayılması için bir araç olarak görev almaktadır.

Çok uluslu şirketlerin, hükümetlerin kamu diplomasisine yaptıkları katkılardan bir tanesi *"country of origin effect"* (menşei ülke etkisi) olarak açıklanmaktadır. Ulusların sahip oldukları işletmeler, markalar ve onların dünyaya gösterdikleri imajları aynı zamanda ulusun kendi imajını da yansıtmaktadır.

> *"Menşei ülke etkisinin bir ulusun imajına ve ekonomisine çok büyük etkisi vardır. Şirketler çoğunlukla üretilen ürünle veya şirketin adıyla ulus devlete olumlu imaj yaratmaya çalışırlar"* (Kunczik, 1997: 68).

Kamu diplomasisinde özel sektörle yapılan işbirliği, hükümetler için hem maliyeti azaltarak avantaj sağlamakta hem de faaliyet uygulamalarında bu şirketlere erişimin kolay olması bakımından ayrı bir katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda bu süreçte etkin rol alan şirketlerin varlığı, devletin kamu diplomasisi bütçesini de pozitif yönde etkilemekte, bu alanda hükümetin yaptığı harcamaları aşağı seviyeye çekmektedir. Bununla beraber, çok uluslu şirketlerin yabancı ülkelerdeki kültürel, sanatsal, eğitsel veya sportif faaliyetlere sponsor olmaları hem ülkenin hem de şirketin imajına olumlu yönde katkılar sağlamaktadır.

Günümüzde kamu diplomasisinde küresel ve özel sektörlerle beraber en fazla iş birliği yapan ülke ABD'dir. ABD, kamu diplomasisi içinde özel sektör aracılığıyla en başarılı olan ülkelerdendir. Bunun nedenlerinden bir tanesi ABD'nin küresel

işletmelerinin sayısının çok fazla olmasıdır (Sancar, 2012: 102). Kamu diplomasisi içerisinde Amerikan şirketlerinin önemli rolleri vardır. Onların temsilcileri ve markaları, hükümet temsilcilerinden daha çok kişinin yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Bunun sonucu olarak kamu yararına çalışan bazı işadamları şirketlerin kurumsal temsilcilerinin yabancı ülkelere gönderilmeden önce duyarlılık ve iletişim eğitiminden geçmesinin önemli olduğunu belirtmiştir (Nye, 2008: 105). Şirketlerin yurtdışına gönderecekleri temsilcilerine vereceği bu eğitimler, o temsilcilerin aynı zamanda birer yurttaş diplomasisi uygulayıcısı olmasını sağlamaktadır.

> *"Amerikan şirketleri, iyi dünya vatandaşlarını barındırmalılar. Her şirket kendi çalışanına bu konuda eğitim vermelidir. Bu sayede onlara, dünyada itibarı düşmekte olan Amerika'nın itibarını bir şirket aracılığı ile uzun dönem beklentilerini nasıl etkilediğini göstermelidir[...]. Çok uluslu şirketler, çalışanları, müşterileri ve dünyadaki destekçileriyle güven ve saygı içinde olan bir ilişki geliştirebilir. Bu gerçekleştiğinde ise ülkesine katkı sağlamkala beraber, tüm bu eylemler şirketin kendi çıkarına da yansımaktadır"* (Reinhard, 198-199).

2.2.3.8. Uluslararası Örgütler (Devlet Üstü Kuruluşlar)

Kamu diplomasisinin önemli aktörleri arasında yer alan bir unsurda uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütlerin çok taraflı diplomasinin detaylandırılmasında ve gelişiminde önemli görevi vardır. Geçmişi 19. Yüzyılın sonlarına dayanan uluslararası örgütler, çeşitli amaçlarla çoğalarak günümüzde siyasi, ekonomik, askeri, sağlık ve çevre gibi birçok alanda çalışma yapmaktadır. Ortaya çıktığı 19. yüzyıldan bu yana sorunlara çözüm sağlamak için bir dizi uluslararası sendika kurulmuştur. Bu sendikalar zamanla uluslararası örgütlerin kurulmasında rol almıştır. Örneğin, karşılıklı müzakere fikri Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına katkıda bulunmuştur ve bunlar G7 ve G20 gibi zirvelerde karşımıza çıkmaktadır (Karns; Mingst, 2013: 14)

Devlet üstü kuruluşlar (uluslararası örgütler), kamu diplomasisi içinde diğer aktörlerden daha farklı bir görev edinmektedir. Bu tür kuruluşlar bazı durumlarda devletlerin eylemlerini sınırlamakla birlikte aynı zamanda hükümetlerin stratejilerinin doğrulanması ve eylemlerine meşruiyet kazandırılması konulurında önemlidir (Sancar, 2012: 106). Devlet üstü kuruluşlar, devletlerin dış politikalarında zemin olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Bir devlet herhangi bir konuda sert güce başvurduğunda, bu durumu içinde yer aldığı uluslararası örgüt çerçevesinde ifade ederek, kendisi üzerinde meydana gelecek etkiyi yok edebilmeketedir (Sancar, 2012: 106).

Sönmezoğlu devletüstü kuruluşların devletlere sağladıkları yararı ve zararı şu şekilde açıklamıştır:

> *"Devlet üstü kuruluşların devletlerin uluslararası alandaki gücünü sınırlayan aktörler olduklarını belirtilmiş olmakla beraber, bazı durumlarda kurucu üyelerin çıkarlarını lehine hareket ettikleri, çatışmaları görmezden geldikleri, çatışmalara geç müdahale ettikleri gibi olumsuz durumlarla karşılaşılabilmektedir. Nitekim bu örgütlere üye olan büyük güçler, örgütü kendi dış politika hedefleri doğrultusunda etkileyebilmektedirler. Büyük güçlerin uluslararası örgütleri kendi dış politikalarının bir zemini olarak kullanmaları görülebilmektedir. Bu türden işlevleri ile örgütlerin, ilgili devletlerin dış politikaları üzerinde doğrudan etki oluşturmaları değil, ancak bu etkilerin oluştuğu ilişkilere zemin hazırlamaları söz konusudur" (*Sönmezoğlu, 2000: 652).

Devlet üstü kuruluşların ortaya çıkmasındaki başlıca amaç, üye devletler arasında olan askeri, ekonomik ve hukuki anlaşmazlıkların ve kargaşaya sebep olacak tüm unsurların yok edilmesidir. Sönmezoğlu (2009: 33), I. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın, dış politikada bir araç olarak görülmeye başlandığını, bununa beraber savaşların oluşmasına sebep olan tüm girişimleri engellemeye çalışan bir tehdit

olduğunu açıklamıştır. Bu sebeple kurumsallaşmış ve küresel nitelikte olan bir örgütlenmeye ve devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözüme giderilmesine gerek vardır.

2.2.4. Kamu Diplomasisi Türleri

Kamu diplomasisinin yabancı halkları etkilemek ve iletişim kurmak amacı ile zamanla devlet elinden bireye kadar inmesi yeni ihtiyaçları doğurmuş ve kamu diplomasisinin türlerini oluşturmuştur. Kamu diplomasisinin uygulandığı bu alanlar, diğer türlere ihtiyaç duymadan kendi başına da faaliyet gösterebilen ve amacına ulaşmada başarılı olabilen alanlardır. Kamu diplomasisi türlerinin başlıcaları, kültürel diplomasi, vatandaş diplomasisi, dini diplomasisi, spor diplomasisi, eğitim diplomasisi, sağlık diplomasisi, lobicilik, savunuculuk vb. olarak sayılabilir. Kültürel diplomasi, inanç ve yurttaş diplomasisi eski dönemlerden beri kullanılan kamu diplomasisi türlerindendir. Lobicilik ve savunuculuk ise küreselleşen dünyanın ürettiği yeni nesil diplomasi çeşitlerindendir.

2.2.4.1. Kültür Diplomasisi

1982'de UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'nde bulunan kültür tanımına göre en geniş tanımıyla kültür *"bir toplumu veya toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, duygusal ve zihinsel özelliklerin birleşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, bunun yanı sıra yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, inançlarını ve geleneklerini de kapsayan bir olgudur"* şeklinde tanımlanmaktadır (Oğuz, 2011: 128).

Çok sayıda açıklaması yapılan kültür, Ertürk'e göre ise, insan topluluklarına kimliklerini veren ve onların birbirinden ayırt edilmesini sağlayan özelliklerin toplamıdır. Bu tanım doğrultusunda kültür bizi biz yapan en önemli unsurdur, çünkü

bize kimlik kazandırır, bizim diğer toplumlardan farkımızı ayırır, toplum içindeki konumumuzu ve o topluma olan aidiyet hissimizi sağlar. Yani özetle kültür, bilgi, sanat, inanç, ahlak, hukuk, örf, görenek ve adetlerin bütünüdür (2010: 287).

Güvenç ise, kültürel araştırmalarında 8'li grup sınıflamasına giren kültürün unsurlarını şöyle aktarmaktadır (2013: 74):

- *Töreler, kaynaklar*
- *Aile, akrabalık ilişkileri*
- *Bilgi (bilim, sanat, felsefe)*
- *Yerleşmeler (köy, kent)*
- *Üretim-tüketim*
- *Din, devlet, hukuk (yönetim)*
- *İnsan, dil ve iletişim*
- *Doğal çevre.*

Günümüz dünyasının ise anahtarı kültür, bilgi ve iletişimdir. Devletlerden beklenen durumlar artık sadece teknolojik gelişmeler ve ekonomik zenginliğe sahip olmak değil, bunun yanı sıra sosyal uyum ve sürdürülebilir gelişmeleri de sorunsuz bir şekilde yürütebilmeleridir. Bu bağlamda kültürel farklılıklar da elbette, hassas sosyal ve politik sistemlerle de ilgilidir. Fikirler, inançlar, değerler, imajlar, bireysel kültürel farklılıklar hiç olmadığı kadar hızlı yayılmakla beraber, uluslararası platformda daha da önemli hale gelmiştir. (Potter, 2003: 44). Genel olarak bakıldığında değerler, normlar sistemi, gelenek ve görenek, tarih, din, dil, ırk ve yaşam biçimi vb. gibi unsurlarla oluşan her toplumun kendine özgü bir kültürü bulunmaktadır. Tarih boyunca ise kültürün, devletlerin dış ilişkilerinde diplomatik bir araç olarak kullanıldığı bilinen bir durumdur. Tüm bunların sonucu olarak dış politikada davranışların anlaşılması için yalnızca jeopolitik veya başka gerekçelere bakmak yeterli olmamakta, bunun yanı sıra kültürel eğilim, kültürel yaşam, algı, ön yargı ve kültürel güdülere de bakmak gerekmektedir. Çünkü bu kültürel unsurlar, devletlerin

davranışlarını belirleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Fischer, 2006: 56-57).

Uluslararası aktörlerin sayısının ve niteliğinin değiştiği bu günlerde farklı ülkeleri ve toplumları etkilemenin içeriği, biçimi ve şekli de değişmek mecburiyetinde kalmıştır. Sert müdahalelerin karşısına en büyük güç olarak çıkan yumuşak güç bugünün önemli bir diplomasi ve ilişki stratejisi olarak görülmektedir. Yumuşak gücün ana direklerinden birisi de kültür ve kültürün ürünleridir. Bu nedenle kültürel diplomasi, ülkelerin en çok tercih ettiği kamu diplomasisi alanlarının başında gelir. Eğitim ve dil, kültürel diplomasinin en önemli iki unsurudur. Dil, toplumlararası diyalog için en etkili iletişim araçlarından biridir. Ayrıca dil, tartışmasız şekilde kültürü de içinde taşır. Bu nedenle de ülkeler kendi dillerini yaymak için çeşitli çalışmalar ve organizasyonlar yapmaktadırlar. Eğitim faaliyetleri içinde yer alan, özellikle öğrencilerin farklı ülkelerde okumayı tercih etmesi, kültür alışverişinde en etkili uygulamalardan birisidir. Devletler, kültürel diplomasi uygulamalarında birbirlerine yakın kültürler arasında siyasal iletişimin daha kolay yürütüleceğini düşünmektedirler. Bu nedenle de bir devlet etkilemeye çalıştığı hedef ülke ile kültürel alanda yakınlaşma çabasına girmekte ve arada iki yönlü olarak bir kültürel ilişki kurulmaktadır (Sancar, 2012: 171-172).

İngilizce'de *cultural diplomacy* biçiminde geçen ve Türkçe'ye T.C. Dış İşleri Bakanlığı'ndaki Kültürel Diplomasi Genel Müdür Yardımcılığı'nın faaliyetleri bağlamında olduğu gibi tercüme edilerek alınan kültürel diplomasi kavramı kısaca kültür diplomasisi olarak ele alınmaktadır (http://www.mfa.gov.tr)

Kültürel diplomasi uzun vadeli çalışmalar ve sabır gerektirmesine rağmen, daha kalıcı ve kesin sonuçlar elde edilmesi açısından, kamu diplomasisi türleri içerisinde en etkili olanıdır. Bir ülkenin farklı ülke halkları üzerinde güçlü etki sağlayabilmesi kültürel diplomasinin etkin bir biçimde uygulanması ile mümkün olmaktadır (Demir, 2012: 78).

2.2.4.2. Vatandaş Diplomasisi

Vatandaş diplomasisi, kamu diplomasisi literatüründe yurttaş-vatandaş (citizen) diplomasisi olarak geçer. Bu kavram aynı zamanda 'kültür elçiliği' olarak da kullanılır. Bunun sebebi, vatandaş diplomasisinde, bir ülkenin sivil bireylerinin kendi ülkesinin öyküsünü anlatma, imajını yansıtma rolü vardır ve bu durum, sivil bireylerin kültür elçisi olduğunu gösterir (Mueller, 2009). Ekşi'ye göre (2014: 136) sivil bireyleri kültür elçisi olarak içine katan vatandaş diplomasisi, kamu diplomasisinde kültür diplomasisinin bir koludur. Kamu diplomasisinin temeli halktır ve bu disiplin, ikna kabiliyetini halkı etkileme amacıyla kullanan toplumsal bir etkileme aracıdır. Halkın önemli bir yere sahip olması, kamu diplomasisi faaliyetlerinde vatandaşların etkinliğini önemli bir hale getirmektedir. Daha özet bir anlatımla vatandaş diplomasisi, bireysel olarak bir ülke vatandaşının (her bir iletişimde, tokalaşmada) o ülkenin dış ilişkilerini şekillendirmeye, olumlu ya da olumsuz algı oluşturmaya katkıda bulunduğuna dair bir yaklaşımdır.

Vatandaş diplomasisi, özellikle eğitim alanında, akademik ve kültürel değişim programlarıyla iç içedir. Mueller, genellikle yurt dışı veya ev sahibi değişim programlarına katılan ve resmi olmayan elçiler olarak açıklamaktadır vatandaş diplomasisini. Mualler'e göre özellikle ABD'de önemli bir yer tutan vatandaş diplomasisinde, bireysel vatandaşlar ABD'nin dış ilişkilerini şekillendirmeye yardım etmelidir ve bunun sorumluluğunu almalıdırlar. Bununla beraber Mualler, ABD'de kamu diplomasisi ve vatandaş diplomasisinin ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiği görüşünü savunmaktadır (Mueller, 2009: 102).

Vatandaş diplomasiside her vatandaşın kendisini 'vatandaş diplomat' olarak görmesi önemli bir özelliktir. Yabancı bir ülkenin üniversitesinde bulunan ve sınıfta yan yana oturan öğrencilerin, yurt dışında yarışlara katılan bir sporcunun, resmi karşılamalar için seçilmiş görevlilerin, yurt dışında bulunan bir iş temsilcisinin ve yurtdışında bir ülkede sahne alan sanatçının vatandaş diplomat olduğu belirtilmektedir (Mueller, 2009: 106).

Cull'un da belirttiği üzere, yurtdışında çalışan bir aile üyesinin kendi memleketine yolladığı bir mektup veya kendi ülkesine geri dönmüş bir mülteciyle karşılaşması, uluslararası iletişimin bir parçasıdır (Cull, 2009: 47.) Vatandaş diplomasisinde önemli olan bir nokta ise, bu diplomasi aracılığıyla bir ülkenin çeşitli bölgelerinde dernek ya da birimler kurarak bu birimler aracılığı ile, diğer ülkelerde yaşayan hem kendi ülkesinin vatandaşlarına yönelik hem de yabancı ülke halklarına yönelik kamu diplomasisi mesajlarını ulaştırmalarıdır. Bu mesajların ulaşım yolu önem arz etmektedir (Sancar, 2012: 178).

2.2.4.3. Dini Diplomasisi

Geçmişten günümüze dinî inançlar her çağda insanların özel hayatında, devleterin işleyişinde ve siyasî toplulukların merkezinde yer almış ve yönlendirici bir öğe olmuştur. Tarihte dinin gerek siyasette olsun gerek devletler arasındaki ilişkilerde olsun çatışmalara neden olduğu ya da uzlaşmayı kolaylaştırıp, ilişkileri pekiştirdiği defalarca görülmüştür. Bu nedenle, din kurumu insanların yaşamında her zaman merkezde yer almaktadır. O yüzden kolaylıkla, dinin devletlerin dış politikasını ve uluslararası ilişkileri şekillendiren ana etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Devletlerin ilişiklerini ve dış politikalarını büyük oranda etkileyen din unsuru, bir diplomasi türü olarak uluslararası sorunların çözümünde ve uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde büyük rol almaktadır. Dini liderler, dini kurumlar ve dini toplulukların aktör olarak görev aldığı bu diplomasi türünde, devletler arasındaki din kaynaklı çatışmalarda, terörizmle mücadelede vs. inanç aracılığıyla çözüm yolu aranmaktadır (Sancar, 2012: 198).

Huntington yazdığı medeniyetler çatışması tezinde, fay hatlarını dini-kültürel açıdan ele almış, gelecek zamanlarda küresel politikada devletler arası mücadelenin din ve kültür ekseninde ilerleyeceğini savunmuştur. Bu sayede 1990'larda dünya kamuoyunun gündemine din sebepli çatışma konularının gelmesini sağlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan İslami terör örgütü EI-Kaide'nin ABD'ye

düzenlediği terör saldırıları, din faktörünü gündeme getirmiştir. Bu bağlamda din unsuru uluslararası ilişkilerin tekrar merkezine oturmuştur. Bu terör saldırılarının sonrasında ABD başkanı Bush, yeniden din savaşlarını ve Doğu-Batı/Hristiyan-İslam çatışmalarını uluslararası kamuoyunun gündemine getirmiştir (Seib, 2013: 9).

ABD'de 11 Eylül 2001 yılında gerçekleşen, El Kaide terör örgütü tarafından düzenlenen terör saldırısından sonra, kamuoyu çalışmaları yapılmış ve "*neden ABD'den nefret ediliyor?"* sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda yeni bir kamu diplomasisine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Bu ihtiyaç duyulan yeni kamu diplomasisinin din merkezli olması gerektiği, dini topluluklarla ve dini liderlerle iletişim yöntemlerinin geliştirmesi gerektiği savunulmuştur (www.csis.org).

İnanç diplomasisi olarak da tanımlanan dini diplomasisinin baş aktörleri dînî liderler ve dini kurumlardır. Dînî liderler, itibar gören yüksek saygınlıklarıyla, kurumlar ve topluluklar arasında yaşanan çatışmaları çözmekte yardımcı olmaktadırlar. Bununla beraber doğal felaketler ve terör eylemleri sonrasında mağdurlara destek verip, uluslararası insanî yardım sağlamakta ve ara bulmaktadırlar. Bu açıdan da dini lider ve kurumların kamu diplomasisi içinde önemli rolleri vardır (tasam.org).

Özet olarak, kamu diplomasisinin faaliyet alanları içinde dini (inanç) diplomasisi önemli bir yere sahiptir. Bunun en büyük nedeni ise dinin, yönetim biçimi her ne olursa olsun, yeryüzündeki her toplum ve tek tek insanlar için önemli bir konumda olmasıdır. Bu sayede de din diplomasisine yönelik bir faaliyet gerçekleştiren ülke, uluslararası politikaları yönlendirmede etkili olur. AB gibi din kurumunun etki alanından bütünüyle sıyrılmış gibi görünen devâsâ boyutlardaki uluslararası siyasî yapılanmaların bile, zaman zaman sağcı siyasetçiler tarafından *"Hıristiyan Birliği'nin tezahürü", "Kutsal Roma İmparatorluğu'nun günümüzde yeniden kurulmuş hâli"* şeklindeki söylemleri, din ve milliyetçilik alanını ustalıkla kullandıklarını gösterir.

2.2.4.4. Lobicilik

Lobicilik, kamu diplomasisi çalışmalarında kullanılan diğerlerinden farklı bir diplomasi türüdür. Doğrudan kamuoyu oluşturmayan lobicilik, bir ülkenin veya uluslararası birliklerin karar vericilerini etkilemeyi amaçlayan bir kamu diplomasisi çeşididir (https://indigodergisi.com).

Bektaş, lobiciliği "*yasama meclisleri koridorlarında meclis üyeleriyle temas kurarak, çıkması istenen bir kanunu (ya da kararı) çıkarmak veya çıkmaması istenen bir kanunun (ya da kararın) çıkmasını önlemek için girişilen faaliyettir."* şeklinde tanımlamaktadır (Bektaş, 2007: 114).

Lobicilik faaliyeti Türkçe litaratüründe ‘kulisçilik’ ya da ‘kanun simsarlığı’ olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu ise; ‘Dalancılık’ şeklinde açıklamaktadır (http://www.tdk.gov.tr). Bu tanımlar, çıkar gruplarının, özel olarak belirlenmiş konularda etkili olmak için, genellikle yürütme ve yasama alanlarında gurubun amaç ve çıkarlarını gerçekleştirmek üzere sürdürdükleri faaliyetler şeklinde karşılık bulmaktadır.

Lobicilik, dünyanın hemen her parlamentosunda resmi ya da gayri resmi yollardan yapılmaktadır. En belirgin şekilde kullanan ülke ABD’dir. Dünyaya ise İngiliz Parlamentosundan yayılmıştır. İngiliz Parlamentosu toplantı salonu girişinde olan, Lobi olarak adlandırılan bekleme alanında, kendi sorunlarını ve taleplerini iletmek ve benimsetmek için, kişi veya grup temsilcilerinin parlamento mensuplarına yönelik sürdürdüğü faaliyetlerdir. Günümüzde lobicilik, bilgi satışı ve alışverişi şeklinde karşılık bulmaktadır. Yani bir takım kişi ve grupların temsil ettikleri konuları, kendi menfaat ve talepleri doğrultusunda parlamenterlere ulaştırmasıdır (Kodaloğlu, 1994).

Lobicilik, aynı zamanda lobi faaliyetleri ile ifade edilmek istenen tüm aktivite tanımlarını içeren ve bu kapsamda yürütülen çalışmalara verilen genel isimdir. Özet olarak lobicilik, lobicilerin aracılığıyla, kamu yönetiminde yer alan kanun yapıcı parlamenterler ya da karar verici konumunda olan kişiler olan bürokratları kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda etkileyip, onları kendi tarafına çekme çabasıdır (Dinçer, 1999: 49).

Lobiciliğin temel amacı, yasama sürecindeki kişileri kullanarak belli politika ve kararları, kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilmektir. Lobicilik bu sebeple her türlü iletişim ve bilgi ağını kullanarak, yasa yapıcılara ulaşılmaya çalışan, çeşitli kişiler ya da gruplar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kararların düzenlenmesini amaçlayan bir kamu diplomasisi faaliyetidir (Aziz, 2014: 23).

Lobicilik faaliyeti genel olarak üç unsurun bir araya gelmesiyle gerçekletirilir. Bu unsurlar lobi, lobiciler ve lobi çalışmalarıdır. Lobi, kamusal karar alıcıların çalışmalarını etkilemek isteyen kurul, örgüt veya baskı gruplarıdır. Lobi kendisini ilgilendiren kararların kendi çıkarları doğrultusunda olmasını ister ve bunu amaçlar. Bu isteğini hayata geçirmek için de lobicilerin çalışmalarından faydalanır. Lobici ise, bir şirket olabileceği gibi bir kişi de olabilir, ekip de olabilir. Lobilerle lobiciler bir sözleşme ile aralarındaki ilişkiyi başlatırlar. Lobiciler tarafından planlanıp yürütülen lobi çalışmaları ise, lobinin sorununu çözmeye, lobinin istekleri doğrultusunda sonuç almaya yönelik çalışmaları kapsar (Kazancı, 2002: 283).

Lobicilik, özellikle hükümet, parlamento ve ilgili karar verme organlarına yönelik bir eylemdir. Bu yüzden özel kurum ve kuruluşların birtakım çevrelerce ya da kişilerce etkilenmeye çalışılması, lobiciliğin kapsamı dışındadır (Arı, 1997: 152).

2.2.4.5. Savunuculuk

Savunuculuk kamu diplomasisi türleri içerisinde yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasisi literatüründe müdafaa da denilen savunuculuk, yabancı

halkların dikkatini çekmek, karşılıklı anlayışı sağlamak, ülke hakkında bilgi vermek ve rızalarını almak için oluşturulan çalışmalardır (Sancar, 2012: 183). Saraçlı'ya (2014: 273-308) göre kamu diplomasisi kapsamında savunuculuk, bir devletin belirli bir düşünceyi, hedef kamuoyunda yerleştirmek ve görünür kılmak amacıyla çeşitli iletişim kanallarını kullanarak gerçekleştirdiği bir çeşit algı yönetimi faaliyetidir. Savunuculuk zaman almaktadır, bu yüzden, devletlerin belirledikleri amaçlarının devamlılığını sağlamak için hedef kamuoyunda çalışmalarını sürekli sürdürmeleri ve bunları savunmaları, belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi bakımından oldukça önemlidir.

Diğer bir tanımla ise savunuculuk, bir aktörün belirli bir politikayı veya düşünceyi teşvik etmek amacıyla uluslararası iletişim faaliyeti sürdürmek ve uluslararası çevreyi yönetmek için yaptığı çalışmalardır. Savunuculuk büyükelçilikte basın ilişkilerini ve bilgilendirici çalışmaları kapsamaktadır. Savunuculuk tüm devletler için ortak olsa da Amerikan kamu diplomasisinde özellikle önem arz etmektedir. Bunun nedeni de Amerika'nın fikrini satmaya olan katkısı nedeniyle savunuculuğun her bir unsurunun Kongre gözetiminde incelendiği baskın bir kavram olmasıdır (Cull, 2008: 32).

Savunuculuğun amacı, tek taraflı bilgi vererek yabancı kamuları etkilemektir. Bu bağlamda savunuculuk, bir iddiayı, fikri ya da siyasi amacı, yabancı kamulara iletmek için yapılan çalışmalar ve girişimlerin bütünüdür.

Sonuç olarak, savunuculuk da diğer kamu diplomasisi türleri gibi, devletlerin kendilerini ifade etmek, kendisi hakkındaki yanlış anlamaları düzeltmek, kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek için önemli bir araçtır. Kamu diplomasisinde başarı olabilmek için tüm bu araçların bir arada ve uyumlu bir şekilde kullanılması için gereken ortamın sağlanması gerekmektedir.

2.2.5. Kamu Diplomasisi Teknikleri

Etkili bir kamu diplomasisi yaratmak, karşılıklı anlayışı geliştirmek için hükümet ve yabancı halk arasında olan iki yönlü iletişimi gerektirmektedir. Kamu diplomasisi, bir iradenin kısa vadeli amaçlarını ilerletmekle ilgili olmayıp bunun yerine, bir ülkenin politikaları, kültürü, inançları ve değerleri konusunda yapıcı diyaloglar üretmek için uzun bir zaman gerektirmektedir. Bu zamanın var olması için kamu diplomasisinde dinleme faaliyetleri, eğitim projeleri, uluslararası yayıncılık ve ünlü kullanımı gibi bazı teknikler kullanılmaktadır (Tiedeman, 2005(a): 11).

2.2.5.1. Dinleme faaliyetleri

Dinleme, aktif bir kamu diplomasisinin en önemli unsurlarından başında gelmektedir. Hedef kitlenin sizin ideallerinizi kendi idealleri olarak görmesini istiyorsanız öncelikle hedef kitle hakkında bilgi sahibi olmanız gerekir. Bilgi sahibi olmanın en önemli yolu ise o toplumu dinlemektir. Dinlemenin kitleleri etkilemek için çok önemli olduğunu ifade eden Le Bon'a göre, kitleleri inandırmak için önce kendi içlerinde var olan duyguları anlamak, bu duygulara destek verir görünmek, sonra da bu duyguları ilkel bir çağrışım ile telkin edici bazı hayaller aracılığıyla bu duyguları yönledirmeye çalışmak, gerektiğinde geri dönmeyi bilmek ve özellikle uyandırılan duyguları her zaman bilmek gerekir (Bon, 1997: 101).

Kamu diplomasisini geleneksel diplomasiden ayıran bir durum olan bu teknik, bireyleri ve toplumları, özellikle de yabancı halkları dinleme davranışı ve politikasıdır. Hedef kitleyi dinlemek, hedef kitlenin ne istediği konusunda dinleyene önemli bilgileri sağlar. Kamu diplomasisinin dinleme işlevi, başkalarının fikirlerinin hükümet düzeyinde muhatap alınmasını ifade eder (Ekşi, 2014: 118).

Dinlemek, hedef ülke kamuoyunun ülke hakkındaki fikir ve düşüncelerinin araştırılması, bilgilerin toplanması, tasnif edilmesi ve bu bilgilerin dış politikayı

yönlendirecek şekilde, ilgili dış politika yapıcıları ile paylaşılması gibi bir süreci anlatmaktadır (Demir, 2012: 72). Bu yönüyle kamu diplomasisinin konuşmayı ve dinlemeyi kapsayan iki yönlü bir yol oluşuna, dinleme eylemini kapsayan tüm süreçlerin de hedef ve çıkarlar için son derece titiz ve ince hesaplarla yapılması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Nye, 2005: 111).

Kamu diplomasisini uygulayacak olan devletler, dinleme tekniği ile temel beklentileri, ulaşmak istenilen amaca yönelik hedef kamuoyunun genel eğilimlerini ve özellikle kendi ülkeleri hakkında düşünelerini saptamak ve bu bağlamda izlenecek olan kamu diplomasisi faaliyetlerini yönlendirebilir. Aynı zamanda uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerinin istenilen sonuçları sağlayıp sağlayamadığını belirlemek ve değerlendirmek nedeniyle de dinleme tekniği önemli bir görev üstlenmektedir. Hükümetlerin dinleme tekniği kapsamında kullandıkları en yaygın çalışmalar kamuoyu araştırmaları ve anketleridir (Saraçlı, 2014: 287).

2.2.5.2. Eğitim Programları

Kamu diplomasisinde eğitim programları kapsamında uygulanan öğrenci değişim programlarıyla, öğrencilerin farklı ülkelerde belirli sürelerde eğitim alması sağlanarak, ülkelerin imajına katkıda bulunulmaktadır. Değişim diplomasisi de denilen öğrenci değişim programları, bir ülkenin öğrencilerini eğitim almaları için yurt dışına göndermek ve yurt dışından da çeşitli eğitimler için öğrenci kabul etmek suretiyle uluslararası çevrede etki gösterebilme yöntemidir.

"Kamu diplomasisinde değişim diplomasisi bir aktörün, bir çalışma ya da kültürel etkileşim süreci için öğrencilerini yabancı ülkelere göndererek ve buna mukabil yabancı ülkelerden öğrencileri ülkesine kabul ederek milletlerarası zemini yönetme girişimi olarak tarif edilebilir" (Demir, 2012: 78). Değişim programları ile hedef toplumun geleceği olacak gençler davet edilip, onların burada eğitim görmesi, dil öğrenmesi, geldikleri ülkenin kültürünü tanıması o ülke ile bir bağ kurulmasını beraberinde getirecektir. Kültürel değişim programlarının en yararlı tarafı,

önyargıların silinmesi ve olumlu ilişkilerin kurulmasına destek sağlamasıdır. Bununla birlikte, bu sayede kurulan ilişkiler sırasında yaşanan diyaloglarla birçok alanda daha sıcak ve daha samimi ilişkilerin kurulması da gerçekleştirilebilmektedir (Arı, 2006: 391).

Türkiye, kamu diplomasisi tekniklerinden olan eğitim programlarını diğer ülkelere göre daha geç kullanmaya başlamıştır. Erasmus, AIESEC, Sokrates ve Mevlâna gibi eğitim programları ile yabancı öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmesi ve belirlenen zaman süresince ülkede ikamet etmesi sağlanmaktadır. Çok yeni olan bu öğrenci değişim programları Türkiye'de 2000'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple de sadece AKP hükümetlerinin kamu diplomasisi çalışmalarında var olmuştur. Eğitim programları içerisinde en yaygın ve en büyük bütçeye sahip olan değişim programı Erasmus'ur. Avrupa'da 1988 yılında faaliyete başlayan Erasmus, Türkiye'de 2004 yılında uygulamaya konulmuştur (www.parlakbirgelecek.com).

2.2.5.3. Uluslararası Yayıncılık

Kamu diplomasisi teknik ve çalışmaları sürecinde oldukça önem verilen bir diğer diğer konu, uluslararası düzeyde diğer ülkeleri hedef alarak yapılan yayınlardır. Uluslararası yayıncılık, bir aktörün yabancı kamuoyunun dikkatini kendine çekmek için radyo, televizyon ve internet teknolojilerinden faydalanarak uluslararası zemini yönetme girişimi olarak açıklanabilir. Uluslararası yayıncılığa, Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın başlattığı emperyal yayıncılık girişimleri ile (1920-1930) öncülük ettikleri belirtilmektedir. Uluslararası yayıncılık çalışmaları, hedef kitleye ulaşmanın, ekonomik ve sosyal birtakım çıkarlar elde etmenin en etkili yöntemlerinden bir tanesidir. Yabancı kamuoyuna ulaşmak için televizyon ve radyo programları yayınlanması, internet araçlarının kullanılması, dil eğitiminin yaygınlaştırılması gibi programlar sıklıkla tercih edilmektedir (Demir, 2012: 81).

Uluslararası yayıncılığın temelini oluşturan medya, gelişen teknoloji ile kişiler arası iletişimden siyasete, eğitimden kültüre, sanattan spora, sağlıktan ticarete

kadar yaşamın her alanında aktif bir biçimde kullanılmaktadır. Bunun sonucu olarak kamu diplomasisi araçları arasında ilerleyen iletişim teknolojileri doğrultusunda öncelikli olarak medya kendine yer bulmaktadır. Ülkeler, televizyon, radyo, gazete, dergi yayıncılığı, internet aracılığıyla milyonlarca insana kolaylıkla erişebilmekte, onların bilgilendirilmeleri, yönlendirilmeleri ve etki altına alınabilmeleri kolaylaşmaktadır. Bununla beraber medya yayınları aracılığıyla toplumlar arasında ortak bir amaç ve iş birliği oluşturulması da sağlanabilmektedir (Basın-Yayın Enformansyon Genel Müdürlüğü, 2013: 6-7).

Devletlerin bilgiyi kontrol etme gücünün olması uluslararası yayıncılığa etki etmektedir. Örneğin hükümetler kendi çıkarlarına ters düşen bir yayını kanun ve yönetmeliklerle kısıtlayabilmekte ve cezalandırabilmektedir. Verilen bu cezalar ve uluslararası yayıncılığın çeşitli kotalarla sınırlandırılabilmesi kamu diplomasisi mesajlarında bilgi sınırlılığını beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra, var olan bu sınırlılık aynı zamanda bilgi kirliliğini de ortadan kaldırabilmekte ve kaliteyi yükseltebilmektedir (Eyüpoğlu, 2018: 56).

Özellikle dizi ve film gibi çalışmalar hem kültür-sanat etkinlikleridir, hem de sosyal aktivite özelliği taşımasından dolayı insanların daha çok izleme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Sürükleyici hikayeler, etkileyici senaryolar, sevilen oyuncular ve gelişmiş imkanlar ile bu faaliyetler daha etkili hale getirilmektedir. Yapımcılar, dizi film gibi yapımların gerçek sahibidirler ve onlara verilecek ekonomik ve bürokratik destekler, Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarına yardım edeceğinden, günümüz profesyonel kamu diplomasisi aktörlerince yakından ilgilenilmektedirler. Kültür-sanat etkinlikleri bir ülkenin kültürünü yansıtmakta, popülerliğini artırmaktadırlar. Bu bağlamda yabancı ülkelere ticari olarak ihraç edilen her yapım, kamu diplomasisi anlamında kültürel kazanımlara katkıda bulunmaktadır.

Yukarıdaki açıklanan konuya örnek olarak, son dönemde ünü ülke sınırlarını aşan Türk yapımı dizi Diriliş Ertuğrul, bugüne kadar yabancı ülkelerde yayınlanan diziler içerisinde en kısa sürede en fazla sayıda izleyiciye ulaşan yapım olmuştur.

Diriliş Ertuğrul dizisinin ilk yurt dışı yayınını yapan Katarlı medya sahibi Abdullah Ahmed el-Haşimi, dizinin bu kadar ilgi çekeceğini tahmin etmediklerini belirtmiş ve

> *"Tercüme edilen bölümler, yüklendiği an itibari ile izleyicilerin büyük ilgisini çekmektedir. Tercüme edilen dizi siteye yüklendiği anda yüz bin kişi diziyi seyretmek için siteye girmektedir. Bu güne dek dizinin ilk tercümesi 3,5 milyon kişi tarafından seyredilmiştir. Bu sayı Türkiye'de yayınlanan ilk bölümün izlenme sayısından bile fazladır. Diriliş Ertuğrul'un en çok izlendiği Arap ülkeleri sırası ile Suudi Arabistan, Kuveyt, Mısır, Cezayir, Fas ve Katar'dır. Diriliş Ertuğrul'un toplam izlenme sayısı 200 milyonu geçmiştir"*

şeklinde açıklama yapmıştır (www.ntv.com).

2.2.5.4. Ünlü Kullanımı

McCracken'a göre (1989: 310) ünlü, halk tarafından bilinen, tanınırlığa sahip olan ve bu tanınmışlığını, tüketici adına herhangi bir reklamda oynayarak kullanan bireylerdir. Ünlüler kamuoyuna, herhangi bir insanın gösteremeyeceği kişilik ve hayat tarzı anlamları gösterirler. Bu anlamlar çeşitli sosyal, politik, eğlence, askeri ya da spor konularındaki başarılardan üretilebilir ve ürüne transfer edilebilir (Veen, 2009: 35). Ünlüler, belirli alanlarda elde ettikleri başarılarıyla halk tarafından tanınan aktör, sporcu, şovmen gibi insanlardır. Ünlüler, kimi zaman toplumlarda birer kahraman olarak görülebilmektedirler (Friedman; Friedman 1979: 63).

Kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde ünlü kullanımı televizyon, sinema ve sosyal medya kullanımı kadar önemlidir. Ünlüler, ülkelerin mesajlarını aktarması, onların hayranları nezdinde kamu diplomasisi amaçlarına ulaşılması için önemli bir rol oynamaktadır. Ünlüler ile izleyiciler arasında kurulan bağ ile birlikte ülkenin de imajına ve itibarına karşı olumlu bir algı yaratılabilir. Ünlülerin yurt dışındaki konserleri, faaliyetleri ve orada sergilediği tutum ve davranışları, ülkeyi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Ünlü kullanımı, kamu diplomasisinde istenilen mesajların verilmesi için önemli bir tekniktir. Ünlünün imajı, verilmek istenen mesajın etkisini arttırmaktadır (Sancar, 2012: 215). İmaj transferi yoluyla, ünlü insanların popülerliği ülke imajının yükseltilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır (Kunczik'ten aktaran Sancar, 2012: 215).

III. BÖLÜM: KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDEN TÜRKİYE'NİN KOSOVA POLİTİKASI

3.1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi

Türkiye'nin yaptığı kamu diplomasisi faaliyetleri günümüzde oldukça önemli bir hale gelmeye başlamıştır. Küreselleşen dünyada dış politika anlayışının da değişmesi, yumuşak gücün etkisinin artması, Türkiye'nin de dış politikasında değişime gitmesini zorunlu kılmıştır. Yıllardır Türkiye'nin yabancı kamuoyunda en büyük sorunu, dünya kamuoyu tarafından yanlış şekilde tanınmasıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin kendini iyi ifade edebilmesi, olumlu algı oluşturabilmesi için kamuoyları ile iletişim kurması bir ihtiyaç halini almıştır. Günümüzde Türkiye'nin dış politikasını, küresel çapta olan büyük güçlerle olan ilişkileri; ülkenin ekonomik ve siyasi durumu ve hükümetin küresel ölçekteki siyasi, ekonomik ve kültürel etkinlik veya güç arayışları şekillendirmektedir. Türkiye'nin özellikle önemli olan jeopolitik konumu, üç kıtayı da içine alan (Asya, Avrupa ve Afrika) geniş bir coğrafyada tarihsel, siyasi, ekonomik, dini ve kültürel etkileşimlerin getirdiği avantajlara sahip olması, dış politikaya uyguladığı faaliyetler üzerinde etkili olmaktadır (http://www. kamudiplomasisi.org).

İbrahim Kalın (2010: 53; 2012: 147)'a göre Türkiye için kamu diplomasisi, dünyayla paylaşmak istediği hikayesini tutarlı ve ikna edici bir şekilde açıklamayı; yeni bir imaj yaratmanın ötesinde, geçmişte yapılan hataların üstesinden gelmeyi ve ülkenin sosyal ile siyasal geleceğine ilişkin yeni bir seyir planlamayı amaç edinen, kapsayıcı bir kimliğin kazanılmasını anlatmaktadır. Türkiye'nin

> *"Kamu diplomasisi alanlarında etkin ve başarılı olması, ulusal çıkarlarının, bölgesel etkinliğinin ve küresel sorumluluklarının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda kamu diplomasisinin Türkiye için stratejik bir öncelik olduğunu görebiliriz."* (Kalın, 2010: 63).

Günümüzde özellikle kamu diplomasisi çalışmalarında Türk kültürünün yansıtılması ve ortak geçmişe sahip bölgelere yumuşak gücün aktarılması için televizyon dizileri önemli bir araç halini almıştır. Türk isimlerini, dilini ve kıyafetlerini tanıtmak, Türkiye'nin modern bir ülke olduğu algısını yaratmak amacıyla son 7-8 yıldır 75'ten fazla ülkeye dizi ihracatı yapılmıştır (Economic Review, Turkey Soft Power). Diziler aracılığıyla tarihi mirasın, kültürün ve coğrafyanın yansıtılması ve seyirci kitlesinin Türk yaşantısını kendi değerlerine yakın bulması sonucunda Orta Doğu'da başlayan Türk dizilerinin izlenme popülerliği, Batı Balkanlar, Yakın Doğu ve Yunanistan'a artarak genişlemiştir. Bu durum Türkiye'nin değişim tablosunu da etkilemiş, turizmden ticarete dek uzanan yumuşak güç alanının artışına katkı sağlamıştır (Kutlay; Dinçer 2012: 32).

Türkiye'nin uygulamaya koyduğu kamu diplomasisi iki açıdan önemlidir. Öncelikle Türkiye'nin yeni söylemini ve vizyonunu hedeflenen uluslararası kamuoyuna anlatması gerekmektedir. Diğer yandan Türkiye hakkında düşünülen olsumsuz düşünceler, yanlış imaj ve tanımlamalara karşı mücadeleyi sürdüren bir kamu diplomasisi planının ortaya konması gerekmektedir. Türkiye kendi algı yönetimini yapamaz ve itibarını yönetemezse başkaları tarafından yönetilir duruma gelebilecek bir ülkedir. Bu durum yaşanan Ermeni Meselesinde, Kıbrıs Meselesinde, Kürt Meselesinde vb. örneklerde açıkça görülmektedir (Akçadağ, 2010: 18). Yurt dışındaki Türkiye'ye yönelik algı, uygulanacak olan kamu diplomasisi çalışmalarının akıbeti açısından ciddi şekilde önemlidir. Günümüzde Türkiye'de demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü konularında eskiye göre bir iyileşmenin olduğu kabul edilse de uluslararası ilişkilerinde süregelen bazı sorunlar nedeniyle, Türkiye aleyhine yanlış algılar yaratılabilmektedir. İmajın gerçeklerin önüne geçebildiği çağımızda Türkiye algısının düzeltilmesi, bir başarı hikayesine dönüşebilmesi, iç ve dış politikasının tüm bileşenleri ile doğru uygulanmasıyla direkt olarak ilgilidir (Kalın, 2011).

3.1.1. Kamu Diplomasisinin Doğuşu ve Gelişimi

Türkiye'de kamu diplomasisi çalışmaları Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren gelişmeye başlamıştır. Kurumsal anlamda önemli ilk atılımlar gerçekleştirilmiştir bu yıllarda. Örneğin 1920'de Anadolu Ajansı (AA) ile günümüzdeki ismiyle Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) kurulmuştur. Ancak bu iki kurumun günümüz kamu diplomasisi anlayışıyla kurulduğunu söylemek çok da doğru değildir. Bu iki kurum bugünkü anlamı ile ancak 2000'li yıllarla Türk kamu diplomasisinin aktörleri haline gelebilmiştir. Türkiye'nin diplomasiye geçişi ilk başlarda kurumsal hazırlıklar yapılarak olmuş ve bu diplomasiyi yürütebilecek kurumsal yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Eski kurumlar ise yeni yapılanmaya göre tekrar elden geçirilmiştir (Yılmaz, 2012: 13).

Kamu diplomasisine tam anlamı ile Türkiye, 2002 yılında AKP sürecinde geçiş yapmıştır ve kurumsallaşma faaliyetleri başlamıştır. Bu anlamda ilk olarak Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü kurulmuştur. Dünya ile karşılaştırıldığında ise Türkiye kamu diplomasisini uygulayan son ülkelerden biridir. Türkiye'nin bu yapıya uyum sağlaması da fazlasıyla zaman almıştır (Ekşi, 2014: 35-40). Çünkü yeni kurumlar açarak bu sürece uyum sağlamak yeterli olmamaktadır. Önemli olan bu yapıya ulaşmış bireyler yetiştirebilmektir. Örneğin Ermenistan sorunun çözümü için ve terör sorunun çözümü için uygun politikalar yapılması gereklidir. Bu örnek ile Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarını uygulamada etkisiz kaldığı görülmektedir (Gültekin, 2015: 65).

Türkiye'de kamu diplomasisinde 2002 yılından günümüze kadar gelen zamanda ise dış politika ve iç politikada denge kurulması için çalışmalar yapılmıştır. Komşularla sıfır sorunlu ilişkilerin sağlanmasını, Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkaslar ile yakın, ABD, Avrupa ülkeleri ve AB gibi kuruluşlar ile rakip değil, anlaşmalı ve tamamlayıcı olarak iş birliği içinde olmayı tercih etmiştir (Özcan, 2010: 171). Bu bağlamda da Türk dış politikası, uluslararası sorunların çözümünde sert güçten ziyade

diplomasiye ve diyalogu önemseyen, ilşkileri geliştirici çalışmalar yapmıştır. 2009'da Dışişleri Bakanlığına getirilen Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu dış politikada kavramsal çerçeve oluşturmuş ve söylemler ile tutarlı politika izlemiştir. Arap Yarımadası, Kafkasya, Balkanlar gibi birçok bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirilmiştir. İran ile Batı ülkeleri arasında arabuluculuk girişimleri yapılmıştır. Bölgesel ve küresel örgütlerde bulunmuş, böylece uluslararası zeminde sesini duyurmayı amaçlamıştır (Erzen, 2014: 21).

AKP döneminde hız kazanan diplomasi çalışmaları ile Türkiye hem bölgesel hem de küresel anlamda merkez ülke olma çabalarını yoğun biçimde sürdürmüştür. Bir yandan bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini yoğunlaştırırken diğer yandan da ikili ve çok taraflı kültürel ilişkiler kurma ve yurtdışı tanıtım etkinliklerine önem vermiştir. Türkiye, meşruiyet sağlama ve dış kamuoyu oluşturma amacı ile yabancı ülkelerle kültür, eğitim, gençlik, bilim, basın-yayın ve spor konularında işbirliği anlaşmaları yapmıştır (Afganistan, Almanya, Arjantin gibi).

Son yıllarda ise Türkiye'nin diplomasi çalışmaları, yaptığı arabuluculuk ve bölgesel çatışmaların çözümü, bölgede istikrarı ve refahı artırmak için geleneksel duruşunun ve rolünün çok ilerisine gitmiştir. Bununla beraber, Türkiye'nin demokratikleşme sürecine girmesi ve AKP'nin iktidara gelmesi, Orta Doğu'da büyük bir ilgi çekmiştir (Akgün, 2010: 3).

Kamu diplomasisinde ülke markasını tanıtmak uzun yıllar alır ve sürekli yeni çalışmalar, stratejik planlar gerektiren bir süreçtir bu. Bu alandaki çalışmalarını ise kurumsal düzeyde henüz çok kısa bir zamandır hayata geçirmiş olan Türkiye için bu kavram oldukça yeni sayılmaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinden olumlu yönde geri dönüşümler alması için daha çok zamana ve faaliyet göstermesine ihtiyacı vardır. Türkiye uzun vadeli kamu diplomasisi stratejilerine devam ettiği sürece diğer ülkelere, modern, çok kültürlü, yenilikçi, teknolojik ve ekonomik olarak gelişmiş ve gelişmeye sürekli devam eden bir ülke olduğunu gösterecektir.

3.1.2. Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Aktörleri

Yabancı kamuoylarını etkilemeye yönelik kullanılan yumuşak güç ve buna bağlı olan kamu diplomasisi, gelişen iletişim teknolojileri sayesinde kolay uygulanabilen yöntemler olmuştur. Her ülke bu yumuşak güç kaynaklarını kullanmak ve kamu diplomasisi çalışmalarını yürütmek için kendi tarihsel, siyasal ve kültürel özelliklerine göre politikalar belirler ve çeşitli kurum ve kuruluşlarla bu politikaları uygular. Türkiye'nin dış politikası da gelişen iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşümle uluslararası sistemin değişen yapısına uyum sağlamaya başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye bölgesindeki etkinliğini arttırmak, saygı duyulan, sevilen ve itibar gösterilen bir ülke olmak için, başta Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), TRT, Yunus Emre Enstitüleri, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları gibi aktörlerle kamu diplomasisi çalışmalarını hayata geçirmektedir. Bu bölümde de bu kurumların çalışma alanlarından bahsedilmiştir.

3.1.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

30 Ocak 2010 yılında kurulan Koordinatörlük 27478 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 2010/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulmuştur. Kamu diplomasisi uygulamalarının koordinasyonunu sağlamak amacıyla, dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın diplomasi başdanışmanlığını yapan Dr. İbrahim Kalın'ın girişimleriyle kurulmuştur. Dr. İbrahim Kalın Türkiye'de gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetlerinin hem AKP hem de başbakanlık bünyesinde etkin olarak planlanması ve bunları uygulayacak yeni kamu kurumlarının belirlenmesi sürecinin başındaki isimdir. Koordinatörlük daha sonradan, 24 Temmuz 2018'de, 30488 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlanmıştır (http://kdk.gov.tr).

Yayımlanan genelge ile Türkiye'nin uzun süredir maruz kaldığı olumsuz algı ve sorunlar karşısında haklılığını kanıtlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirip,

uluslararası kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi gerekliliği açıklanmıştır. Koordinatörlük, kamu diplomasisi alanında gerçekleştirilecek etkinlikler ile uluslararası alanda stratejik bir iletişim dili yaratmayı ve kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında iş birliği ve koordinasyonun sağlanmasını hedeflemiştir.

Kurumun resmî web sitesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün vizyonu aşağıdaki gibi açıklanmıştır (http://www.kdk.gov.tr).

> *"Küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerin daha girift bir hal aldığı günümüzde kamu diplomasisi, uluslararası kamuoyunu etkilemenin ve yönlendirmenin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Yükselen bir güç olarak Türkiye'nin stratejik iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında etkin ve başarılı olması, milli çıkarlarının, bölgesel etkinliğinin ve küresel sorumluluklarının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu durum, ülkemizin izlediği politikaların hem meşruiyeti hem de etkinlik alanı açısından önem arz etmektedir. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, bu çerçevede gerek ülkemizin güçlü mirasını ve çağdaş tecrübesini gerekse son yıllarda bölgesel ve küresel siyasette artan etkisinden yola çıkarak, Türkiye'nin yeni hikayesini etkin bir şekilde anlatmayı, farklı kesimlerle diyaloğa geçmeyi ve çok-taraflı bir iletişim ekseninde faaliyet yürütmeyi amaçlamaktadır."*

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün, Türkiye ve Türk vatandaşlar için gerçekleştirmek istediği hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefler kısaca, Türkiye'nin uluslararası alanda tanıtımını yapmak ve itibarını yükseltmek, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada barışı sağlamaya çalışmak, Türkiye'nin bölgesel güç haline gelmesi için faaliyetler yapmak ve uluslararası ilişkilerde daha güçlü bir yapıya sahip olmasını sağlamaktır.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü; 1- üniversite programları (kamu diplomasisi panelleri, dış politika tanıtım programları, dış politika çalıştayları, gençlik programları) 2- siyasal iletişim faaliyetleri (ülke toplantıları, akil insanlar konferansları, Avrupa toplantıları paneller, İstanbul küresel forumu) 3- medya tanıtım çalışmaları (gazeteci heyeti programı, yabancı basını bilgilendirme, kültür ve tanıtım faaliyetleri) olmak üzere üç ana alanda çalışmaktadır (KDK, 2017c)

Bu bağlamda Koordinatörlüğün faaliyet alanları; Devletin önde gelen isimleri ile iletişim kurmak, düşünce kuruluşları ile hedef ülkenin kamuoyunu etkilemek ve ülkenin tanıtımını yapmaktır. Akademik toplantılar düzenleyerek diğer ülkelerde Türkiye'yi anlatmak, olumlu bir imaj çizmektir. Yabancı ülkelerin gazeteci, yazar, senarist gibi önde gelen isimlerini Türkiye'ye davet ederek çalışmalarında ülkemizin tarihî ve kültürel güzelliklerini anlatmalarına katkıda bulunmaktır. Yurt dışında bulunan ve Türkiye ile ilgili çalışmalar yapan yüksek lisans ve doktora öğrencilerini ülkemize davet etmektir (Ünal, 2017: 148).

Türkiye devlet kurumlarından sivil toplum örgütlerine, iş dünyasından sanatçılara, medya mensuplarından bilim insanlarına, insani yardım kuruluşlarından insan hakları kurumlarına, aydınlardan akademisyenlere dek çok geniş bir aktörler topluluğuna sahiptir. Türkiye'nin elindeki bu imkânlarla dış politikasının ve yumuşak gücünün aktif bir şekilde ilerleyebilmesi için özel sektörde ve sivil toplum alanında etkinlik gösteren bütün aktörlerin iş birliği içinde çalışma yürütmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda kurulmuş olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün, hem Türkiye'nin uyguladığı faaliyetlerde, dış politika hedeflerine uygun olması hem de diğer kamu diplomasisi aktörleri ile iş birliği içinde uyumlu bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. (Demir, 2012: 239).

3.1.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı

Bu kurum 4 Mart 2010 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan 5978 sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri hakkındakşi

Kanun'la kurulmuş olan, bir kurumdur. 15 Temmuz 2018 yılında ise "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile yeniden düzenlenmiş ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır. Başkanlığın öncelikli hedef kitlesi, yurtdışında yaşayan ve Türk olan vatandaşlar ile soydaş akraba topluluklardır. Kurum, yurtdışında yaşayan Türk, soydaş ve akraba topluluklarının sorunlarını çözmeyi, ülkemiz ile olan bağlarını güçlendirerek kültürel değerleri korumayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda YTB, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının bulundukları ülkelerdeki varlıklarına hukukî ve siyasî teminat sağlamayı, bu vatandaşların Türkiye ile toplumsal ve kültürel bağlarını korumalarına yönelik çalışmalar yaparak asimilasyonlarını engellemeyi amaçlamaktadır. Yine sivil toplum örgütleri vasıtasıyla YTB, yurt dışındaki Türk vatandaşlarının bulundukları ülke kamuoyunda ve siyasetinde temsilini güçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır (www.ytb.gov.tr).

Başkanlığa bağlı olarak üç ana kurul çalışma yapmaktadır. Bu kurullar, Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu, Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu ve Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu'dur. Örneğin; Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu'nun görevi, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu gibi dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya sahip olan ve sayısı yüz milyonları aşan soydaş ve akraba topluluklarla Türkiye arasındaki ekonomik, kültürel ve sosyal bağları geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla çalışma yapmaktır. Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu'nun görevi ise, Türkiye'yi öğrenci politikaları kapsamında dünyada bir cazibe merkezi haline getirmek, bunun sağlanması amacıyla Türkiye'de okuyacak ya da okuyan öğrencilerle eğitim öncesinde, eğitim süresince ve eğitim sonrasında ilişkilerin sürekliliğini devam ettirmektir. Yine eğitim ve kültür alanında Türkiye Bursları, uyum programları, kamplar, öğrenci aile buluşmaları, kültürel geziler, iftar programları gibi etkinlikler başlıca faaliyetlerdendir (Aydemir, 2016: 351).

Başkanlık, yurtdışı eğitim çalışmaları kapsamında Hafta Sonu Okul Destek Programı, Okul Öncesi Çift Dilli Eğitim Destek Programı, Türkçe Öğretim Yüksek

Lisans Programı, Anadolu Okuma Evi, Suriyeli Mültecilere Yönelik İleri Düzey Türkçe Eğitimi, Akademik Türkçe Programı, Uluslararası Öğrenciler Medya Akademisi gibi faaliyetler yürütmektedir. Yurtdışındaki gençlere yönelik olarak ise Yurtdışı Türkler Gençlik Kampı, Yaz Dönemi Gençlik Kampları, Evliya Çelebi Anadolu Kültür Gezileri Programı, Kültürel İşbirliği Programı, Eğitim İşbirliği ve Kapasite Geliştirme Programı, Uluslararası Öğrenciler Kent Rehberi Yarışması gibi faaliyetleri vardır. Ayrıca Başkanlık, öğrenci eğitimlerinin desteklenmesi için dünyada birçok öğrenciye burs sağlamakta ve bu öğrencilerin, dünyanın dört bir yanında gönüllü elçiler olarak Türkiye'nin kamu diplomasisine katkıda bulunmasını sağlamaktadır (YTB, 2019a).

YTB'nin Türkiye Bursları adında yürüttüğü bir çalışması olan ve uluslararası öğrencilere Türkiye'de burslu yükseköğretim şansı veren bir projesi bulunmaktadır. Bu proje ile, Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkileri geliştirmek ve güçlendirmek ile küresel bilgi zenginliğine katkı vermek hedeflenmiştir. Günümüzde YTB'nin yabancı öğrencilere yönelik en başarılı projelerinden biridir bu Türkiye Bursları. 1992 yılında başlatılan ve sadece 5 Türk Cumhuriyeti ile sınırlı olan *Büyük Öğrenci Projesi* şimdi çok daha ilerlemiş ve dünyanın dört bir yanını içine alan lisans, lisans üstü ve diğer burs programı haline gelmiştir. Bu bağlamda her yıl Türkiye'ye eğitim için gelen 5 bin uluslararası öğrenci mezun olduktan sonra çok farklı coğrafyalarda kamu diplomasisinin bireysel aktörü olarak görev almaktadır (https://www.ytb.gov.tr/haberler/orta-asya-ulkeleri-basin-heyetinden-ytbye-ziyaret). Bu öğrenciler Türkiye'nin tanıtımı ve gittikleri ülkenin yerel kamuoyunun bakış açılarını ve algılarını Türkiye için pozitif bir şekilde etkileme işlemini gerçekleştireceklerdir.

3.1.2.3. Dış İşleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarında en önemli aktörlerden bir tanesidir. Dışişleri Bakanlığı, uluslararası örgütlerde ve ağlarda Türkiye'nin çıkarlarını aktif olarak teşvik etmekle beraber, kültürel diplomasinin

içinde de yer almaktadır. Bakanlık, Türkiye'nin Denizaşırı Tanıtım ve Kültürel İşler başlığı altında, Türkiye'nin tanıtımı ve çalışmaları için kamu diplomasisine büyük önem vermektedir. Türkiye tanıtım çalışmalarını kültürel ve tarihi değerlerine dayandırmaktadır. Tanıtım faaliyetinin odağını, Türkiye'ye özgü milli değerler, gelenek, dil, tarih ve edebiyat, inanç, arkeolojik çalışmalar, bilimsel etkinlikler, sanat, mimarlık, mutfak, sporlar vb. oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, yabancı kamuoyunun zihinlerinde kalıcı bir etki bırakacak çalışmalar yapmaktadır. Bakanlık, tüm bu yaptığı kamu diplomasisi çalışmalarında ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte işbirliği içindedir.

Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi hedef ve ilkeleri aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

> *"Dış politika icraatlarımızın etkin iletişim kanalları üzerinden ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilgisine getirilmesi ve objektif olarak yansıtılması sözü geçen icraatların hedeflenen sonuçlarının ulusal stratejik çıkarlarımız açısından optimize edilmesi için elzemdir. Bu itibarla, kapsamlı ve sonuç odaklı, etkin bir kamu diplomasisi yürütülmesi, ulusal ve uluslararası basın-yayın organlarıyla etkileşim halinde olunması, medya üzerinden gerçekleştirilen tanıtım faaliyetlerinin ilgili tüm kurum ve kuruluşlarımızla eşgüdüm halinde uygulamaya yansıtılması gerekmektedir."* (Çavuşoğlu, 2014: 148).

Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı kamu diplomasisi çalışmalarını Enformasyon Genel Müdürlüğü (ENGM) ve Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü (TKGM) isimli iki tane birim aracılığı ile yapmaktadır. ENGM, kamu diplomasisi çalışmalarını yürütürken sadece iletişim boyutuna odaklanmıştır. Basını bilgilendirme, kamuoyunun aydınlatılması, ulusal ve uluslararası basın organlarıyla irtibata geçilmesi gibi halkla ilişkier fonksiyonlarını yürüterek, dış politikanın tanıtımının yapılmasına katkı vermektedir. TKGM ise, yerel gazetecileri hedef alan, genel basın

kampanyalarının yürütülmesi ile görevlidir. Dışişleri Bakanlığı'nın bünyesinde çalışan bu iki kurum kitlelere ulaşmak için medya araçlarını ve kültürel programları kullanmaktadır (Sevin, 2017: 147).

Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi bağlamında yaptığı çalışmalara bir örnek olarak, 2018 yılında 17 ülke ile (Belarus, Filistin, Gambiya, Gürcistan, Kamboçya, Katar, Kırgızistan, Mali, Moldova, Nijer, Özbekistan, Rusya, Somali, Surinam, Tayvan - ÇHC, Tunus, Zambiya) Kültür İşbirliği Anlaşması, Arşivlerarası İşbirliği Protokolü, Eğitim Alanında İşbirliği Anlaşması, Kültürel Değişim Programı, Gençlik ve Spor Alanında İşbirliği Anlaşması, Milli Kütüphaneler Arası Mutabakat Zaptı ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması olmak üzere toplam 26 tane işbirliği anlaşması yapılmış olması verilebilir (http://www.mfa.gov.tr).

2018 yılında Türkiye'de yaşanan siyasal sistemde meydana gelen değişikliklerle beraber bu kurumun faaliyet alanları Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı çatısı altına girmiştir. Bahsedilen tüm bu amaç ve ilkeler artık bu yeni kurum tarafından yerine getirilmektedir.

3.1.2.4. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

YEE, Türk dilini, sanatını ve kültürel miraslarını tanıtıp bu alanda eğitim almak isteyen yurt içi veya yurt dışında olan vatandaşlara hizmet verebilmek için 2008 yılında kurulmuştur. Enstitü, Yunus Emre Vakfı'na, Vakıf ise Kültür ve Tuzim Bakanlığına bağlıdır. Yunus Emre Enstitüsü'ne bağlı olarak 44 ülkede 50 kültür merkezi bulunmaktadır. Kurum 60 ülkede Türkoloji bölümleri ve Türkologlar bulundurarak kültürel ve kamu diplomasisi alanlarında çalışmalar yapmaktadır (https://www.yee.org.tr/).

Enstitü bilimsel, teknolojik ve bilimsel ortamlarda hâkim olduğu düzeyi ve seviyeyi dünya ülkelerine tanıtmak ve var olan insan vasfını arttırmak, kendini geliştirebilmek için kalkınmaya destek olmak ve ülkenin akademik bilimsel

stratejilerini yaratıp yönetmek için çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı öncülüğünde Türkiye Bilimsel ve Akademik İş Birliği Projes adlı bir çalışmayı başlatmışlardır (Demir, 2016: 59).

Enstitü, ortak kültüre dayalı bir geçmiş olması ve yakınlık nedeniyle ilk faaliyetlerini Balkanlar'da ve Orta Doğu'da gerçekleştirmiştir. Daha sonra Afrika, Türk dünyası, Avrupa ülkeleri ve son iki yıldır da tüm dünya ülkelerinde gerek kültür merkezleri açarak gerekse de üniversitelerde Türkoloji Bölümü açarak veya öğretim görevlisi göndererek etkinliklerini hayata geçirmektedir. Türkiye'nin varlığın ve gücünün diğer ülkelerdeki insanlar için umut olduğunu belirten Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Şeref Ateş, özellikle Balkanlar'da ve Afrika'da çalışmaların yoğun ve hızlı bir şekilde devam ettiğini açıklıyor. Bunun yanı sıra Türkiye'ye yakın ülkelerde olan, örneğin Bosna Hersek ya da Filistin'de hem Türk kültürünün anlatılması hem de kendi kültürlerinin geliştirilmesi için faaliyetler sürdürülmektedir (TRT Türk Kanalında yayınlanan Bakış Açısı programının konuğu olan Yunus Emre Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Şeref ATEŞ'in 30 Ekim 2018 tarihinde yayınlanan röportajından derlenmiştir).

Yunus Emre Enstitüsü ile kurdukları Kültür Merkezlerinin genel olarak faaliyet ile projeleri ise şunlardır (Ekşi, 2014: 205):

- Eğitim Faaliyetleri; Türkçeyi öğretmek, Türkçe Öğretimi Sertifika programları, Türkçe Yeterlilik Sınavı ve Türkçe Yaz Okulu programı düzenlemek,

- Kültür ve Sanat Faaliyetleri; Kültür sanat festivalleri, yarışmalar, kulüpler, bilimsel toplantılar, fuarlar, kurslar, konser, sergi, imza günleri organize etmek,

- Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası Projesi ve Balkanlarda Geleneksel Türk El Sanatlarının İhyası,

- Türkçe Seçmeli Yabancı Dil ve Türkoloji, Türkçe Köyü, Avrupa'daki Türk Çocuklarına Türkçe Eğitimi, Uzaktan Türkçe Öğretimi ve 1000 Yılın Sesi Türkçe Bayramı,

- 100 Türkiye Kütüphanesi Projesi ve 100 Türkiye Kitabı Çeviri Projesi,

- Türkiye Kitapçısı, Yerinde Tarih Projesi ve Türk Kafesi Projesi başlıca projelerdir.

3.1.2.5. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Türkiye'nin dış politika önceliklerini uygulayacak ve koordine edecek bir kurum olarak, Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararı ile 21124 sayılı 27 Ocak 1992 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir uluslararası teknik yardım örgütü olarak göreve başlamıştır. Daha sonra 15 Temmuz 2018 yılında 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi"nin 'Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı' başlıklı kısmında bulunan ilgili madde ile Kültür ve Turizm Bakanlığa'na bağlanmıştır. TİKA'nın kurulduğu senelerdeki amaçları ise Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasıyla özgürlüklerini ilan eden; Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan gibi yeni Türk devletlerinin kendi sosyal yapılarını kurması, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde kazanması, kültürel ve siyasi haklarını geliştirmesi, teknik alt yapı konularında eksikliklerin giderilmesidir. TİKA, bu bahsi geçen ülkelerde eğitim, sağlık, tarım kalkınması, turizm, restorasyon, maliye ve sanayi alanında bir çok projeyi hayata geçirmiştir (www.tika.gov.tr).

TİKA'nın görevleri şunlardır: gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim iş birliğinin, bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunacak projelerle geliştirilmesi, bağımsız devlet yapılarının geliştirilmesi, mevzuatın hazırlanması alanlarında ki düzenlemelerin yapılması olarak belirtilmiştir.

Ayrıca söz konusu olan ülkelere kamu görevlisi yetiştirmesi, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bankacılık, sigorta, dış ticaret, bütçe ve vergi sistemi gibi alanlarda ihtiyaç duyacakları yardımların sağlanması olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda gelişmekte olan bu ülkelere uzman gönderilmesi, bu ülkelerden gelecek eleman ve öğrencilerin eğitimi ve stajı, bu kişilere burs tahsis edilmesi amacıyla gerekli düzenlemelerin ve koordinasyonun yapılması, eğitim ve kültür konularında iş birliği programlarının, yurtdışında, Türk Kültür Merkezleri vasıtasıyla yürütülmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması olarak belirtilmiştir (Akçadağ, 2015: 21).

TİKA, gerçekleştirdiği yardım faaliyetlerini 23 ülkede (Kosova, Afganistan, Arnavutluk, Özbekistan, Senegal, Sırbistan, Ukrayna-Kırım, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Etiyopya, Kazakistan, Kırgızistan, Filistin, Gürcistan, Karadağ, Makedonya, Moğolistan, Moldova, Sudan, Suriye, Tacikistan, Türkmenistan ve Pakistan) varolan, 26 program koordinasyon ofisi vasıtasıyla, bu ülkelere ulaştırmıştır. Program Koordinasyon Ofislerinin bulunmadığı yerlerde ise (Bulgaristan, Roman, Rusya federasyonu içerisinde bulunan bazı özerk cumhuriyetlerde, Sancak ve bir kısım Afrika ülkelerinde) merkezden planlanan projeler bu ülkelere uygulanmaktadır. Bu uygulamalar ise en yakın program Koordinasyon ofisleri, Türk Büyükelçilikleri ya da konsoloslukları ile merkez birimleri ve sivil toplum ofisleri aracılıklarıyla ulaşmaktadır. TİKA'nın yardımlarından ve etkinliklerinden yararlanan ülke sayası günümüzde 111'i bulmaktadır (https://www.tika.gov.tr).

2000'li yıllarla başlayan küreselleşme ile birlikte aynı dilin konuşulduğu ülkelerde yaşanan kalkınma sonucu, TİKA'nın bölgede gerçekleştirdiği faaliyetler, kurumsal kapasite artırımı şekline dönmüştür. Günümüze gelindiğinde ise bu ülkelerin yardıma muhtaç olan ülkeler konumundan çıkarak, yardım eden ülkeler konumuna geldiği görülmektedir. Bu arada TİKA da çalışmalar yaptığı coğrafyayı genişletmiş, 2002 yılında 12 olan TİKA ofisi sayısı 2011 yılında 25'e, 2012 yılında ise 33'e yükselmiştir. 2002 yılında Türkiye'nin kalkınma için yaptığı yardımlar 85 milyon dolar iken, bu rakam 2011 yılında bir milyar 273 milyon dolar seviyesine yükselmiştir (https://www.tika.gov.tr).

3.1.2.6. Türkiye Radyo Televizyon (TRT)

Günümüz de iletişim ve medya toplumlar arası etkileşimde çok önemli rol oynamaktadır. Radyo, gazete, televizyon ve dergiler gibi toplum iletişim kaynaklarının yaygınlaşması ile bunların arkasından internet, uydu, cep telefonu, bilgisayar gibi modern kitle iletişim teknolojilerinin keşfedilmesi ile toplumlar arası politik, kültürel, ekonomik ilişkiler daha güncel duruma gelmiş ve artmıştır (Balcı, 2010: 60).

İletişimin önemi devletlerce önemsenmiş ve II. Dünya Savaşı süresince siyasi propaganda silahı olarak kullanılmış, bunun amacı ise kamuoyunu etkilemek olmuştur. Evrenselleşme ile radyo, televizyon ve gazete gibi artık klasikleşen medya araçları daha çok siyasi iletişim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Siyasetin ortaya çıkması ile de kamuoyunu etkileyebilme ve manipülasyon yapılabilmesi daha kolay olmuştur (Kaya, 2015: 62).

Dünya genelinde yayınların olması ve tüm ülkelerin istekleri propaganda yerine dış politika gücünü daha farklı ve rahat bir şekilde yansıtmak olmuştur. Bu alanda Türkiye de TRT kanalı ile yayınlarına başlamıştır.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını yapmak için 1964 yılında kurulmuştur. Kurulduktan itibaren özerk ve tüzel bir kişiliğe sahip olduğu açıklanmıştır. 1972'de yapılan anayasa değişiklikleri ile birlikte, TRT'nin tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu olduğu belirtilmiştir. TRT'nin ilk yayın denemesi 31 Ocak 1968'de Ankara'da Mithatpaşa Stüdyosu'nda Mahmut Tali Öngören'in açılış konuşmasıyla yapılmıştır. İlk deneme yayınlarına siyah beyaz olarak başlayan TRT televizyonunda, ilk önce haftada üç gün üçer saat yayın yapılmıştır. Deneme yayınları 1 yıl sonra haftada 4 gün olarak devam etmiştir. TRT'nin ilk önemli yayınları arasında ise 1969'da yayınlanan astronotların Ay'a ayak basmaları ve Zeki Müren'in Ankara'da verdiği konserin yayını bulunmaktadır. 1970 yılında İzmir Televizyonu, ardından da 1971 yılında İstanbul Televizyonu kurulmuş ve yayın yapmaya başlamıştır. Televizyon yayınları TRT'nin açtığı birçok televizyon kanalı ile

devam etmiştir. Böylece TRT tek seslilikten çıkıp, çok sesli olmuştur (http://www.trt.net.tr).

TRT yayın hayatına başladığı andan günümüze kadar gösterdiği değişim ve gelişimleriyle, üstlendiği kamu hizmeti yayıncılığını ülke içinde ve dışında göstermektedir. Türkiye TRT kanalı ile Türk kökenli ülkelere, Orta Asya ve Kafkasya'da bulunan topluluklara, Kürt kökenli vatandaşlara, Orta Doğu'da bulunan Arap izleyicisine ve tüm dünyaya yönelik yayınlar yaparak onlara ulaşmakta, Türk kültürünü tanıtmakta, milli hikâyeyi tanıtmakta ve Türkiye'nin tezlerini savunmaktadır. Bu bağlamda TRT bir iletişim köprüsü görevi sağlamaktadır. Dünya genelinde olumlu Türk imajı yaratılması konusunda önemli bir görevi vardır TRT'nin. TRT'nin yurt dışına yaptığı yayınlar Türk dış politikasının diplomasi alanındaki girişimlerine destek veririken, aynı zamanda da kamu diplomasisi alanındaki eksik kalan yönleri tamamlamaya çalışmaktadır. TRT'nin yurtdışına yaptığı ilk yayınların asıl amacı ise, yurtdışında yaşayan Türk kökenli insanların Türkiye ile olan bağlarını güçlendirmek, farklı toplumlar içerisinde yaşarken kendi kültürlerini ve dillerini kaybetmemelerini sağlamaktı.

TRT bugün sahip olduğu 14 televizyon ve radyo kanalı ile birlikte Türkiye'nin kamu diplomasisine yönelik faaliyetlerine katkı sağlamaktadır. Bünyesinde bulundurduğu bu kanallar: TRT- 1, TRT-Türk, TRT-World, TRT-Haber, TRT Spor, TRT-Avaz, TRT-Kurdi, TRT-Çocuk, TRT-Belgesel, TRT-Müzik, TRT-El Arabıa, TRT-Diyanet, TRT Okul ve TRT-3'tür. Bu kanallar arasında olan TRT-World, TRT-El Arabıa, TRT-Avaz ve TRT Kurdi, kamu diplomasisi çalışmaları altında değerlendirilebilecek öncelikli kanallar arasındadır. Bunun sebeplerinden bir tanesi ise, TRT-World kanalının dünya dili kabul edilen İngilizce'de yayın yapmasıdır. Bu sayede Türkiye'nin uluslararası prestiji arttırılmaktadır. TRT-World kanalı Amerika, Asya, Avrupa, Ortadoğu ile Afrika ve Türkiye bölgelerinde yaşanan olaylara ilişkin yayınlar yapmaktadır (https://www.trtworld.com).

Türkiye'nin başta TRT kanalı olmak üzere diğer haber ajanslarıyla birlikte yürüttüğü çalışmalar, kamu diplomasisi alanında hedeflenen sonuçların alınması noktasında Türkiye'ye dış politika konusunda büyük destek sağlamaktadır. Hedef kamuoyunun dinlenmesinin önemli olduğu kamu diplomasisi stratejilerinde, yapılan yayınlar ile hedef kamuoyunu hem dinleme hem de tanıma fırsatı olmaktadır. Bununla beraber uygulanan kamu diplomasisi politikalarının, uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilip desteklenmesi ve sonucunda da bu politikaların meşruiyetinin sağlanması noktasında televizyon kanallarının yine önemli rolleri vardır (Sancar, 2015: 452).

3.1.2.7. Kızılay

Kızılay, kurulduğu 1868'den günümüze dek toplumsal dayanışmayı sağlamak, sosyal refahın gelişmesine katkıda bulunmak, yoksul ve muhtaç insanlara barınma, beslenme ve sağlık yardımı gibi zaruri yardımları ulaştırma görevini ifa etmektedir. Kızılay, insanların acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışarak, insan hayatını ve sağlığını korumak, onun kişiliğine saygı göstermek ve insanlar arasında karşılıklı anlayışı, dostluğu, saygıyı, iş birliğini ve sürekli barışı getirmeyi hedefleyen ve bunları yaparken hiçbir ayrım gözetmeyen bir kurumdur. Kızılay ihtiyaç anında yardımlaşmanın ve dayanışmanın, eşitliğin, insancıllığın, tarafsızlığın ve barışın simgesidir. Tüm bunların yanında Kızılay, eğitim, sağlık, kan tedarik etme, afet, sosyal hizmetler, uluslararası yardım, göç ve mülteci hizmetleri, ilk yardım ve mineralli su işletmeleri gibi alanlarda da çalışmaktadır (Kızılay, 2019a).

Kamu diplomasisi faaliyetlerini gerçekleştirmek için önde gelen kuruluşlardan olan Türk Kızılay'ı, önce 11 Haziran *1868'de "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti"* yani *"Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"* adıyla kurulmuş, daha sonra 1877'de *"Osmanlı Hilaliahmer Cemiyeti",* Cumhuriyetle birlikte *"Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti"* olarak revize edilmiş, 1935 yılında *"Türkiye Kızılay Cemiyeti"* adıyla, 1947 yılında ise *"Türkiye Kızılay Derneği"* adıyla faaliyet göstermiştir. Bu kuruma Kızılay adını ise Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk vermiştir (Karadağ, 2016: 225).

Türk Kızılay Derneği adı ile bir Dernek gibi gözükmesine rağmen "*Türkiye Cumhurbaşkanının yüksek himayeleri altındadır"* statüsü ile Türk Kızılay Derneği özerk bir diplomasi aktörüdür (Battır, 2017: 141).

Türk Kızılay Derneği insani diplomasi adına Türkiye'nin yapmış olduğu bir kuruluştur. Türk Kızılay Derneği'nin dünya üzerinde birçok ülkeye ve bölgeye yaptığı yardımlar bulunmaktadır. 2015 yılında Bosna Hersek su baskını, 2012 yılında sınır komşusu Suriye başta olmak üzere mültecilere yapılan yardımlar, 2016 yılı itibari ile Myanmar'da Müslümanlara yapılan yardımlar en çok bilinen yardımlardır.

Somali, Pakistan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan gibi ekonomik zorluk çeken birçok ülkeye yardım eli uzatan Türk Kızılay Derneği bu ülkelerde konut, okul, kamu tesisleri inşaat etmesinin yanında gıda yardımları için tespit ve destek vermektedir (Battır, 2017: 152).

3.1.2.8. Türk Hava Yolları (THY)

Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında özellikle dış ilişkilerine önemli katkılarda bulunan kurumların başında ilk olarak 1933 yılında hayata geçirilen Hava Yolları Devlet İşletmesi İdaresi ve 1956 yılında da şu anki adını alan Türk Hava Yolları (THY) gelmektedir. Gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetleriyle Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda önemli bir markası haline gelen THY, kamu diplomasisi çalışmaları açısından da önemli bir aktör olarak görülmektedir (Selçuk, 2015: 328).

Türkiye'nin ticaret ve turizminin ilerlemesinde aktif olarak rol oynayan THY, dış politikada da etkin bir rol alarak kamu diplomasisinde önemli bir duruma gelmiştir. Her bölgede yaptığı farklı tanıtım ve reklamlar, uluslararası alanda futbol gibi çeşitli etkinliklere yaptığı sponsorluklar, bunlarla beraber Türkiye'nin kültürünü ve misafirperverliğini çeşitli zengin menüleriyle tanıtması, misafirlerine hoş karşılamalar yapıp, Türkiye'nin imajına katkı sağlamaktadır. Örneğin 2009 yılında dünyanın en büyük futbol kulüplerinden biri olan Barcelona'nın uçuş sponsorluğunu üstlenmiş, bu

sayede hem Türkiye'nin hem de kendisinin reklamına büyük katkı sağlamıştır. 2010 yılında ise THY bu sefer Avrupa'nın en büyük basketbol organizasyonu olan Euroleague'e sponsorluk yapmış, 2016 yılına gelindiğinde ise spordan farklı olarak bu kez tüm dünyada izlenme rekorları kıran Batman V Superman: Adaletin Şafağı adlı filme sponsorluk sağlamıştır. Bu sayede de olumlu marka algısı yaratıp, görünürlüğünü arttırmıştır (www.turkishairlines.com). Yaptığı bu etkinlikler ile üst üste 5 yıl Avrupa'nın en iyi havayolu seçilen THY, 'Uluslararası Alanda En Başarılı Şirket', 'Yılın Global Türk Markası' ödüllerini almıştır. THY yalnızca yolcu taşımacılığında değil uluslararası alanda ve çok sayıda alt markaya sahip olması ile havacılık sektöründeki konumunu ve itibarını yükseltmektedir (Köksoy, 2016: 253).

Türkiye'nin tanıtımını arttırmak için sloganların kullanımını da yaygınlaştıran THY bu konuda önemli adımlar atmıştır. Örneğin, Türkiye'nin sloganlarından biri olan 'Invest in Turkey/Türkiye'ye yatırım' ve 'Discover the Potential-Turkey/ Potansyelini Keşfet-Türkiye'nin' Uçak gövdelerine yazılması, Atatatürk Havalimanında Turkish Airlines Lounge İstanbul yolcu salonunda wireless şifresinin 'investinTurkey' yapılması, bu sloganlarla ilgili görsellere Skylife ve Business dergilerinde ve Airshow ekranlarında yer verilmesi de 113 ülkede 284 noktaya uçuş gerçekleştiren THY'nin kamu diplomasisi çalışmalarına örnektir (THY, 2016b).

3.2. Türkiye-Kosova İlişkileri

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlını ilan eden Kosova Cumhuriyeti'ni Türkiye sadece 1 gün sonra, 18 Şubat 2008 tarihinde tanımıştır. Ayrıca tüm ülkelere Kosova'yı tanımaları için çağrıda bulunmuştur. Türkiye sadece Kosova'ya değil, tüm Balkan Ülkeleri'ne her zaman dostça ve barışçıl yaklaşımlar sergilemiştir. Türkiye'nin tavrı gerek savaş durumunda gerekse barış durumunda hem Kosova'ya hem de tüm Balkanlara aynı hassasiyette olmuştur. Kosova ile ilişkileri ise ortak tarih geçmişi sebebiyle dostluk bağları ile akraba bağları temelinde ilerlemektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi de Kosova'nın 523 sene Osmanlı himayesi altında kalmış

olmasıdır. Bunun yanı sıra bugün hala Kosova'da pek çok Türk kökenli bireylerin yaşamasıdır. Özellikle Kosova'da yaşayan etnik gruplarından birini Türklerin oluşturması Türkiye için çok önemli bir durumdur. Bu insanların her zaman haklarının gözetilmesi ve Türkiye ile olan bağlarının kopmaması için özel bir alaka vardır bu ülkeye. Bu durum Kosova'nın Türkiye ile ilişkilerinde büyük rol oynamaktadır (www.insamer.com).

Türkiye, sadece kamu diplomasisi uygulama amacına yönelik olarak değil, her zaman Kosova'nın yanında olmuş ve çok büyük yardımlarda bulunmuştur. Kamu diplomasisindeki gelişmelerle beraber ise Türkiye'nin Kosova'ya desteği değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklilkler olumlu yönde olmuş ve iki ülkeyi birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Ekonomi, eğitim, sağlık, kültür ve bunun gibi pek çok alanda diplomatik ilişkiler geliştirilmiş, iki ülke arasında bugüne dek 45 anlaşma imzalanmıştır. Bu iki ülke arasında birçok anlaşma yapılmasıın yanında vizelerin kaldırılması da önemli bir konu olmuştur. Vizelerin kaldırılması; iki ülke arasındaki iletişimin güçlenmesi, ekonomik gelişmelerin kurulması ve öğrencilerin Türkiye üzerinden Avrupa ve diğer dünya ülkelerine transit geçiş sağlaması için çok önemli bir adımdır (Özlem, 2016: 355). Ayrıca yapılan vize konusundaki anlaşmayla iki ülke vatandaşlarının turist olarak kalmasına imkân verilmiştir. Bu konudaki madde; *"Geçerli diplomatik, hizmet ve normal pasaportları olan her iki ülke vatandaşları giriş çıkışlarda ve transit geçişlerde, ülkeye giriş tarihinden itibaren 90 gün içerisinde ülkede kalma hakları bulunmaktadır."* şeklindedir (Özlem, 2016: 359).

Ticaret alanında da önemli bir iş birliği içindedir iki ülke. Kosova Cumhuriyeti 2008'de bağımsızlığını ilan ettiğinde, o yıl içinde Kosova Türkiye Ticaret Odası kurulmuştur. Kosova ve Türkiye arasında kurulan Ticaret Odasının amaçları ise, Kosova ile Türkiye arasında ticaretin geliştirilmesi ve yatırımların yapılmasıdır. Ticari ilişkilerin geliştirilmesinin yanında, ticari konularda tecrübe aktarımı, karşılıklı bilgi alışverişi olması, iş birliğinin arttırılması, yatırım ve ekonomik ilişkinin teşvik edilmesidir. Bu konuda, Kosova Ticaret ve Sanayi Bakanı Vesel Krasniqi, iki ülkenin her zaman sahip olduğu iş birliği ruhunun artacağına inandığını belirtmiş ve şöyle

devam etmiştir: *"Türkiye'nin olağanüstü koşullarda bile Kosova'nın yardımına geldiğini çok iyi biliyoruz (örnek: 1999 Kosova Savaşı) Savaştan başlayarak, yeniden yapılanmada, ülkenin kalkınmasında ve şimdi ekonomi alanındaki yatırımlarla desteklemeye devam ediyor. İki ülke için ve özellikle tedariğinin büyük kısmını Türkiye'den yapan firmalar için gerçekten kolaylık sağlayan bir yasa. Bizim yerli ürünlerimizin Türkiye pazarında tanıtılmasında ve Türk ürünlerinin bizim ülkemizde tanıtılmasına alan sağlıyor."* (https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-kosova-iliskileri-kovid-19-pandemisi-doneminde-ivme-kazandi/1902161).

Türkiye hem yatırım alanında hem de ticaret alanında Kosova'nın ilk beş partneri arasında bulunmaktadır. Türkiye'nin Kosova'dan ithalatında başlıca ürünleri kauçuk ve ham deri yer almaktadır. Kosova ise Türkiye'den en başta tekstil ürünleri ile gıda ürünleri almaktadır. Tüm bunların yanı sıra, Kosova'nın altyapı, sigorta, bankacılık gibi birçok alanında Türk yatırımcıları yer almaktadır. Kosova'da devlete ait olan posta şirketi ve Telekom şirketinin ise %75'lik hissesi ile ilgilenen 4 şirket vardır ve bunların arasında bir Türk firması mevcuttur. Ayrıca Türkiye İş Bankası, 2013 yılında başkent Priştine'de ilk şubesini açmıştır (http://www.tuicakademi.org/gecmisten-bugune-turkiye-kosova-iliskileri/). 2008 yılında 141 milyon Euro olan ithalat ise 2020 yılına kadar 300 milyon Euro yükselmiş, 2019 yılında 431 milyon Euro artmıştır. 2019'da ise 2018 yılına göre Türkiye'den ithalat yaklaşık %28 oranında artmıştır. Böylece Türkiye Kosova'nın, Almanya'dan sonra %12,3 ile ikinci ithalat partneri konumuna gelmiştir (https://www.deik.org.tr/uploads/deik-balkan-talks-turkiye-kosova.pdf).

Kosova ve Türkiye arasında askeri alanda iş birliği de bulunmaktadır. Bu sayede ikili ilişkiler daha fazla ilerletilmiştir. Türkiye, Kosova'nın toprak bütünlüğünü korumasına ve siyasi egemenliğinin güvenliğine büyük önem vermekte ve bu konuda ülkeye destek olmaktadır. Türkiye bugüne dek her zaman, Kosova'nın tüm bağımsız ülkeler gibi kendi ordusuna sahip olmasını desteklemiştir. Bu kapsamda NATO'ya üye olarak Türkiye'nin, Kosova'da KFOR barış gücü varken, bu bünyede hizmet eden 350 civarında askeri bulunmaktaydı. Ayrıca Kosova'da, EULEX, AGİT ve UNMIK görev yaparken, bu yapıların içinde görev yapan Türk polis ve sivil varlığı da bulumaktaydı (http://www.tuicakademi.org/gecmisten-bugune-turkiye-kosova-iliskileri/).

3.3. Kosova'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Uygulayan Kurumlar

Kosova-Türkiye diplomatik ilişkilerinin her iki toplum için de oldukça önemli noktaları bulunmaktadır. Önemli olmasının sebebi ise iki toplum arasında tarihi ve kültürel açıdan önemli bir bağın var olmasıdır. Özellikle, 1912'den sonra artan ve Kosova'dan gelen Türk, Arnavut ve Boşnakların Türkiye'ye göçleri ile beraber bu bağlar epeyce derinleşmiştir. Yaşanan siyasi gelişmeler karşısında Türkiye'nin tutumu da bu bağları pekiştirmiştir (Uysal, 2011: 12).

Türkiye, Kosova mücadelesi boyunca ve Bosna Savaşı süresince, Kosova'ya destek olmaya çalışmıştır. Öyle ki ambargoları hiçe sayarak silah yardımında bile bulunmuştur. Var olan kaynaklara bakıldığında Türkiye'nin Kosova politikası, 90'lı yıllar boyu izlediği en uzun süreli ve en aktif dış politikasıdır.

Türkiye, bu politikaları uygulamada yardımcı olan kamu diplomasisi pratiklerini ise çeşitli kurumlarla yürütmektedir. Bu bölümde anlatılacak olan bu kurumların başında ise Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Diyanet Vakfı ve sağlık bakanlığıdır.

3.3.1. Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Faaliyetleri

Kosova'nın yapılandırılma sürecinde, birçok ülkede kalkınma ajansları ve STK'ların harekete geçmiş olduğu belirtilmektedir. Süreçteki en büyük yatırımın ise TİKA aracılığıyla Türkiye tarafından yapıldığı açıklanmıştır. Kosova İstatistik Ajansı verilerinde TİKA'nın Kosova'ya 290 milyon EURO yatırım yaptığı görülmektedir. Türkiye'nin, Priştine'de ofisi bulunmakta olup daima Kosova hükümetini desteklediği de bilinmektedir (Ekşi, 2014: 220).

2008 yılı kaynaklarının en çok harcandığı ülkeler sıralamasında bölge ülkelerinden Kosova'nın, Afganistan, Moldova ve Filistin'den sonra 4. sırada yer aldığı görülmektedir. Makedonya 5. Sırada ve Karadağ ise 6. Sırada bulunmaktadır. Balkan ülkelerinin, TİKA kaynaklarının en çok harcandığı bölgeler sıralamasında, %24.58'lik oranla, 2. Sırada yer aldığı belirtilmektedir (Karagül, 2013: 94).

TİKA, Kosova'daki camilere de yatırım yaparak tarihi ve kültürel eserlerin korunması adına katkıda bulunmuştur. Eğitim, sağlık, kültür alanındaki yatırımlarının yanı sıra Türk şirketleri Âdem Jashari Havaalanını inşa etmiş ve kullanıma açmıştır. Kosova Enerji Distribütörlüğünü de Türk şirketleri almış bulunmaktadır (www.tika.gov.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

TİKA'nın Kosova'da yaptığı faaliyetleri genel olarak eğitim, sağlık, ekonomik kalkınma, kültürel etkinlikler, restorasyon ve idari-sivil altyapılar olmak üzere toplam altı ana başlık altında bir araya gelmiştir.

Tablo 2: Yapılan Faaliyetlerin Yıllara Göre Sayısı

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	TOPLAM
Yapılan faaliyetlerin sayısı	17	17	19	29	19	22	18	141

Kaynak: Pacolari, 2019: 67

Tablo 3: Yapılan Faaliyetlerin Alanlara Göre Yüzdelik Dağılımları

	Eğitim	Ekonomik kalkınma	Kültürel etkinlikler	İdari ve sivil altyapı	Sağlık	Restorasyon
Yapılan faaliyetlerin yüzdelik dağılımları	%24,1	%19,1	%18,4	%17	%12,8	%8,5

Kaynak: Pacolari, 2019: 67

Eğitim alanındaki etkinliklere bakıldığında, TİKA'nın Kosova'nın Jupa bölgesinde yaşayan Boşnak gençlere yönelik düzenlenen Türkçe kursları için gereken ihtiyaçların ve eksikliklerin giderilmesi ile Türkçe kurslarının desteklenmesi örnek verilebilir. Ayrıca, Kosovalı öğrencilerin Türkiye'de mesleki eğitim ve girişimcilik eğitimi almaları, 16-18 Ekim 2014'te Elazığ'da düzenlenen VII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'na Kosovalı bilim insanlarının katılımlarının desteklenmesi, Kosova'da bulunan Türk Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim projesinin hayata geçirilmesi ve TİKA'nın Kosova ofisinde çalışan Kosovalı personellerinin Türkiye'de asistan eğitimi alması yine başlıca örnekler arasındadır. (Pacolari, 2019: 68-76).

Restorasyon ve ziyaretler alanında yapılan etkinliklerdeyse, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çeşitli açılış törenlerine katılımı örnek gösterilebilir, bu bağlantıların çoğu canlı bağlantı katılımı şeklinde olmuştur. Bu açılışlardan bir tanesi

2015 yılında TİKA'nın restore ettiği Mehmet Akif Ersoy Camii açılış merasimidir. 2016 senesinde yapılan, TİKA tarafından restore edilen Kosova Prizren Emin Paşa Camii açılışı da diğer açılış merasimidir. Canlı bağlantı ile açılış törenine katılım sağlayan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TİKA'nın çağdaş alperenler olduğunu söylemiş ve her projesinin ayrı anlam ve öneme sahip olduğunu anlatmıştır (www.tika.gov.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Kültürel alandaki etkinliklere genel olarak bakıldığında, Gönül Coğrafyası Kültür Buluşmaları Projesi bulunmaktadır. Bu proje kapsamındaysa TİKA tırı tüm Balkan ülkelerini gezerek çeşitli faaliyetler göstermektedir. Kosova'nın Prizren ve Mamuşa şehirlerinde faaliyetler düzenlenerek, ortak değerler teması içinde Türk kültüründen Hacivat Karagöz, semazen, meddah gibi gösteriler yapılarak, fasıl ekibi ile ilahiler okuyup, şerbet ve pamuk şeker ikramlarında bulunulmaktadır. Bir diğer kültürel faaliyetse, 2012'da Kosova Türk Araştırmacılar Derneği Başkanı Raif Vırmiça'nın 3 ciltlik Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri kitabının TİKA aracılığı ile basılmış olmasıdır. 2014 yılındaysa Prizren'de düzenlenen Balkanlarda İrfani Geleneğin İhyasına Bir Katkı başlıklı panel ve konserlerin, kültürel konferansların yanında 2013'te Kosovalı öğrencilere tarihi ve kültürel gezi programının yapılması bu alandaki başlıca örneklerdendir (www.tika.gov.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Sağlık alanında yapılanlara bakıldığında ise, sağlık kurumlarının onarımı, eksikliklerinin giderilmesi, donanımlarının sağlanması örnek olarak verilebilmektedir. 2012'da ambulans bağışlanmış, 2016'da Dr. Vezir Bajrami Ana Aile Hekimliği Merkezi'ne tıbbi cihaz ve malzeme verilmiş ve Araştırma Hastanesine yataklı yoğun bakım servisi kurulmuştur. Bunların yanı sıra 2014'te Kosova Sağlık Bakanlığı personeline Türkiye'de eğitim verilmesi gibi hem sağlık hem de eğitimi kapsayan projeler görülmektedir (www.tika.gov.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Ekonomik kalkınma alanındaki desteklerde, Kosovalı çiftçilerin, sebze ve meyve üretim eğitimi alması sağlanmıştır. Bu sayede meyve fidanı yetiştirilmesi, Mamuşa köyündeki domates yetiştiriciliğinin artırılması, süt üreticilerine destek çıkılması gibi tarım ve hayvancılıkla ilgili yardımlar yapılmıştır. Yerli üretici bu sayede büyük ilerleme kaydetmiştir. Bunların yanında kadın istihdamının artırılması için dikiş-nakış kursu gibi kurslar açılmış ve bu alanlarda eğitimler verilmiştir.

3.3.2. Kızılay Faaliyetleri

Türk Kızılayı, bugüne dek 138 farklı ülkede olan doğal afetlere ve insan kaynaklı afetlere müdahalede bulunarak, ihtiyaç sahiplerinin barınma ve beslenme gibi en temel ihtiyaçlarını gidermiştir. Türk Kızılayı en başta Kosova, Filistin, Sudan, Pakistan, Kırgızistan, Endonezya, Sri Lanka, Somali olmak üzere birçok ülkede insani yardım faaliyetlerine imza atmıştır. Kızılay bu ihtiyaç sahibi ülkelerdeki etkinliklerini konut, ibadethane, okul, toplum merkezi, kamu tesisleri, geçim kaynaklarının temini ve desteklenmesi, sağlık, eğitim, sosyal yardım, tarım ve sulama gibi önemli alanlarda yapmaktaktadır. (https://www.kizilay.org.tr).

Kızılay'ın birçok ülkede olduğu gibi Balkanlarda da oldukça aktif faaliyet gösterdiği görülmektedir (Karadağ, 2016: 226). Kosova'da ise 2000 yılından beri faaliyet göstermektedir.

Kızılay'ın yaptığı faaliyetler genel olarak gıda yardımı, kurban eti kesimi ve dağıtımı ile giyecek yardımlarıdır. Ramazan ayı sebebiyle *"Ramazan'ı Bu Hilalin Altında Paylaşalım"* sloganıyla Kızılay'ın bir kampanya başlatmasıyla 33 ülkede aynı gün iftar programı organize edilmiştir. Bu ülkeler arasında; Makedonya ve Bosna-Hersek de vardır (Karadağ, 2016: 124).

2007'de Türk Kızılayı insani yardım çerçevesinde yaklaşık 20 gün Prizren'de kalmıştır. Prizren'deki 200 aile için gıda malzemesi, gençlere yönelik spor

malzemeleri, öğrencilere yönelik kırtasiye malzemeleri götürülmüştür. Bu yardımlar 2 bin gıda paketi, gençler için 2 bin spor malzemesi, öğrenciler için 2 bin adet çanta ve kırtasiye malzemesini kapsamaktadır (https://www.hurriyet.com.tr).

2016 yılında Kızılay yetkilileri, Kosova'daki köyleri tek tek dolaşarak ihtiyaç sahibi ailelere Türk Kızılay'ının göndermiş olduğu yardım paketlerini dağıtmıştır. Bu yardım bağlamında din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin Türk, Arnavut, Boşnak ve Romen asıllı ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılan paketlerde, 4 kişilik bir ailenin 1 aylık gıda ihtiyacının karşılandığı açıklanmıştır (https://www.kosovahaber.net).

2016-2017 yıllarında Kızılay'ın Kosova'ya çeşitli yardımlarda bulunarak, ihtiyaç sahiplerine ve öğrencilere tekerli sandalye, gıda paketi, giyim ve battaniye desteğinde bulunmuş olduğu belirtilmektedir. 2018'de ise Türk Kızılay'ı ve Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı iş birliğiyle, Kosova'nın güneybatısındaki Prizren ve Mamuşa şehirlerinde ihtiyaç sahibi ailelere insani yardım dağıtılmıştır. Bu yardımlarda Türkiye'den giden 2 tır giyim, tekerlekli sandalye, koltuk değneği gibi malzemeler, çocuk oyuncakları ile bin adet gıda kolisi vardır. Yaklaşık 80 bin Euro değerindeki bu yardımlar, ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır (https://www.yenisafak.com).

2019 senesinde ise Türk Kızılay'ı tarafından dağıtılmak üzere 150 adet büyük baş hayvan kesilerek, altı bin ihtiyaç sahibi aileye iletilmiştir. (https://www.sabah.com.tr).

3.3.3. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Faaliyetleri (İHH)

İHH, 1992 yılında kurulmuş ve faaliyet göstermeye başlamıştır. Gönüllü bir şekilde gerçekleştirilen çalışmalar 1995 yılından sonra kurumsal bir yapıya geçmiştir (https://www.ihh.org.tr/)

İHH'nın yardım faaliyetleri öncelikli olarak, savaş ve savaşın etkisinin sürdüğü bölgelere ulaştırılmakta ve bununla beraber, afet bölgelerinde ve yoksullukla mücadele eden bölgelerde de çalışmalar sürdürülmektedir. İHH kurumu, 5 kıtada 136 ülkeye yardım iletildiğini açıklamıştır. Bunun yanında, bu yardımların iletilmesinde hem Türk halkı hem de BM'nin kuruluşları ile iş birliği içinde olunduğu iletilmiştir. Bu yardım fonlarına da 300 kurumun katkısının olduğu bildirilmiştir. (İstanbul Politikalar Merkezi, "Türkiye'nin Barış İnşası Çalışmalarında Sivil toplumun Rolü Çalıştayı").

İHH, Balkanlar başta olarak birçok coğrafyada acil yardım, sosyal yardım, eğitim yardımlarıyla birlikte, insan hakları ihlallerine dayalı meydana gelen mağduriyetlerin giderilmesi konusunda, kalıcı konut ve eğitim merkezlerinin inşa edilmesi, su kuyuları açılması ve buna benzer projeleri de yürütmektedir (Kurtuluş, 2014: 22).

İHH 2017 yılında Balkan ülkelerinde, yukarıda bahsi geçen konularda 126 proje gerçekleştirmiştir. Koruma ve Yetim Çalışmaları ile birlikte 2017-2018 yıllarında Yetim Sponsorluk Sistemi faaliyete geçirilmiş, bunun sonucunda Balkanlar'da 5.598 çocuğun ihtiyaçları bağış yapan dernek ve sponsorlar tarafından karşılanmıştır. Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Karadağ'ın da yer aldığı 22 ülkede 175 bin kişiye yakacak ve giysi yardımları yapılmış olduğu belirtilmektedir (Özlem, 2016: 312). 2016 yılında Yeşilay iş birliği ile Uyuşturucuyla Mücadele Programı faaliyete geçirilmiş, Balkanlar'da Uyuşturucuyla Mücadele Programı ile birlikte 2017'de Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan Sancak, Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'da uyuşturucu bağımlılığı konusunda farkındalık programlarının düzenlenmiş olduğu belirtilmektedir (Purtaş, 2013: 8).

İHH'nin Kosova'ya yönelik birçok insani yardımı bulunmaktadır. Bunların başında, 2010 yılında hayırsever ailelerin bağışladığı yardımları yetim çocuklara ulaştırmaları gelir. Bu yardımlar çerçevesinde Kosova'da 50 yetime nakdi yardım yapmıştır. Yine 2010 yılında İHH, ayni ve nakdi yardımların yanı sıra yetimlerin moral

ve motivasyonu için çeşitli programlar ve faaliyetler düzenlemiştir. (https://www.ihh.org.tr/haber/kosova)

Yine 2010 senesinde Kurban Bayramı'nda da yetimleri yalnız bırakmamışlardır, yetimlere gönüllüler aracılığıyla bayramlık hediye göndermişlerdir.

2016 senesinde ise Kosova'da şiddetli yağmur ve karın neden olduğu selden etkilenen mağdurlara İHH'nın Kosova'daki partneri Arasta Derneği yardım ulaştırmıştır. Bu kapsamda erzak ve giyecek yardımı iletilmiştir. Ramazan 2017 çalışmaları kapsamında da Kosova'ya giden İHH ekipleri, Kosovalı 200 gazi ve şehit ailesine gıda yardımı yapmıştır.

İHH'nin kültürel anlamda yaptığı yardımlardan biri ise 2017'de, Kosova İlahiyat Fakültesi profesörleri tarafından hazırlanan 4 ayrı ders kitabını yüksek lisans ve doktora programında kullanılmak üzere bastırmış olması ve bu kitapları üniversiteye hediye etmiş olmasıdır. Bu kitapların, fakültenin konferans salonunda öğrencilerin ve hocaların katıldığı bir programla tanıtımı yapılmıştır. Tanıtımlar, kitapların yazarları tarafından gerçekleştirilmiştir. (https://www.ihh.org.tr).

Basılan dört kitabın isimleri ve yazarları ise şu şekildedir:

- Önde Gelen Tefsir Bilimleri: Ahmet Adiloviç
- Peygamberimizin Hadislerin Gölgesinde: Prof. Ascs. Dr. Musa Vila
- İslam'da Sünnetin Konumu: Prof. Ascs. Dr. Sulejman Osmani
- Müslüman Azınlıkları Fıkhı: Dr. Shefqet Krasniqi

Restorasyon alanında ise, 2017 yılında, Kosova'da Hasan Priştina Üniversitesi'ne destek vererek öğrenci ve öğretim üyeleri tarafından kullanılan iki sınıf ve iki odayı restore çalışmaları olmuştur. İHH, ayrıca bölüme sandalye, masa, kitaplık ve kitap yardımı da yapmıştır (https://www.ihh.org.tr).

İHH, 2020 senesindeyse Kurban Bayramı dolayısı ile de Kosova'nın başkenti Priştine, Prizren, Skenderay ve Mamuşa bölgeleri dahil 15 belediyedeki ihtiyaç sahiplerine bayram süresi boyunca kurban eti ulaştırmıştır. Yaklaşık 2000 aileye bu şekilde yardım ulaşmıştır (https://www.ihh.org.tr/haber/kosova).

Yine 2020 senesinde korona virüsü sebebi ile, Kosova'da temel yaşam malzemelerine ulaşamayan yaşlı, hasta, engelli ve ihtiyaç sahibi ailelere olan yardımlara bulunmuşlardır. Bu kapsamda İHH ekipleri, Kosova'da çalışamayan ve yardıma muhtaç ailelere 400 adet gıda paketi dağıtmıştır (https://www.ihh.org.tr).

3.3.4. Türk Diyanet Vakfı Faaliyetleri

Türkiye Diyanet Vakfı, 13 Mart 1975'te kurulmuştur. Kuruluş amacı, yeryüzünde iyiliğin egemen olması için insanlara ve bu yolda çaba sarf eden kurumlara maddi ve manevi destek olmak şeklinde açıklanmıştır. Türkiye Diyanet Vakfı'na, 13 Ocak 1978 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile de vergi muafiyeti getirilmiştir (https://www.haberturk.com).

Vakfın asıl önceliği, din hizmetlerini devam ettirmektir. Bu bağlamda, vakıf kurulduğundan bu yana, din hizmetlerinin doğru ve eksiksiz bir şekilde geniş kitlelere ulaştırılması ve aynı zamanda dini hizmetlerde görev alacak kişilerin yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde birçok önemli görevi üstlenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesinin yeterli olmadığı birçok faaliyeti vakıf, kendi maddi kaynaklarıyla hayata geçirmiştir. Bununla beraber, Kur'an kursları, camiler, eğitim merkezleri, müftülükler ve müftülük lojmanlarının vs. ihtiyaçlarını da vakıf büyük oranda gidermektedir. Diğer üstlendiği görevler ise, araştırma merkezleri kurmak, İslami ilimler ve İslâm sanatları gibi konularda yayın yapmak, hastalara yardım etmek, Türkiye dışında hayatını sürdüren Türklerin dinî ve kültürel hayatlarına katkı sunmak, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmek, öğrencilere burs imkanları sunmak, öğrenciler için yurt inşa etmektir (Uzunoğlu, 2012: 461).

Vakfın Balkanlarda birçok önemli faaliyetleri olmuştur. Bunların başında camii, mescit ve ibadethane inşası ile türbe onarımları gelmektedir. Fakat Vakfın Balkanlarda yapmış olduğu faaliyetler yalnızca inşa çalışmalarıyla kalmamaktadır. TDV, Avrupa ve Balkanlar'daki Eğitim ve Kültür Hizmetleri kapsamında 'Avrupa Uluslararası Öğrenci Programı' ismiyle bir proje sürdürmektedir. 2016'da Balkan ülkelerinin de katılmış olduğu 15 farklı ülkeden 662 öğrenci, 6 farklı ilahiyatta eğitim görüp, 391 öğrencinin de mezun olmuş olduğu belirtilmektedir. Belirtilen eğitim programından toplamda 1390 öğrenci yararlanmış olduğu açıklanmıştır (TDV, 2016: 60).

TDV'nin Avrupa ve Balkanlar'a yönelik birçok dini ve insani yardımlarda bulunmuş olduğu belirtilmesine rağmen, sadece Kosova'ya yönelik çok fazla yardım faaliyeti olmamıştır. Birkaç faaliyetle sınırlı kalmıştır bu yardımlar. Bu yardımların en önemlisi, Kosova İslam Birliği'nce 2012'de temelleri atılan ve Türkiye Diyanet Vakfi (TDV) katkılarıyla yapılacak Priştine Merkez Camisi'dir. Caminin inşasına 2012 yılında başlanmış ancak henüz tamamlanamamıştır. Çalışmaları halen devam etmektedir (https://www.trtavaz.com.tr).

2019 senesinde ise *"Kardeşlerini Unutma, Beklenen Sensin"* sloganıyla yola çıkan TDV gönüllüleri, Kosova'nın başkenti Priştine başta olmak üzere ülkenin dört bir yanındaki ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüş, bu kapsamda 600 aileye erzak dağıtımı yapılmıştır. Yardımlar genelde Müslümanların öğlen ve ikindi namazı sonrası yoğun olarak buluştuğu camilerin avlusunda yapılmıştır. Yardımı alamayacak durumdaki muhtaçların paketleri ise ekipler tarafından kapılarına götürülmüştür. Vakıf gönüllüleri, Kosova'daki mağdur ve mazlum yetimlerin de evlerini ziyaret ederek çeşitli oyuncak ve yardım kolileri ile destek olmuştur. Kumanya malzemeleri içerisindeyse 10 kilo pirinç, 5 kilo şeker, 5 litre yağ, 1'er kilo da kuru fasulye, tuz ve makarna olduğu açıklanmış ve bu kumanyaların bir ailenin 2 haftalık ihtiyaçlarını karşılayacağı belirtilmiştir (https://www.trthaber.com).

3.3.5. Sağlık Bakanlığı Faaliyetleri

2 Mayıs 1920 yılında kurulan Sağlık Bakanlığı, bugüne dek tüm dünyada birçok ülkede yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Türkiye-Kosova sağlık konusundaki iş birliği ise, diğer ülkelerce örnek gösterilmektedir. Kosova'da tedavisi olmayan hastaların Türkiye'ye tedavi edilmesi amacıyla gönderildiği belirtilmektedir. Türkiye ve Kosova arasında yapılan iş birliği ile her yıl en az 100 hastanın tedavisinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapıldığı belirtilmektedir.

Kosova eski Başbakanı Bajram Rexhepi beyin kaması geçirerek Priştine'den Türkiye'ye tedavi olmak amacıyla geldiği bilinmektedir. Bu tür iş birlikleri ile birlikte Kosovalı sağlık personeli de Türkiye'ye eğitim almak için gelmektedir. Bu da Türkiye'nin Kosova'ya sağlık seköründeki gelişimine katkısını göstermektedir. Türk doktorlarının da kimi zaman Kosova'ya gidip, sağlık taramalarında bulunup, ameliyat yaptıkları belirtilmektedir. Bunların yanında TİKA, Kosova'nın değişik sağlık birimlerinin tadilatını yapmakta ve tıbbi araç ve gereçlerindeki eksiklikleri gidermektedir (Sevin, 2016: 90).

2016 senesinde Kosova-Türkiye Sağlık Haftası kapsamında Türkiye'den Kosova'ya giden 25 uzman doktor Priştine Üniversitesi Hastanesi'nde çalışmalara başlayarak Kosovalı meslektaşlarıyla birlikte ameliyatlara girmiştir. Bu bağlamda Türkiye'den giden çeşitli alanlarda 25 uzman doktor, bir hafta boyunca çeşitli ameliyatları gerçekleştirmiştir. Kosovalı doktorlar ile karşılıklı tecrübe paylaşımı esasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmalarda özellikle maddi anlamda sıkıntı yaşayan Kosovalı hastalar tedavi edilmiştir. Bu doktorlar Türkiye'den götürdükleri çeşitli teknik ve tıbbi cihazlarla ameliyatlar gerçekleştirmiştir (https://www.haber3.com).

2019 senesinde, Türkiye, Uluslararası Organ Nakli Ağı Projesi kapsamında Kosova ile hekim ve ilgili sağlık personelleri arasında bilgi değişimi ve tecrübe paylaşımı için iş birliğine başlamıştır. Bu kapsamda, sağlık personellilerinin eğitilmesi

ve desteklenmesiyle Kosova'daki teknik kapasitenin artacağı vurgulanmıştır (https://www.sozcu.com.tr).

2020 senesinde ise, Türkiye'nin yeni tip korona virüs (Covid-19) salgınına karşı mücadeleye destek amacıyla Balkan ülkelerine gönderdiği tıbbi yardımları taşıyan askeri kargo uçağı Kosova'ya da yardım götürmüştür (https://www.aa.com.tr).

3.3.6. Yunus Emre Enstitüsü Faaliyetleri

Yunus Emre Enstitüsü'nün Kosova'daki faaliyet alanları bilimsel projeler, kültürel etkinlikler, kurslar ve Türkçe dil eğitimi olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. 2014'ten itibaren yapılan faaliyetlere bakıldığında Yunus Emre Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği faaliyetlerin büyük bir kısmının kültürel etkinlikler alanında olduğu görülmektedir. Kültürel etkinlikler toplam yapılan faaliyetlerin %67,4'lük kısmını oluştururken, kurslar %17'sini, bilimsel projeler %12,6'sını ve Türkçe dil eğitimi %3'lük kısmını kapsamaktdır. Yıllar genelinde ise yapılan faaliyetlerin çoğunluğunun 2018 yılında gerçekleştiği açıklanmıştır. Toplam 135 faaliyetin 45'i 2018 yılında, 29'u 2016 yılında, 23'ü 2015, 22'si 2017 ve 16'sı 2014 yılında yapılmıştır (Pacolari, 2019: 78).

YEE'nin Kosova'ya uyguladığı faaliyetlere bakıldığında yapılan gösteriler, konserler, çalışmalar görülmektedir. Bunların en temel amaçları ise, kültürel etkinlik alanından Türkiye ve Türk kültürü ile ilgili olan öğelerin Kosova'ya yansıtılması olmuştur. Bunlara örnekler şu şekilde verilebilir: Türk Caz Haftası kapsamında her yıl geleneksel şekilde düzenlenen Prizren ve Priştine'de yapılan Türk caz konserleri, Kosovalı çocuklara yönelik Karagöz Hacivat gösterileri yapılması, Çanakkale Zaferini anmak için Prizren Gora bölgesinde yapılan törenler, Balkanlarda Türk Müziği Esintisi adıyla Türkiye'den giden sanatçıların konser vermesi, Türk kültürünü tanıtmak için Balkan Kervanı'nın Kosova ve diğer Balkan ülkelerini dolaşarak gösteriler vb. yapması, bu gösteriler esnasında Osmanlı macun ve şerbeti gibi ikramlar yapılması. Ayrıca 15 Temmuz'u Anma Demokrasi ve Milli Birlik Günü kapsamında

sergilerin düzenlenmesi, Kosova'dan Türkiye'ye, Demokrasiye Selam Paneli düzenlenmesi de yine kültürel etkinliklere örnektir (www.yee.org.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Enstitü'nün yine kültürel faaliyetlerine bakıldığında, etkinlikler arasında Delibal, Aşk Tesadüfleri Sever gibi Türk filmlerinin gösterimleri de vardır. Bunların yanında, Prizren'de liseler arası Türk Edebiyatı bilgi yarışmalarının yapılması, Çanakkale Türküsü'nün Boşnakça'ya ve Arnavutça'ya çevrilmesi, Priştine'de Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü anma törenleri ile 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Etkinlikleri adı altında Boşnak öğrencilerin anma törenleri de kültrel alandaki faaliyelerdir (www.yee.org.tr).

YEE'nin yaptığı bilimsel projelere örnek olaraksa, 2015'te Yerinde Tarih projesi adı altında genç araştırmacıları bir araya getirmişlerdir. Proje dahilinde Kosova da içinde olmak üzere 8 ülkeden 25 araştırmacıya Türkiye gezisi düzenlenerek, seminerler gerçekleştirilmiştir. Yine 2015 yılında Prizren'de Türk Eğitimciler Semineri düzenlenmiştir. Bu seminerde Kosova'da soydaş öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmiştir. 2015'te yapılan diğer faaliyet ise, Kosova Kitabeleri projesdir. Proje kapsamında Osmanlı döneminden kalan birçok eser Latin harfleriyle yerli ve yabancıların anlayabilmesi için Türkçe'ye, Boşnakça'ya ve Arnavutça'ya çevrilmiştir. Bu konudaki diğer bir faaliyetse, Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası Projesi'yle, Kosova İslam Birliği'nde yazma eser atölyesi hayata geçirilmiştir. YEE öncülüğüyle el yazmaları dijital ortama aktarılmış ve bilim dünyasına katkıda bulunulmuştur (www.yee.org.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Eğitim faaliyetlerine verilen örneklerse: 24 Kasım Öğretmenler Günü Kutlaması sebebiyle Yunus Emre Enstitüsü, TİKA ve Kosova Türk Öğretmenler Derneği ile birlikte eğitim seminerleri vermiştir. Diğer bir örnek, Kosova Kadın Girişimciler Derneği'nin yaptığı Girişimcilik seminerleri, YEE desteğiyle Prizren

Yunus Emre Enstitüsü merkezinde tamamlanmıştır. Bu seminerlerde Girişimcilik ve Proje Yönetimi, Kadın ve Ekonomiye Katkısı başlıklı eğitimler verilmiştir. Yine enstitü aracılığıyla Prizren'de yaşayan Türk gençlerine kişisel gelişim ve eğitim projesi düzenlenmiştir (www.yee.org.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

Yapılan kurs faaliyerlerine örnek olarak, Yunus Emre Enstitüsü Kosova'nın çeşitli şehirlerinde Kosovalılara yönelik Yün Ressamlığı, Fotoğrafçılık, Takı Tasarımı, Gitar, Halı Dokuma gibi eğitim ve ekonomik kalkınmada yararlı olabilecek kurslar vermiştir (www.yee.org.tr adresinde 'Kosova' sözcüğü ile arama yapılmış ve bulunan haberlerinden elde edilen veriler bir araya getirilip derlenmiştir).

3.3.7. Diğer Kurum ve Kuruluşların Faaliyetleri

Türkiye-Kosova güvenlik iş birliği 1998 – 99 yılı savaş öncesi, savaş sırasında ve savaş sonrası dönemde çok sıkı şekilde devam etmiş olduğu belirtilmektedir. Özellikle Kosova Koruma Tugayı (TMK)'nın Kosova Güvenlik Güçleri (FSK)'ya dönüştürülmesi aşamasında ve FSK'nın Kosova düzenli ordusuna dönüştürülmesi aşamasında ciddi destekte bulunduğu belirtilmektedir (ardhmeriaonline.com). FSK'nın profesyonelleşmesi ve düzenli orduya dönüşme sürecinde Türkiye ile Kosova arasında anlaşma yapılmıştır. FSK'nın orduya dönüştürülmesi yolundaki finansal anlaşma anahtar rol oluşturmuştur. Bu anlaşmanın her sene yeniden imzalanıyor olduğu belirtilmektedir. Ankara büyükelçiliği raporunda Kosova'nın Türkiye'de öğrenim gören, tam burslu 18 askeri öğrencisinin olduğu belirtilmektedir. 11 askeri öğrencinin Kara Harp Okulu'nda, 5 öğrencinin askeri sağlık okulunda eğitim görmüş olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte terörle mücadelede görev almak üzere 2 – 3 haftalık eğitim gören askeri öğrencilerin de bulunduğu belirtilmektedir (Yılmaz, 2017: 115-131).

Askeri tıpta da iş birliği ve eğitim anlaşması bulunmaktadır. Kosova polislerinin de Türkiye'de güvenlik konusunda eğitim aldığı belirtilmektedir.

Polislerin Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti İstihbarat Akademisi'nde, organize suçlar, terörizm, siber suçlar gibi alanlarda eğitim aldıkları belirtilmektedir. Bununla birlikte TİKA'nın da Kosova polisinin alanında profesyonelleşmesi konusundaki desteğini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Kosova'nın Ankara büyükelçiliğinde bulunan Polis Ataşesi Blerim Dajaku şunları ifade etmektedir: *"Geçen senenin başında TİKA polisimize belge inceleme laboratuvarı ve balistik laboratuvarı hibe etmiştir. Bu adımlar Kosova polisinin profesyonelleşmesi için çok önemlidir"* (Dajaku, 2016).

Kültür ve spor alanındaki güçlü bir iş birliğinin yanında tarihi eserler alanında da bu iş birliğinin güçlü olduğu belirtilmektedir. Türkiye, TİKA vasıtasıyla Kosova'nın tarihi eserlerini restore etme konusunda oldukça başarılı işler yaptığı belirtilmektedir. TİKA Osmanlı dönemi tarihi eserlerinin restorasyonu konusuna oldukça önem vermiştir, o eserlerden bazıları şunlardır: Prizren'deki Suzi Çelebi Türbesi ve Kütüphanesi (1513 yılında kurulmuş olduğu ve Balkanların en eski kütüphanelerden biri olarak bilinmektedir), İstog Belediyesi'ne bağlı Şuşica Köyü'ndeki son savaşta tahrip edilen camiinin onarımı. Bu köyün önemi Mehmet Akif Ersoy'un babasının köyü olmasıdır. TİKA iki ülke geçmişi için önemli olan bu eserleri restore ederek geçmişin bağlarını güçlendirmiştir (TİKA, 2016).

Türkiye'nin Kosova'ya olan desteği spor diplomasisinde de oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Türkiye Futbol Federasyonunun büyük desteğiyle Kosova, UEFA ve FİFA'ya üye olarak spor camiasına katılmıştır (www.mfa-ks.net). Spor diplomasisi kültürünü tanıtmak ve onun uluslararası boyutta yer almasıyla alakalı, eski ABD Devlet Sekreteri Condoleeza Rice'ın şu ifadeleri gündemde oldukça yer almıştır: *"Sporcular insanları din, ırk, dil ayrımı olmadan birleştirebilme imkânlarına sahiptir. Spor aracılığıyla dünyaya hoşgörü ve karşılıklı anlayış mesajları gönderebiliriz"*. Bu açıklamaya örnek teşkil eden 2016 Mart ayındaki Kosova ile Türkiye dostluk maçında Kosovalı oyuncu Besim Berisha'nın Türkiye'ye karşı oynamak istemediğini belirterek FİFA'dan izin alması gösterilebilir (Fazliu, 2015: 75).

4. Kosova'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Getirdiği Sonuçlar ve Değerlendirmeler

Türkiye'nin 2000 yılından beri ağırlık verdiği kamu diplomasisi, Kosova'da da o yıllardan itibaren artarak devam etmiştir. Kosova'nın yeni bağımsızlığını kazanmış, ekonomik refahını henüz tam olarak sağlayamamış olması gibi içinde bulunduğu durumlardan dolayı, oraya birçok yardım faaliyetinde bulunmuş olan Türkiye, bunu kamu diplomasisi aktörleri ve araçları ile sağlamıştır. Bu yardım faaliyetlerinin sebebinin sadece itibar ve saygınlık kazanmak olmadığı da Kosova'nın 600 seneye yakın Osmanlı imparatorluğu içinde kalmış olmasından dolayı, Türkiye ile akraba ve dostluk ilişkisi içinde olmalarından anlaşılabilir. Bu dostluk ilişkisi sebebi ile de Türkiye, Kosova için her zaman bir umut kaynağı olmuştur.

Türkiye, kamu diplomasisini Kosova'ya TİKA, Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, Diyanet Vakfı ve Sağlık Bakanlığı ile bunlara benzer kurumlar aracılığıyla uygulamıştır. Bu kuruluşlar özellikle gıda, giyim, hastaların tedavisi, engellilere tekerlekli sandalye gibi insani yardımlar yapmışlardır. Daha sonrasında eğitim alanında birçok projeyi hayata geçirmişlerdir. Cami inşası, eğitim ve kurs merkezleri inşası gibi faaliyetlerde de bulunmuşlar, bununla beraber birçok kültürel projeyi de gerçekleştirmişlerdir.

Her zaman dostluk ilişkisi içinde ilerleyen Kosova-Türkiye ilişkisi, kamu diplomasisi çerçevesinde yapılan yardım faaliyetleri ve ortak iş birlikleri ile daha da pekişmiş, iki akraba ülkeyi birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Balkan ülkelerinde ve Kosova'da yapılan araştırmaların sonucunda, Türkiye'yi büyük bir üstünlük ile dost ülke olarak gördükleri belirtilmiştir.

Uygulanan bu kamu diplomasisi faaliyetleri hem Türkiye'nin prestijini artırmış hem de dost ülke olan Kosova'nın yardıma muhtaç insanlarına katkı sağlamış, dertlerine derman olmuştur. Türkiye hastalara çare, engellilere araç-gereç, öğrencilere eğitim olanağı sağlayarak gönülleri kazanmıştır. Yine bu kamu diplomasisi

faaliyetleri, amacını da gerçekleştirmiş; Türkiye'nin diğer ülkelerde saygınlığını ve itibarını artırmış, tanınır ve bilinir olmasını da beraberinde getirmiştir. Türkiye, kamu diplomasini yeni yeni uygulamaya başlasa da yaptığı güçlü projelerle sağlam adımlar atmaya başlamıştır.

SONUÇ

21. yüzyılda başta teknoloji olmak üzere, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî alanlarda hızlı değişimler yaşanmıştır. Dünya sisteminde yaşanan bu değişimler küreselleşme olgusuyla beraber ülkelerin de diplomatik etkinliklerinde değişime gitmesini gerektirmiştir. Özellikle uluslararası kuruluşlar, küresel şirketler ve sivil toplum kuruluşları (STK) gibi devlet üstü yeni kurumlar oluşmuş, devletler tek karar verici unsur olmaktan çıkmıştır. Günümüzde özellikle sivil toplum kuruluşlarının etki alanıysa her geçen gün artmaktadır. Bu durum, diplomasinin bir türü olan kamu diplomasisinin önemini ortaya çıkarmıştır. Kamu diplomasisi de küresel gelişmelerle birlikte değişime uğramıştır.

Kamu diplomasisi kavramı özet olarak, devletlerin diğer devletlerin halklarıyla çeşitli aktörler ile araç ve teknikler kullanarak uzun vadeli ilişkiler geliştirmesi ve yürütmesidir. Bu ilişkiler sayesinde devletler saygınlığını ve prestjini artırmaktadırlar. Bunun yanı sıra diğer devletlerin halklarına olumlu imaj yaratmak ve kendi ülkesinin tanıtımını yapmak ile bilinirliğini artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu devletler, Kamu diplomasisi aracılığıyla sivil toplum kuruluşlarını, çeşitli uluslararası örgütleri ve çeşitli etkinlikleri kullanarak, yabancı halklara yardım faaliyetlerinde bulunup, kültürel alanda da iş birliği içerisinde olmaktadırlar.

Kamu diplomasisinin çok çeşitli aktör, araç ve teknikleri vardır. Birçok projeler bu araç ve tekniklerle hayata geçirilir. Bu projeleri kapsayan başlıca çalışmalar ise kültürel çalışmalar ve eğitim uygulamalarıdır. Kamu diplomasisi sürecinde sanat, kültür, spor, bilim, eğitim gibi alanlara ilişkin çalışmalar yapılırken, halkla ilişkiler ve propaganda faaliyetleri de sürdürülmektedir.

Kamu diplomasisini benimsemeye başlayan ülkelerden biri Türkiye'dir. Türkiye, kamu diplomasisi kavramıyla geç tanışmış olsa da özellikle 2000'li yıllardan sonra bu bağlamdaki çalışmaları hızla ilerlemiştir Özellikle Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü, Kızılay, Sağlık

Bakanlığı, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı ve Diyanet Vakfı ile bunlar gibi çeşitli kurumlar, birçok ülkede uyguladığı eğitim, sağlık, ekonomik ve kültürel alandaki yardım faaliyetleriyle sorunlara çözümler üretmeyi amaçlamışlardır. Bu kurumlar yaptıkları faaliyetler ile hem toplumların kalplerini kazanmayı hem de uluslarası ilişkilerini sağlamlaştırmayı amaçlamışlardır.

Türkiye'nin kamu diplomasisini hayata geçirdiği ülkelerden bir tanesi bu tez çalışmasının konusunu oluşturan Kosova'dır. Türkiye, tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğu Kosova'da gıdadan giyim yardımına, camiden okul inşasına dek birçok insani yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayrıca Osmanlı mirasını korumak adına restorasyonlar çalışmaları gibi çeşitli faaliyetler gerçekleştirerek tarih bilincinin artmasını ve ulus kavramının inşasını da sağlamayı amaçlamıştır.

Kosova tarihine bakıldığında bu ükenin çeşitli sorunlarla karşılaşması, savaşın izlerini günümüzde de taşıması ve bağımsızlığını yeni kazanması gibi sorunlar nedeniyle, ekonomik alanda da hala sorunlar yaşadığı ortadadır. Bu çerçevede Kosova'ya en çok yardım faaliyetinde bulunan TİKA'nın, bu ülkede en çok ekonomik kalkınma alanında ve eğitim alanında çalışmalar yaptığı görülmektedir. TİKA'nın yanı sıra Kızılay'ın, Diyanet Vakfı'nın, Yunus Emre Enstitüsü'nün, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı'nın ve Sağlık Bakanlığı'nın da birçok yardım faaliyetinde bulunuduğu ve hala bulunmaya devam ettiği yapılan çalışmalar sonucu belirlenmiştir. Bu yardımların amaçlarının başında ise Türkiye'nin bu ülkeye ve diğer ülkelere sempati ve kabul oluşturmayı yaratma çabası gelmektedir. Kamu diplomasisi burada bir araç olsa da Kosova'nın akraba ve dost ülke olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Eğitim, sağlık, ekonomik kalkınma alanlarının yanında kültürel etkinlikler alanında da Kosova ve Türkiye iş birliği içinde olmuşlardır. Bu kapsamda gerçekleştirilen projelerle sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurulabilmiştir. Bu etkinliklerle hem Kosova'dan Türkiye'ye hem de Türkiye'den Kosova'ya ortak projeler için öğrenciler, eğitimciler, profesörler, iş adamları, doktorlar ve çeşitli sanatçılar gönderilmiştir ve projeler hayata geçirilmiştir.

Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kızılay, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Diyanet Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü (YEE) ve Sağlık Bakanlığının Türkiye'nin Kosova'daki önemli kamu diplomasisi aktörlerinden olduğu söylenebilir. Tüm bu kurum ve kuruluşların etkinlik alanları farklı olsa bile yurt dışında Türkiye'nin itibarının ve saygınlığının yanında, bilinirliliğini de artırmada önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA VE BİBLİYOGRAFYA

KİTAP KAYNAKLARI:

Akgün, Mensur ve Gündoğar, Sabiha Şenyücel ve Percinlioğlu, Gökçe, *Ortadoğu'da Türkiye Algısı,* Tesev Yayınları, İstanbul, 2010.

Akhundova, Jale, *Rusya'nın Yumuşak Güç politikaları,* Ekin Yayınevi, 1. Cilt, İstanbul, 2015.

Akyürek, Sadi ve Bilgiç, H. Salih, *Balkanlarda Türkiye ve Türk algısı*, Bilgesam Yayınları, Sayı: 49, Ankara, 2012.

Alkan, Necmettin, *Dağılan Yugoslavya Mozaiğinde Bosna*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.

Arı, Tayyar, *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika,* MKM Yayıncılık, Bursa, 2009.

Armaoğlu, Fahir, *20. yüzyıl siyasi tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2010.

Armaoğlu, Fahir, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İş Bankası Yayınları, S. 74, Ankara, 1996.

Aruçi, Muhamed, *Kosova,* Dia, 26. Cilt, S. 219-221, Ankara, 2002.

Aydemir, Emrah, *Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya,* Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2016.

Aziz, Aysel, *Siyasal İletişim,* Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara, 2011.

Aziz, Aysel, *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2014.

Bektaş, Arsev, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2007.

Bektaş, Arsev, *Siyasal Propaganda*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002.

Beldiceanu, Nicoara, *Başlangıçlar: Osman ve Orhan,* Editör: Mantran, S. 17-41, İstanbul, 1995.

Beldiceanu, Nicoara, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Örgütü (XIV-XV. Yüzyıllar),* Editör: Mantran, Cem Yayınevi, S. 145-170, Bosna- Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği Bülteni (1996), Sayı: 1, Afm Yayım Tanıtım, İstanbul, 1995.

Bideleux, Robert ve Jeffries, Ian, *The Balkans: A Post-Commnunist History,* Routledge, 2007.

Bostancı, Meltem, *Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi,* Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2012.

Cılızoğlu, Gamze, *Sivil Toplum Örgütlerinin İletişim Süreci,* Yayıncı Yayınları, Kocaeli, 2004.

Cull, Nicholas, *How We Got Here Toward a New Public Diplomacy: Redirecting U.S. Foreign Policy,* Editör: Seib, Philip, 1. Baskı, New York, 2009.

Çavuşoğlu, Mevlüt "2015 Yılına Girerken Dış Politikamız", Dışişleri Bakanlığının 2015 Mali Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, S. 148, 2014.

Çelik, Bilgin, *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri,* Gürer Yayınları, İstanbul, 2013.

Davutoğlu, Ahmet, *Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar,* Küre Yayınları, İstanbul, 2011.

Demir, Vedat, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Demirel, Nuri, *Kosova'nın Tarihi ve Sosyolojik Yapısı,* Eğitim Yayınevi, Konya, 2016.

Dinçer, Müjde, *Ker Lobicilik,* Alfa Yayınları, İzmir, 1999.

Ekşi, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası,* Siyasal Dağıtım Yayınevi, Ankara, 2014.

Emin, Nedim, Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu, Seta, Ankara, 2014.

Emiroğlu, Hüseyin, *Soğuk Savaş sonrası Kosova sorunu*, Oment Yayınları, Ankara, 2006.

Ercan, Murat ve Pektaş, Zafer*, Balkan Siyasetinde Kosova'nın Bağımsızlık ve Egemenlik Sorunu,* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011

Ertürk, Özkan, *Küreselleşme Ekseninde Halkla İlişkiler*, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2010.

Ertürk, Yıldız Dilek, *Davranış Bilimleri,* Kutup Yıldızı, İstanbul, 2010.

Erzen, Meltem Ünal, *Kamu Diplomasisi,* Derin Yayınları, İstanbul, 2014.

Fortner, *Robert, International Communication California,* Wadsworth Publishing, S. 278, 1993,

Gilboa, Eytan, *Mass communication and diplomacy*, A theoretical framework, S. 275-309, 2000.

Gökdağ, Bilgehan ve Karatay, Osman, *Balkanlar El Kitabı,* Akçağ Yayınları, 2. Cilt, Ankara, 2017.

Gökdağ, Bilgehan ve Karatay, Osman, *Balkanlar El Kitabı,* Akçağ Yayınları, 2. Cilt, Ankara, 2017.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika,* Attila Kitabevi, Ankara, 1993.

Gönlübol, Mehmet, *Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar Kurumlar,* Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2000.

Gustave, Le Bon, *Kitleler Psikolojisi,* Hayat Yayınları, S.101, İstanbul, 1997.

Güngör, Nazife, *İletişime Giriş,* Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.

Gürkan, İhsan, *İki Dünya Savaşı'ndan Günümüze Değin Balkanlar*, Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınlan, S. 171-179, İstanbul, 1993.

Gürkaynak, Muharrem, *Eski Yugoslavya Coğrafyasında Kalıcı Barış Üzerine: Homojenleşme-Heterojen Kalma Paradoksu,* Uluslararası Balkan Kongresi, 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği Kongresi Bildiriler Kitabı, S. 28–29, Kocaeli, 2011.

Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür,* Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Güvenç, Bozkurt, *Kültürün abc'si*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Hüner, Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi,* Ümit Yayıncılık, S. 13, Ankara, 2005.

Imber, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1650: İktidarın Yapısı,* Çeviren: Yalçın, Şiar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2006.

İbrahimgil, Mehmet ve Konuk, Neval, *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri,* Türk Tarih Kurumu, I. Cilt, Ankara, 2006.

İpek, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

Johnstone, Diana, *Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları,* Çevirenler: Ergüven, Emre ve Bulut, Ergin, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Kalın, İbrahim, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi,* Mavi Ofset, S. 49-66, İstanbul, 2010.

Karadağ, Haluk, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi,* Nobel Yayın, Ankara, 2016.

Karatay, Osman, *Kosova Kanlı Ova,* İz Yayın, S. 88, İstanbul, 1998.

Kazancı, Metin, *Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler*, 4.Bas, Ankara, 2002.

Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi,* Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, Eskişehir, 1997.

Kunczik, Micheal, *Images of Nations and International Public Relations,* Lawrence Erlbaum, New Jersey, 1997.

Malcolm, Noel, *Bosna,* Çeviren: Karadağlı, Aşkım, Om Yayınevi, İstanbul, 1999.

Malone, Gifford, *Political Advocacy and Cultural Communications: Organising the Nation's Public Diplomacy,* University of America, Lanheim, 1988.

Manavoğlu, Zeynep, *NATO'nun Kosova Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği,* Uluslararası Hukuk ve Politika, 4. Cilt, No: 14, S. 27- 51, 2008.

Mutlu, Erol, *İletişim Sözlüğü,* Ark Yayınevi, Ankara, 1993.

Nye, Joseph Samuel, *Hard, Soft and Smart Power,* Oxford Handbooks Online, 2013.

Nye, Joseph Samuel, *The Powers to Lead*, Oxford Unversity Press, 2008.

Nye, Joseph Samuel, *Yumuşak Güç,* Çeviren: Aydın, Rayhan, Elips Kitap, Ankara, 2005.

Nye, Josesph Samuel, *The Paradox Of American Power: Why the World' Only Superpower Can't Go It Alone*, Oxford Universıty Press, 2002.

Özgüç, Nazmiye, *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, Çantay Kitabevi, S. 490, 2017,

Özlem, Kader, *Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası (1991-2014),* Dora Yayıncılık, Bursa, 2016.

Radan, Peter, *The National Question and InternalAdministrative Borders in Yugoslavia*, The Break up of Yugoslavia and International Law, New York, 2002.

Ramet, Sabrina Petra, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia From the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, West View Press, Colorado, 2002.

Sancaktar, Caner, *1980 Sonrası Kosova Krizi: Milliyetçiliğin Hâkimiyet Mücadelesi,* Editör: Yüksekbilgili, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi (USAK) 2017 Bildiri Kitabı, 1. Cilt, S. 282-291, İstanbul, 2017.

Sancar, Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler,* Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Sancar, Gaye Aslı, *Kamu diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği, Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi,* Editörler: Şahin, Mehmet ve Çevik, Senem, Nobel Yayınları, S. 452, Ankara, 2015,

Sancar, Gaye Aslı, *Turkey's Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders, and Tools,* Editör: Çevik, Sanem ve Seib, Philip, New York, S. 13-42, 2015.

Saraçlı Murat, *Güç Unsurları Çerçevesinde Bir Algı Yönetimi Unsuru Olarak (Yeni) Kamu Diplomasisi ve Türkiye, Algı Yönetimi*, Editör: Karabulut, Bilal, Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Ve tic. Ltd. Şti., 1. Baskı, S. 273-308, 2014.

Sarınay, Yusuf, *Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Hakkında Genel Bir Değerlendirme*, 2017.

Selçuk, Orçun, *Bir Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Hava Yolları, Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayın, S. 321-365, Ankara, 2015.

Sevin, Efe, *Sağlık, İletişim ve Dış Politika: Çin ve Brezilya Örnekleri Üzerinden Sağlık Diplomasisi*, Derleyen: Sancar, Gaye Aslı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Sipahioğlu, Bahtiyar, *Tarihi ve Siyasi Yönüyle Kosova,* Balkan Aydınları ve Yazarları Yayınları, Prizren, 2009.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkilere Giriş,* Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2009.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,* Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2000.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,* Der Yayınları, İstanbul, 2014.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,* Filiz Kitabevi, İstanbul, 2009.

Stevanoviç, Vidosav, *Halkın Tiranı Miloşeviç,* Çeviren: Yüksel, Hasan, Kapı Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Temren, Belkıs, *Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.

Tench, Ralph ve Yeomans, Liz, *Exploring Public Relations,* Prentice Hall, England, 2006.

Türkoğlu, Emir, *Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği,* Derleyen: Lütem, Ömer ve Coşkun, Birgül, Asam Yayınları, Ankara, 2001.

Uzunoğlu, Ahmet, *İslam Ansiklopedisi Diyanet Vakfı maddesi (c. 9),* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1994.

Ünal, Uğur, *Kamu Diplomasisi Kalkınma Yardımları ve Algı Araştırması Çerçevesinde,* Gazi Kitabevi, Ankara, 2017.

Vickers, Miranda, *Between Serb and Albanian: A History of Kosovo,* Columbia University Press, Amerika, 1998.

Waller, Michael, *The Public Diplomacy Reader*, The Institute of World Politics Press, Washington, S. 241, 2008.

Yalçınkaya, Ahmet ve Özgen, Yeşim, *Kamu Diplomasisi*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Yenigün, Cüneyt, *Türk Dış Politikasında Üçüncü Dalga,* Derleyen: Yenigün, Cüneyt ve Efegil, Ertan, Nobel Yayınevi, S. 63-86, Ankara, 2010.

Yılmaz, Murat, *Bağımsızlık Yolunda Kosova,* İlke Yayıncılık, S. 36, İstanbul, 2005.

Yılmaz, Murat, *Kosova Bağımsızlık Yolunda*, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Yılmaz, Sait, *Akıllı Güç,* Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2012.

MAKALE KAYNAKLARI:

Akçadağ, Emine, "Avrupa Birliği Sürecinde Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", *Kamu Diplomasisi Enstitüsü Politika,* S. 1-15, 2016.

Oktay, Emel ve Jonilda, Rrapaj, "Sosyal İnşacılık Açısından Kosova'nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak Bir "Kosovalı" Kimliği Oluşturmak Mümkün mü?", *Uluslararası İlişkiler,* Sayı: 49, S. 43-59, 2016.

Akçadağ, Emine, "Dünyada ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", *Kamu Diplomasisi Enstitüsü,* 2015.

Aksu, Fuat, "Kosova Krizi'nde Türkiye'nin Dış Politikası". *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 3, S. 28-29, Nisan 2010.

Alkan, Necmettin, "Yugoslavya'nın Dağılması", Editörler: Gökdağ, Bilgehan ve Karatay, Osman, Akçağ Yayınları, 2. Cilt, S. 33-54, Ankara, 2017.

Arı, Tayyar, "Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika", Alfa Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2006.

Bajrami, Arsim, "Kosova's Law in Transition", *Priştine Üniversitesi Yayını,* Prishitine, 2001.

Bruce, Gregory, "Public Diplomacy: Sunrice of an Academic Field, The Annals of the American", *Academy of Political and Social Science* Sayı: 616, S. 274-290, 2008.

BYEGM (Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü), "İletişim ve Diplomasi'den... Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM", *İ & D İletişim ve Diplomasi Akademik Hakemli Dergi*, Sayı:1, S. 6-28, 2013.

Cull, Nicholas, "Public Diplomacy Before Gullion: the Evolution of a Phrase", *Handbook of Public Diplomacy,* Editör: Snow, Nancy ve Taylor, Philip, Routledge, S. 19-23, New York, 2009.

Cull, Nicholas, "Public Diplomacy: Lessons from the Past, CPD Perspectives on Public Diplomacy", *Figueroa Press,* Los Angeles, 2009.

Cull, Nicholas, "Public Diplomacy: Taxonomies and Histories", *The Annals Of The American Academy,* Sayı: 616, S. 31-54, 2008.

Çevikbaş, Ahmet, "Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakı Açılarından Deerlendirilmesi", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Sayı: 10, S. 29-30, 2011.

Daban, Cihan, "Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi Ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği", *Beu Akademik İzdüşüm*, Sayı: 2, S. 22-50, 2017.

Demirci, Mehmet, "Gazi Dervişler ve Balkanlar", Editör: Şenel, Ünal, *Celal Bayar Üniversitesi Yayını,* 1. Cilt, S. 349-360, Manisa, 2010.

Doğan, Erhan, "Kamu Diplomasisinin Sunduğu Fırsatlar ve Kısıtlar Üzerine", *Kamu Diplomasisi*, Editörler: Özkan, Abdullah ve Öztürk, Tuğçe Ersoy, Tasam Yayınları, İstanbul, 2012.

Ekşi, Muharrem, "Rusya'nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı: 45, S. 43-56, 2015.

Ekşi, Muharrem, "Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşaa Süreci ve Uygulanışı (2002-2013)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara, 2014.

Ekşi, Muharrem, "Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Kamu Diplomasisi: Yeni Araç ve Mekanizmalar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı:17/1 S. 10-19, 2017.

Erdağ, Ramazan, "Türk Dış Politikasında Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı", *Akademik İncelemeler Dergisi,* Sayı:7, S. 167-193, 2008.

Eren, Erdem, "Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği", *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 2 (1), S. 36-49, 2017.

Ermağan, İsmail ve Satıcı, Gökhan, "Uluslararası Siyasette Kosova'nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler ve Türkiye'nin Genel Balkanlar Politikası", *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 21 (3), S. 371-390, 2012.

Eroğlu, Haldun, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* S. 83-84, Ankara, 2017.

Fischer, Markus, "Culture and Foreign Policy", *The MIT Press,* Cambridge, 2006.

Friedman, Hershey ve Friedman, Linda, "Endorser effectiveness by product type", *Journal Of Advertising Research,* Sayı: 19 (5), S. 63-71, 1979.

Gjorgiev, Dragi, "*Osmanlı Mirası Makedon Torbeşleri: Bazı Tarihi İkilemler ve Çağdaş Uyuşmazlıklar Üzerine*", Uluslararası Balkan Kongresi: Balkan Milletleri Arası Etkileşim, Editör: Sancaktar, Caner, Tasam Yayınları, S. 301-306, İstanbul, 2009.

Goodman, Micheal, "The Role of Business in Public Diplomacy", *Journal of Business Strategy,* Sayı: 3, S. 5-7, 2006.

Hasani, Enver, "Politik ve Hukuki Açıdan Kosova Krizi", *Avrasya Dosyası Dergisi,* Sayı: 4, S. 121–130, 2008.

İnalcık, Halil, "The Meaning of Legacy: The Ottoman Case", Editör: Brown, Carl, *Columbio University Press,* S. 17-29, New York, 1996.

İpek, Nedim, "Kosova Vilayeti Dâhilinde Gerçekleşen Göçler", *History Studies,* Sayı: 1, 2010.

Jackson, Mike, "KFOR Kosova'nın Geleceği İçin Güvenlik Sağlıyor", *NATO Dergisi,* No: 3, Sayı: 48, S. 14-17, 1999.

Johnstone, Diana "Fools Crusade Yugoslavia, Nato And Western Delusiıns", *Monthly Review Pres,* S. 213, New York, 2002.

Judah, Tim, "Kosovo: What Everyone Needs to Know", *NY: Oxford University Press,* 2008.

Karagül, Soner, "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Sayı: 8*(1), 2016.

Karns, Margaret ve Karen, Mingst, "International Organizations and Diplomacy". Editörler: Cooper, Andrew, Heine, Jorge ve Thakur, Ramesh, *The Oxford Handbook of Modern Diplomaci,* S. 142-159, Oxford, 2013.

Katsuji, Imata ve Kuroda, Kaori, "Soft Power of NGOs", Editörler: Yasushi, Watanabe ve McConnell, David, *An East Gate Book,* S. 262-296, 2008.

Kim, Julie ve Woehrel, Steven "Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence",

Kocabıyık, Hasan, "Değişen Diploması Anlayışı, Kamu Diplomasisi Ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri,* Sayı: 55 (1), S. 163-196, 2019.

Kodaoğlu, Aydan, "ABD'de Lobi ve Lobicilik", *Avrasya Dosyası,* Asam Yayınları, Sayı: 4, Ankara, 1994.

Korkmaz, Hüseyin ve Karataş, Atilla "Kosova Cumhuriyetinin Drenaj Havzalarının Hidrografik, Hidrometrik Ve Hidropolitik Özellikleri", *Balkan Studies Geography & Geostrategy*, S. 317, 2011.

Köksoy, Ergün, "Yeni Diplomatik Temsil Biçimi Olarak Marka Diplomasisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Selçuk İletişim,* Sayı: 9(2), S. 242-261, 2016.

Kubo, Keiichi, "Why Kosovar Albanians took up arms against the Serbian regime: The genesis and expansion of the UÇK in Kosovo", *Europe–Asia Studies,* Sayı: 62 (7), S. 138, 2010.

Kutlay, Mustafa ve Dinçer, Osman Bahadır, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki "Bölgesel Güç" Potansiyeline İlişkin Ampirik Bir İnceleme", *Akademik Ortadoğu,* Sayı: 6 (2), S. 61-97, 2012.

Leonard, Mark ve Small, Andrew "Norwegian Public Diplomacy", *The Foreign Center,* S. 16, London, 2003,

Leonard, Mark, "Public Diplomacy", *Foreing Policy Centre,* London, 2002.

McCracken, Grant, "Who is the celebrity endorser? cultural foundations of the endorsement process", *Journal of Consumer Research,* Sayı: 16 (3), S. 310-321, 1989.

Mcgwire, Michael, "Why did we bomb Belgrade?", *International Affair,* Sayı: 76 (1), S. 12, 2000.

Nye, Joseph Samuel "Public Diplomacy and Soft Power", *The Annals of the Academy of Political and Social Science,* Sayı: 616, S. 94-109, 2008.

Oğultürk, Cem, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kaapsamında ABD Dış Politikasının Analizi", *Güvenlik Stratejileri,* Sayı: 10(19), 2015.

Oğuz, Esin Sultan, "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 2, S.123-139, 2011.

Potter, Evan, "Canada and the New Public Diplomacy", International Journal, *Canadian International Council,* 58. Cilt, Sayı: 1, S. 43-64, Winter 2002/2003.

Purtaş, Fırat, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi,* Sayı: 7 (13), S. 1-14, 2013.

Sarı, İbrahim, *"Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi",* Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2010.

Selçuk, Orçun, "Turkish Airlines As a Soft Power Tool In The Context of Turkish Foreign Policy", Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2012.

Selvi, Yunus Emre, "Avrupa Birliği'nin Kamu Diplomasisi", *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 2 (3), S. 55-63, 2019.

Signitzer, Benno ve Coombs, Timothy, "Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Convergences", *Public Relations Review,* Sayı: 1, S. 137-147, 1992.

Soysal, Mümtaz, "Dış Politika ve Parlamneto: Dış Politika Alanındaki Yasama Yürütme İlişkileri Üzerinde Karşılaştırmalı bir İnceleme", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını,* Ankara, 1964.

Şahin, Levent ve Öztürk, Mustafa, "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* Sayı: 54, S. 3-29, 2008.

Şanlı, Cevdet ve Jable, Ergin, "Kosova'da Türkçe ve Türkçe Sürekli Yayın Hayatının Dünü ve Bugünü", *Kalite Fen Edebiyat Dergisi,* Sayı: 1, S. 75, 2007.

Taşdemir, Fatma ve Yürür, Pınar, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 3, S. 135-136, 1999.

Taşdemir, Fatma ve Yürür, Pınar, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 1 (3), S. 135-152, 1999.

Taşdemir, Fatma ve Yürür, Pınar, "Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 1 (3), S. 135-152, Ankara, 1999.

Türbedar, Erhan, "Kosova Sorunu, Yarım Bırakılmış İş", *Stratejik Analiz,* 5. Cilt, Sayı: 49, Ankara, 2004.

Türkoğlu, Emir ve Türkeş, Mustafa, "Türkiye'nin Balkan Politikasında Devamlılık Ve Değişim", *ASAM Avrasya Dosyası,* Sayı: 14 (1), S. 278, 2008.

Türkoğlu, Emir, "Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği", Editör: Lütem, Ömer ve Coşkun, Birgül, *Balkan Diplomasisi,* Asam Yayınları, Ankara, 2001.

Ural, Selçuk, "Balkanlarda Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:* 5, S. 153, 2001.

Versan, Rauf, "Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi*", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Sayı: 10, S. 89-96, 1995.

Walter, Roberts "What Is Public Diplomacy? Past Practices, Present Conduct, Possible Future", Mediterranean Quarterly, *Published by Duke University Pres,* Kuzey Carolina, Sayı: 4, S. 36-52, 2007.

Yavaşgel, Emine, "Saygınlık Siyaseti, İletişim ve Dış Siyasa İlişkiselliği", Kamu Diplomasi Enstitüsü, 2010.

Yıldız, Hüseyin, "Boşnakçanın Söz Varlığında Türkçe Ekler", Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu- II, 2. Cilt, Editör: Şenel, Ünal, *Celal Bayar Üniversitesi Yayını,* S. 500-535, Manisa.

Yılmaz, Ayhan Nuri ve Kılıçoğlu, Gökmen, "Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye'nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı: 2 (2), S. 115- 131, 2017.

Yılmaz, Sait, "Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: (1), S.13, 2012.

ZAHARNA, Rhonda S; (2010), "Changing Dynamics an Strategic Vision", Editörler: Donna Lee ve Paul Sharp, 'Battles to Bridges', Palgrave Macmillan.

TEZ KAYNAKLARI:

Embel, Ersin, *Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örnekleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.

Eyüpoğlu, Hasan, *Kamu Diplomasisi: Aktörler, Türler, Araçlar ve Teknikler Bakımından Bir İnceleme,* Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Kocaeli, 2018.

Gültekin, Hazerfen, *Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramı,* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Hava, Yasin Furkan, *Türk Dış Politikasında Tika Bağlamında Yumuşak Güç Kullanımı Ve Balkanlar,* Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Kaya, Emirhan, *Dış Politikada Değişim: Akp Dönemi Türk Dış Politikası,* Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Kurtuluş, Begüm, *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansıması,* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Önen, Ahmet Meriç, *Kosova'nın Nihai Statüsü: Tarihi Süreç Ve Günümüzdeki Gelişmelerin İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2006.

Pacolari, Elif, *Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Tika Ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Kosova'daki Faaliyetlerinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019.

Sancar, Gaye Aslı, *Uluslararası Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi,* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012.

Şener, Bülent, *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Uysal, Gökşen, *1999'dan Günümüze Kadar Geçen Sürede Kosova,* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, S. 12-17, Ankara, 2011.

Yürür, Pınar, *Geçmişten Günümüze Kosova Sorunu,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

İNTERNET KAYNAKLARI:

(29.01.1999 tarihli Güvenlik Konseyi Başkanlık Görüşü) http://daccessdds.un.org/doc./UNDOC/GEN/N99/023/83/PDF/N99.02383.PDF?open element Erişim Tarihi: 07.11.2019

(AB Bakanlığı, Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum) https://www.ab.gov.tr/65.html Erişim Tarihi: 05.08.2019

(Başbakanlık Tanıtma Fonu Genel Sekreterliği, 10.6.1985 tarihli ve 3230 sayılı Kanun) http://www.tanitmafonu.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1 Erişim Tarihi: 09.10.2019

(Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2016 İdare Faaliyet Raporu) https://www.ytb.gov.tr/uploads/resimler/activity_reports/2016-idare-faaliyet- raporu.pdf Erişim Tarihi: 11.01.2020

(Dalancılık Tanımı) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option= com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5916af5 a35cea5.77549735 Erişim Tarihi: 08.06.2020

(Kızılay: Açlık Çeken Afrika'ya Türkiye'den Yardım) https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2999, Erişim Tarihi: 23.01.2020

(Kızılay: Türk Kızılay'ının Kurban Bereketi Orta Doğu ve Afrika'da yaşandı) https://kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3750, Erişim Tarihi: 23.01.2020

(Kosova'da Sorun Statü Belirsizliği) http://www.ntv.com.tr/news/262305 Erişim Tarihi: 21.09.2019

(Kuzey Atlantik Konseyinin Basın Açıklaması) http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99- 058e.htm Erişim Tarihi: 30.07.2019

Başbakanlık KDK, (t.y), Erişim toplantilari/almanya-programi/127 Erişim Tarihi: 05.07.2019

Başbakanlık KDK, (t.y), Erişim toplantilari/fransa-programi/128 Erişim Tarihi: 05.07.2019

Başbakanlık KDK, (t.y), Erişim toplantilari/ingiltere-programi/34 Erişim Tarihi: 05.07.2019

Çelik, Bilgin, Kosova'nın Geleceği Üzerine, http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html Erişim Tarihi: 05.07.2019

http://arsiv.zaman.com.tr/2004/01/12/doguanadolu/h34.htm, Erişim Tarihi: 20.03.2019

http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/siyasal_iletisim_u106.pdf Erişim Tarihi: 04.10.2019

http://file.setav.org/Files/Pdf/20141017111147_42_kosova_web.pdf Erişim Tarihi: 24.05.2019

http://journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/viewFile/1023001730/1023001561 Erişim Tarihi: 03.06.2019

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7 Erişim Tarihi: 30.10.2019

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke Erişim Tarihi: 09.07.2019

http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8, Erişim Tarihi: 04.09.2019

http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20 Erişim Tarihi: 29.08.2019

http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi99 Erişim Tarihi: 03.09.2019

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2007/12/071210_kosovo_q_a.shtml. Erişim Tarihi: 07.03.2019

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ok11042000.htm Erişim Tarihi: 10.08.2019

http://www.erzurumhabergazetesi.com/28665-naim-hoca-boyle-bir-gunde-%E2%80%9Cdurun%E2%80%9D-demisti, Erişim Tarihi: 26.09.2019

http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf, Erişim Tarihi: 03.10.2019

http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf Erişim Tarihi: 08.03.2020

http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/sayginliksiyasetiemineyavasgel.pdf Erişim Tarihi: 29.11.2019

http://www.kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8, Erişim Tarihi: 10.02.2019

http://www.kosova.de/archiv/news/uno–1244-english.html Erişim Tarihi: 21.10.2019

http://www.mfa.gov.tr/data/Terminoloji/uluslararasi-iliskiler-terminolojisi-turkce-ingilizce-fransızca.pdf Erişim Tarihi: 10.06.2019

http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2019-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf; Erişim Tarihi: 18.09.2019

http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/politik_psikoloji_ve Erişim Tarihi: 13.08.2019

http://www.project- syndicate.org/commentary/nye79/English, Erişim Tarihi: 10.01.20109.

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sq/infoBios/setimes/resource_centre/bios/ahtisa ari_martti, Erişim Tarihi: 27.11.2019

http://www.tdk.gov.tr, 2018 Erişim Tarihi: 04.02.2020

http://www.trt.net.tr/ Kurumsal/Tarihce.aspx, Erişim Tarihi: 10.08.2019

http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx Erişim Tarihi: 11.09.2019

http://www.tuicakademi.org/gecmisten-bugune-turkiye-kosova-iliskileri/ Erişim Tarihi: 07.02.2021

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/1250 Erişim Tarihi: 21.08.2019

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/reports.shtml Erişim Tarihi: 21.08.2019

http://www.usakgundem.com/yazar/1653/spor-ve-kamu-diplomasisi.html, Erişim Tarihi: 08.02.2019

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540870 Erişim Tarihi: 18.07.2019

https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/48343/612298 Erişim Tarihi: 05.02.2020

https://dergipark.org.tr/tr/pub/tudad/issue/47734/591213 Erişim Tarihi: 22.08.2019

https://gezimanya.com/kosova/kosovada-iklim-ve-hava-durumu Erişim Tarihi: 09.11.2019

https://indigodergisi.com/2018/01/lobicilik-nedir/ Erişim Tarihi: 09.03.2019

https://tasam.org/Files/Etkinlik/File/VizyonBelgesi/SGPK_INAD_InancVizyon_TR_pdf_52e13ffa-64bc-4ba6-aefb-8d84fb09c961.pdf Erişim Tarihi:10.06.2019

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kosova%27nın_tanınma_süreci Erişim Tarihi:

https://unmik.unmissions.org/ Erişim Tarihi: 04.02.2020

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-kosova-iliskileri-kovid-19-pandemisi-doneminde-ivme-kazandi/1902161 Erişim Tarihi: 07.02.2021

https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/eulex-kosova-gorev-suresi-uzatildi-butce-onaylandi-5794 Erişim Tarihi: 30.10.2020

https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/index.html Erişim Tarihi: 03.10.2019

https://www.deik.org.tr/uploads/deik-balkan-talks-turkiye-kosova.pdf (Ayhan Demirkıran'ın yazısından) Erişim Tarihi: 07.02.2021

https://www.haberturk.com/dunya/haber/56286-kosova-bagimsizligini-ilan-etti Erişim Tarihi: 18.07.2019

https://www.ihh.org.tr/haber/kosova Erişim Tarihi: 04.05.2019

https://www.ihh.org.tr/haber/kosovaya-insani-yardim: Erişim Tarihi: 04.05.2019

https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/124-kuereselleen-duenyada-diplomasi-kamu-diplomasisi- Erişim Tarihi: 04.09.2019

https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/99-medyann-kamu-diplomasisi-rolue Erişim Tarihi: 05.09.2019

https://www.kizilay.org.tr/, Erişim Tarihi: 21.01.2019

https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/3704, Erişim Tarihi: 23.01.2020

https://www.kosovahaber.net/?page=2,14,56585Erişim Tarihi: 07.12.2019

https://www.nato.int/kosovo/docu/a990618b.htm Erişim Tarihi: 05.03.2020

https://www.ntv.com.tr/ekonomi/thy-6-kez-avrupanin-en-iyisi-odulunu-aldi, IFHpVm1NJUyPERSFp_aT5Q, Erişim Tarihi: 09.08.2020

https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Clingendael_20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf Erişim Tarihi: 03.07.2020

https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/avrasya_etudleri-31 Erişim Tarihi: 05.07.2019

https://www.trtworld.com/ Erişim Tarihi: 21.02.2020

https://www.yenihaberden.com/kosovanin-bagimsizlik-sembollerinden-adem-jashari-olumunun-22-yilinda-aniliyor-1433844h.htm Erişim Tarihi: 09.11.2019

https://www.yenihaberden.com/kosovanin-bagimsizlik-sembollerinden-adem-jashari-olumunun-22-yilinda-aniliyor-1433844h.htm Erişim Tarihi: 23.08.2019

https://www.ytb.gov.tr/haberler/orta-asya-ulkeleri-basin-heyetinden-ytbye- Erişim Tarihi: 03.05.2020

Nye, Joseph Samuel, "Soft Power", *Foreign Policy,* Sayı: 80, S. 153-171, 1990. http://www.jstor.org/stable/11148580, Erişim Tarihi:10.12.2019.

T.C Dışişleri Bakanlığı, (t.y), Erişim adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-fransa- siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 05.07.2019

T.C Dışişleri Bakanlığı, (t.y), Erişim adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ingiltere-siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 05.07.2019

T.C Dışişleri Bakanlığı, (t.y), Erişim adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfaTürkiye-İtalya İlişkileri Erişim Tarihi: 05.07.2019

T.C Dışişleri Bakanlığı, (t.y), Erişim adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-almanya- siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 05.07.2019

T.C. Dışişleri Bakanlığı, (t.y), Erişim adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ispanya- siyasi-iliskileri.tr.mfa Erişim Tarihi: 05.07.2019

Trakya Üniversitesi Tez Yazım Kuralları: https://sobe.trakya.edu.tr/pages/tez-yazim-kurallari Erişim Tarihi: 09.10.2019

Türbedar, Erhan, "Son Hesaplaşmaya Doğru Sırbistan" http://www.turksam.org/tr/a126.html Erişim Tarihi: 01.11.2019)

www.arkivalajmeve.com, 2020 Erişim Tarihi: 09.11.2019

www.kamudiplomasisi.org/pdf/kdyumusakguc.pdf Erişim Tarihi: 09.03.2020

https://www.ntv.com.tr/ara?q=kosova#gsc.tab=0&gsc.q=kosova&gsc.page=1 Erişim Tarihi: 10.02.2020

www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/lizbonsumru24032010.pdf Erişim Tarihi: 09.01.2020

www.turkishairlines.com Erişim Tarihi: 19.03.2019

www.ytb.gov.tr Erişim Tarihi: 11.02.2020

https://www.ytb.gov.tr/ara?q=kosova&ara=ARA Erişim Tarihi: 11.02.2020

https://www.ytb.gov.tr/haberler/ytb-heyetinin-kosova-temaslari Erişim Tarihi: 11.02.2020

Yaşın, Gözde Kılıç, "Kosova'da Protestolar AB Misyonuna Yöneldi", *Türksam,* http://www.turksam.org/tr/a1766.html 26.07.2010 Erişim Tarihi: 06.05.2019

Yıldırım, Orhan, "Naim Hoca bir âdem değil, bir âlemdi", https://www.yenicaggazetesi.com.tr/service/amp/donemin-diyanet-isleri-baskani-23-yil-once-yasananlari-anlatti-fetonun-alparslan-tur-317418h.htm Erişim Tarihi: 09.03.2020

Yılmaz, Elmas, "Pişmiş Tavuğun Başına Gelenler ve AB Yol Haritası", www.usak.org.tr/makale.asp?id 1820 Erişim Tarihi: 08.26.2019